ପ୍ରଜନ ସ୍ୱାଛି ପୁରୀ

ଉମାକାନ୍ତ ମିଶ୍ର

ସପନ ଯାଉଛି ହଜି

ଶ୍ରୀ ଉମାକାନ୍ତ ମିଶ୍ର, ବି. ଏ., ଡି. ଇଡ.

ପ୍ରକାଶକ
ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ସେଠ
କାକଟପୁର
ପୁରୀ

ମୂଲ୍ୟ—ଏକ ଟଙ୍କା ପଚାଶ ନୂଆ ପଇସା

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ—୧୦୦୦
୧୯୫୮

ମୁଦ୍ରାକର
ପଣ୍ଡିତ ଅନସୂୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ
ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ସମବାୟ ପ୍ରେସ
କଟକ-୧

ଉପହାର

____________________________କୁ

ମୋର ସ୍ନେହର ପ୍ରତୀକରୂପେ ଏ ପୁସ୍ତକଟି ଅର୍ପଣ କଲି ।

ବିନୁ !

ଦିନେ ତୁମେ ଥିଲ ମେ
କଳ୍ପନାର କେଉଁ ଏକ ନିଭୃ
କୋଣରେ । ଆଜ କିନ୍ତୁ ଆସି
ହର୍ଷ-ବିଷାଦଘୋଳା ମୋ
ବାସ୍ତବ ଜୀବନ ଭିତରକୁ
ଦୁଃଖ ଜଞ୍ଜାଳମୟ ଏ ଦୁନିଆରେ
ସମତାଳ ରଖି ଚାଲିବାକୁ
ଆରମ୍ଭ କରିଛ । ଜାଣିଛ କି,
ଏହି ଦୁଃଖ-ଜଞ୍ଜାଳ ଓ ହର୍ଷ-
ବିଷାଦର ସଂଘର୍ଷ ଭିତରେ
'ଜୀବନ' କେଉଁଠି ? ଥରେ
ଫେଣ୍ଡି ଦେଖ ମୋର ଏ ସ୍ୱପ୍ନଜାଲ
"ସପନ ଯାଇଛି ହଜି" । ହୁଏତ
ସେଥିରୁ ତୁମେ ତାର ସନ୍ଧାନ
ପାଇବ । ଇତି ।

ତୁମର ସେଇ
"ମୁଁ"

ମନକଥା ପଦେ

ଦୀର୍ଘ ସାତ ଆଠ ବର୍ଷ ତଳେ --କଲେଜ ଜୀବନର ସୁନେଲି ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ , ନାନା ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଭାବନାର ସୁଅ ଛୁଟୁଥିଲା ମୁଣ୍ଡରେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ରୂପ ପାଇଥିଲେ ମୋର ଗୁଡ଼ିଏ ସହଜ ସୁନ୍ଦର 'କଥା'ରେ । ସେଥିରୁ କେତୋଟି ମାତ୍ର ଗୁନ୍ଥି ଦେଲି ମୋର ଏଇ 'ସପନ ଯାଇଛୁ ହଜି'ରେ । ପାଠକେ ତା'ର କରିବେ ସାର ଅସାର ବିଗ୍ଚାର ।

ଏହି ପୁସ୍ତକଟିର ଆତ୍ମ-ପ୍ରକାଶରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ସେଠ୍, ବି. ଏ. ଆଶାତୀତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖେ ଚିର ଋଣୀ । ଇତି ।

ବିନୀତ

ଲେଖକ

ସୂଚୀପତ୍ର

୧ । ମୁଣ୍ଡକାଟି ୧

୨ । ଘଙ୍ଗୁର ତୃଷ୍ଣା ୧୦

୩ । ଶ୍ରାବଣର ଗୋଟିଏ ରାତି ... ୨୦

୪ । ନର୍କ-ଗର୍ତ୍ତ ୩୬

୫ । ଆଉ କଣ ପାଇଁ ? ... ୬୦

୬ । ଭୁଆସୁଣୀ ବର ୮୦

୭ । ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ୧୦୪

ମୃଗକାଠି ?

କାହିଁ କେଉଁ ଦୂର ବନାନୀର ଶ୍ୟାମ ଗୁମ୍ଫାତଳୁ ଛପି ଛପି ଆସେ ସନ୍ଧ୍ୟା । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭ ଗୋଧୂଳି । ଅଦୂରେ ସାଇକଲ ଉପରେ ଭର ଦେଇ ମିଠି ମିଠି ହସେ ତରୁଣୀ ସନ୍ଧ୍ୟା । କାଠଯୋଡ଼ିର ନୀଳ ଜଳବେଣୀ । ଉପରେ ତାର ଗୁମ୍ଫା ଆଲୋକର ମନୋରମ ସଂପାତ ।

ରଙ୍ଗ ରବି ନୀଳ ପାହାଡ଼ଟିର ମଥା ଚୁମ୍ବିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୁଚିଗଲେ ତା ବକ୍ଷରେ । ଏଣେ ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାରୀ ଶୁଭ୍ର ବାଲୁକାର ଆସ୍ତରଣ ଉପରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଢେଉ ଆସିଲା ଖେଳି ଖେଳି । କ୍ଷୀଣ ଜଳଧାରଟିର ଚହଲା ଗୁଡିରେ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ତାର ଜଳ-ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ରଜତ ଶୁଭ୍ର ଆଲୋକ ଓ ଢଳ ଢଳ ତରଳ ନୀଳ ଜଳର ମଧୁର ସମନ୍ୱୟରେ ମୁଁ ଦେଖୁଥିଲି ସତେକି ଅସଂଖ୍ୟ ମୁକ୍ତାପରାଗ ହସି ହସି ଝୁଲୁଛି । କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି ସେଆଡ଼େ ।

—"ନମସ୍କାର, ଶ୍ରୀକାନ୍ତବାବୁ !"

—"ଓ, ମିସ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀ, ନମସ୍କାର ।"

ସେ ସହଜ ଗଳାରେ କହିଲେ—"ଆପଣ ମୋତେ ଅଧ ଘଣ୍ଟେ ଧରି ଦେଖିଲେଣି, କଣ ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ?"

ଦର ଦର ହସରେ କହିଲି—"ନା, ଆଜ୍ଞା ! ମୋ ଆଖିରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ହେଲେ·····"

—"ସାହସ ହେଲାନି ନା ? ମୋଟେ ତ ଚାରି ବର୍ଷ ସାଙ୍ଗରେ ଚଳିଛନ୍ତି । ସାହସଟା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ବୋଧେ ଆଉ କେତୋଟା ବର୍ଷ ଆପଣଙ୍କର ଦରକାର ଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଆପଣଙ୍କ ପୁରୁଷ ଜାତିଟାରହିଁ ଦୁର୍ବଳତା ଏଇଠି !"

ହସରେ ଟିକଏ ଜୋର ଦେଇ କହିଲି—କ୍ଷମା କରିବେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀ, ମୋତେ ଯାହା କହନ୍ତୁ ପଛକେ ମୋ ଜାତିଟା ଉପରେ କାହିଁକି ହଠାତ୍ ଆକ୍ରମଣ ? ଆପଣଙ୍କ ଜାତିଟା କଣ ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ଧରି ନେବାକୁ ହେବ ଠିକ ମିସ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀଙ୍କ ପରି ? ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ହୁଏତ ଆପଣ ସେତେବେଳର ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀ ହୋଇ ନ ଥିବେ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି, ଠିକ ସେହିପରି ଅଛନ୍ତି !"

—"ତାହାହେଲେ ଦେଖୁଛି ଏ ଗତ ଦୁଇବର୍ଷର କଥା ମୋର ଶୁଣିଲେ ଆପଣଙ୍କର ବୋଧେ ହାର୍ଟ ଫେଲ୍ କରିବ । କଲେଜ ଚାରି ବର୍ଷ ଭିତରେ ଦେଖିଛି ଆପଣ କପରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ସର୍ବଦା କରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହନ୍ତି । କେତେ ଥର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଜାଣିଛି ଆପଣ ଆଧୁନିକା, ଶିକ୍ଷିତା ଝିଅମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ତି ଖଡ଼ଗ-ହସ୍ତ; ଆଉ ଖାଲି ସେଇ ଗାଉଁଲି ମଫସଲି ଝିଅଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଚେକନ୍ତି । ଯାହାହେଉ, ଆମ ଭିତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ମତଦ୍ୱୈଧ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଖୋଲା କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦ ପାଏ ।"

କହିଲି—"କଣ ଆପଣ କଥାଟା କହନ୍ତୁ ନା ? ମୋ ହାର୍ଟଟା ଯେତେ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, ସେତେ ନୁହଁ, ଅଯଥା ମୋ ବିଷୟରେ ଏତେ ବଚନିକା........"

ସେ ଆରମ୍ଭ କଲେ—"ବି. ଏ. ଖଣ୍ଡିତ ଜାଣନ୍ତି, ଥାର୍ଡ଼ ଗ୍ରୁନ୍‌ସରେ ଡେଇଁଲି। ବାପା ବୋଉ 'ମାଟ୍ରିକ ପାଶ ନ କରୁଣୁ ଲଗାଇଥିଲେ ବାହା ହେବାକୁ। ମୁଁ ଏଡ଼ି ଏଡ଼ି ଆସିଥିଲି। ଏଥର ମୋ ଚୋଟି ଧଇଲେ; ଏପରିକି ନବକନ୍ୟାର ଯୋଗାଡ଼ ସରିଥିଲା। ମୁଁ ଜିଦ କଲି 'ନା, ମୁଁ ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିବି, ତା ପରେ—।' ମୋର କାହିଁକି ସେଇ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ପ୍ରଥାରେ ବୋହୂଟିଏ ସାଜି, ମୁଣ୍ଡରେ ହାତେ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି, ବେଦୀ ଉପରେ ନିଆଁ ଧୂଆଁ ଭିତରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବା ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ କପଟ ଘୃଣା ଆସିଥିଲା। ସେଥିରେ ପୁଣି ବୋହୂପଣିଆ କରିବାକୁ ଯାଇ ଗୋଟାଏ ନିହାତି ଅପରିଚିତ ଘରେ ଅଜଣା ଅଶୁଣା ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ସାଙ୍ଗରେ ଡରି ମରି ଚଳିବାର ଭାବନା ପ୍ରାଣରେ ମୋର ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲା। ପ୍ରଧାନ କଥା, ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଅନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଲୋକ ପାଖରେ ନିଜର ସବୁ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ବଳି ଦେବାକୁ ମନକୁ ବାଧ କରାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ। ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ିଲି, ବିବାହର ବିପଦଟା ମୁଣ୍ଡରୁ ଗଲା। ହେଲେ ପଢ଼ାପଢ଼ିର ଉତ୍ସାହ କମିତ କମି ଆସିଥିଲା। ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି "ଡ୍ରାମା ଆସୋସିଏସନ"ର ସେକ୍ରେଟାରି ପଦଟା ମୋର କଲେଜରେ ଗଢ଼ି ଆସୁଥିଲା। ଏତେ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଯେ 'ପ୍ରିଭିୟସ୍'ରେ ଉଠିପାରିଲି ନାହିଁ। ଦେଖିଲି, ଆଜିକାଲି ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ। ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସ ପାଇ ମଧ୍ୟ କେତେ ଘରେ ବସିଛନ୍ତି। ଏମ୍. ଏ. କୁ ଗୁଡ଼୍ 'ଲ'କୁ ଇଚ୍ଛା ଧାଇଁଲା। ଖୁବ ସହଜ ମଧ୍ୟ। ଏବେ 'ଫାଷ୍ଟ ପାର୍ଟ'

ସର ଆସିଲଣି; କିନ୍ତୁ ଲେକ୍‌ଚରର ସର୍ଟ (Lecture Short) ହେଲାପରି ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ତଥାପି ଚୂଲଛି । ଦୁଃଖ କଣ ? ମୋର ତ କଦାପି ଓକିଲ ହେବାର ମତଲବ ନାହିଁ । ଖାଲି ସେ ଦିଗରେ ଟିକିଏ ପ୍ରବେଶ ····· । ଏ ସବୁ ଆଉ ଭଲ ଲାଗୁନି । ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ବାହାରକୁ ଯାଇ 'ସଂଗୀତ-ବିଜ୍ଞାନ' ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା ମନରେ ଅଛି । ସେଆଡ଼ୁ ଫେରିଲେ ଏଠି ଗୋଟେ ବର୍ଷ ରାଧାନାଥ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜରେ କଟାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ଗୋଟାଏ ମହତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୋଇପାରିବା ସହଜ ।

ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କଥା ସେ ସମୟରେ ମୋର ଶୁଣିବାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲା । କାଳେ ଡେରି ହେଲେ 'ଟାଉନ ବସ୍'ଟା ନ ପାଇବି ? ରାଣୀହାଟରେ ଥିବା ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ବସାକୁ ଯିବାର କଥା । ହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀଙ୍କ ଏ ଗଳ୍ପ ଆସିଲା ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କର୍ମସୂଚୀଟି ଶୁଣିବାକୁ ଖୁବ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ମୁଁ କହିଲି—

"ସେଇଠି ତାହାହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ଅଭିଯାନ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ? ଦେଖୁଛି ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛାର ଏକେତ ବାଗ ଦଉଡ଼ି ନାହିଁ । ସେଥିରେ ପୁଣି ବାପାଙ୍କର ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥର ଅପବ୍ୟୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ନାରୀତ୍ୱର ମଧ୍ୟ ହତ୍ୟା କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ।"

ସନ୍ଧ୍ୟା ଟିକିଏ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଦୁଷ୍ଟାମୀର ହସ ମୁହଁରେ ଆଣି କହିଲେ—"ଏଇଟା ନିହାତି ସ୍ୱାର୍ଥପରର ଦୃଷ୍ଟି-କୋଣ । ଆପଣ ନାରୀକୁ ଦୁର୍ବଳ ପଶୁପରି ଗୋଟାଏ ଅର୍ଗଳି ଭିତରେ ଯୂପକାଠି ଦେଇ ତା'ର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତିକୁ ମୂଳପୋଛ

କରନ୍ତୁ । ତାର ଦୁର୍ବଳତା ଉପରେ ଫାଇଦା ଉଠାଇବାଟା କଣ ପୌରୁଷର ଗର୍ବ ?”

—“ଆପଣଙ୍କ ଯୁକ୍ତିକୁ ତାରଫ୍ ନ କରି ରହି ହେଉନି; କିନ୍ତୁ ଏ ଦେଶର ନାରୀ ଯେ ନିଜକୁ ଯୂପକାଠିରେ ସମର୍ପଣ କରେ ! ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ନୁହଁ; ଜାଣେ ସେଇ, ସମର୍ପଣର ବିନମମୂଲ୍ୟରେ ସେ ପ୍ରକୃତ ଜୀବନର ସୁଆଦ ପାଏ । ଶକ୍ତିସମୂହର ମୂଳଭୂତ ଉପସ୍ଥିତ କେବଳ ତାର ସେଇ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ନାରୀତ୍ୱର ସାର୍ଥକତା ପାଇଁ । ଆପଣ ଜୀବନଟାକୁ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ତାର ଅନ୍ତିମ ପରିଣତିର କିଛି ବାସ୍ତବ ରୂପରେଖ ପାଇଲେଣି ?”

ସନ୍ଧ୍ୟା କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନୀରବ ରହିଗଲା ।

ଦୁଇ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ସନ୍ଧ୍ୟାର ଆଗମନକୁ ବିରାଟ କଲେଜଟା ଯେପରି ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥାଏ । ତା ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରେ ଆସି ସେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଦିଏ । ସାଇକଲଟି ତାର ବିଚିତ୍ର ଭଙ୍ଗିରେ କଲେଜ ହତାକୁ ଗଡ଼ିଆସେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଉଦୟର ପ୍ରଥମ ରଶ୍ମି ପାଇବାକୁ ଶହ ଶହ ଆଖି ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ମୁହଁରେ ତା'ର ଅସାଧାରଣ ଗମ୍ଭୀରତା; ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ କାହୁଁ ଆସେ ହରିଣୀର ଚଞ୍ଚଳତା । ସବୁଠାରୁ ବଳିଯାଏ ତାର ରେଶମୀ ପଣତ-କାନର କ୍ଷିପ୍ରତା । ପିଠି ଉପରେ କୃତ୍ରିମ କେଶମିଶା ଲମ୍ବ ବେଣୀଟି ଝୁଲୁଥାଏ । ଆଖିରେ ସୁନା ଫ୍ରେମର ଚଷମା । ପାଦରେ ହାଇ ହିଲ୍ 'ସୁ', କାନରେ ଟ୍ରେଷ୍ଟ ଫୁଲ ଦୁଇଟି । ବାଁ ହାତରେ ସୁନାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟାଟିଏ, ଦେଖାଯାଏ ଆର ହାତରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ସୁନା ଚୂଡ଼ୀ ହଳେ । ବକ୍ଷଚୁମ୍ବୀ ସରୁ ହାରଟିଏ ବେକରେ । ତାର ଖିଆଲ

ଓ ଫେସନ ନେଇ ଶାଢ଼ୀ ଓ ଏ କେତୋଟି ଅଳଙ୍କାରର ଘନ ଘନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାଲିଥାଏ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର ପରିପାଟୀ ପ୍ରକୃତରେ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ତାର ଚାଲିଚଳନ, ବେଶପୋଷାକ, କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ପ୍ରତିଦିନ କିଛି ନା କିଛି ନୂଆ ଦେଖିବାର ଥାଏ । ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ପଛଆଡ଼େ ଥଟ୍ଟା କରିବା, ଚଟି ଘୋଷାରି ଚାଲିବା, ହାବଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ଭଙ୍ଗି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ତାର ଶିଷ୍ଟାଚାରରେ ଯାଏ । ଅନେକେ କହନ୍ତି—ସେଇଟା ଏକଦମ ଫାଜିଲ୍ । କିଏ କହେ—ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ ମୁହଁରେ ଥାଏ ତାର ତାଚ୍ଛଲ୍ୟର ହସ । ନିଜକୁ ମନେ କରେ—'ସେ ସୁନ୍ଦରୀ' । ଦୁଃଖ ଲାଗେ ସେ କାଳି, ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଜଣଙ୍କୁ ହେଲେ ବି ମୁଗ୍ଧ କରାଇପାରେ ନି । କିନ୍ତୁ ତାର ବାହାର ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସମସ୍ତେ ବେଶ୍ ମଜା ଦେଖନ୍ତି । ରମେଶ କିନ୍ତୁ ଏ ମଜା ଦେଖିବାରେ ଖୁବ୍ ଆଗୁଆ ଥିଲା, ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା କରି ଚାଲିଥିଲା କିଛିଦିନ ପାଇଁ । ମୋଟେ ଛ ମାସ ପାଇଁ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ଜମିଗଲା ଗୋଟେ ମସ୍ତବଡ଼ ବନ୍ଧୁତା । ହଠାତ୍ କିନ୍ତୁ ଦିନେ ରମେଶ କାଟକ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାର ଶୁଣାଗଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ସେହିଦିନଠାରୁ ଦୁଇମାସ କଲେଜ ଆସିବା ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲା ।

ପ୍ରବଳ, ଗୋଟିଏ ନାରୀ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଆଉ ଗୋଟିଏ ମୋର ଭାବୀ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା,—ଦୁଇଟି ଫୁଲ । ଦେଖିବାକୁ ଗୋଟିଏ ସଦ୍ୟ-ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଗନ୍ଧଭରା । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଖାଲି ବାସି,—ଦରଶୁଷ୍କ-ଗନ୍ଧହୀନ ନୁହେଁ, ବୃନ୍ତଚ୍ୟୁତ କାଣ୍ଡଭ୍ରଂଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ । ଜଣେ ଯୌବନର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ ଧରି ଶାନ୍ତ ଓ କୋମଳ । ଅନ୍ୟଟି ପ୍ରଖର ଓ ଚଞ୍ଚଳ । ଗୋଟିଏ ଯେତିକି ସରଳ, ଅନ୍ୟଟି ସେତିକି ପ୍ରହେଳିକାମୟ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଅନ୍ତର ମୁଁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । ଗୋଟିଏ ପଲ୍ଲୀକୋଣର ସ୍ୱଳ୍ପଶିକ୍ଷିତା ବାଳିକା ସେ । ବିଦାୟ ବେଳେ ମୋ ପାଦ ଦୁଇଟି ଜାବୁଡ଼ି ଧରି କହିଥିଲା—"ଆପଣ କଣ ସତରେ ମୋତେ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି ? କେବେ ମୋତେ ଏହାର ସେବାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବେ ନି ? କହିଯାନ୍ତୁ ।"

ଆଖିରେ ତାର ଲୁହ ! ମୁଁ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ପରି ତାର ଲଜ୍ଜାନମ୍ର ମୁଖଶ୍ରୀଟିକୁ ଚାହିଁ ରହିଲି କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଜ୍ଞାନର ଗରିମା ତା ପାଖେ ହାରି ମାନିଲା । ହୃଦୟ ମୋର ତରଳି ଯାଇଥିଲା, କେତେ ସହଜରେ ସେଇଟି ସେ ମୋଠାରୁ କାଢ଼ିନେଇ ଚିରଦିନ ତା ପାଖେ ବାନ୍ଧି କରି ରଖିଲା ମୁଁ ଜାଣିଲି ।

ବାପାଙ୍କ ମତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ବିବାହ କରିବାର ଦୃଢ଼ ଇଚ୍ଛା ଘରେ ଆସି ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲି । ସେଥିରୁ ଯୌତୁକ କଥା ବାପାଙ୍କ ମନକୁ ପାଉ ନ ଥିଲା ।

ଭାବନାର ସୂଅକୁ ରୋକ ପକାଇଲି—"ସନ୍ଧ୍ୟାଦେବୀ, ହାତରେ କାଚ ଦିପଟ ଲଗାଇଲେ କଣ ଆପଣଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟହାନି ହୁଅନ୍ତା ? ବୋଧେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଆଡ଼କୁ ମନଟା ଥିବ ? ତେଣୁ ଆଗରୁ ଅଭ୍ୟାସଟା……"

ସେ ହାତକୁ ଟିକିଏ ଚାହିଁ କହିଲେ—"ଆପଣ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବାବୁ, ଭୁଲରେ ଏ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀଟାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ନହେଲେ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଆପଣଙ୍କ ଆସିବାର ଥିଲା । ତେଣୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ ।"

ସେ ହସିଲେ ! ମୁଁ ଯୋଗଦେଲି !

ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ—"ଆପଣ ବୋଧେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହିତ ?"

—"ଯଦିଓ ବିବାହଟା ସରିନି, ହେଲେ ଧରି ନିଅନ୍ତୁ ବିବାହିତ ।"

—"କିପରି ?"

—"ବହୁତ ଡେରି ହେଲାଣି । ମୁଁ କାଲି ମୋ କଥା କହିବି । ଠିକ୍ ଏଇଠି ! ଆସିବେ ?

—"ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ସୁସନ୍ଧ୍ୟା (Good Evening) ।

ମୁଁ ଯାଉଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଉ ଆସିନି, ହୁଏତ ତାରି ମନେ ପଡ଼ିନି ।

× × × ×

ଦୀର୍ଘ ଚାରିବର୍ଷପରେ । ଆଉ ଏକ ସନ୍ଧ୍ୟା । ପୁରୀର ବେଳାଭୂମି । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ପତ୍ନୀ ଆମର ତାଙ୍କର ଜଣେ ବାନ୍ଧବୀ ସହଚରୀଙ୍କ ପାଖେ ବସିଛନ୍ତି । ବର୍ଷକ ଝିଅ 'ଟୁନି'କୁ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଧାରେ ଧାରେ ଭାସୁଥିବା କେତୋଟି ନୌକାଆଡ଼େ ଦେଖାଇ ଦେଉଛି ମୁଁ । ହଠାତ୍ ପଛରୁ ଗୋଟିଏ ନାରୀକଣ୍ଠର ଡାକ ଶୁଣି ଚାହିଁଲି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି—"ଆରେ, ମିସ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀ !"

ସେ ହସି ହସି କହିଲେ—"କଣ ଦେଖିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ? କହନ୍ତୁ ମିସେସ୍ ଚୌଧୁରୀ । ଆପଣ ପ୍ରଫେସର୍ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ଜାଣନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଗଳ । ମୁଁ ବର୍ଷେ ହେଲା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କନ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ ମ୍ୟାରେଜ (Contract Marriage) କରିଛି । ପ୍ରଥମେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପାଇଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏଠା ଗାର୍ଲ୍ସ ସ୍କୁଲର ଜଣେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ।"

ମୁଁ ହଠାତ୍ କହି ପକାଇଲି---"ଆପଣ ଖୁବ୍ ଆଗେଇଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକୀ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାପାଇଁ ପଚିଶ ବର୍ଷ ବି ଲଗିଯାଇପାରେ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇବେ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ମୁଁ ଖୁବ ଖୁସି ହେଲି ।"

ତୁମ୍ଭକୁ ଟିକଏ ଗେଲ କରି ସେ ହସି ହସି ହାତ ହଲାଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପଛରୁ ଆସି ବଡ଼ ସନ୍ଦେହଦୃଷ୍ଟିରେ ପଚାରିଲା— 'ସେ କିଏ କି ?"

ହସି ଓ ଆଶଙ୍କା ଭିତରେ କହିଲି---"ସେ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଜୀବଟିଏ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମର ଭିତରୁ ଜଣେ; ଗୋଟିଏ ନାରୀ ।"

କି କଥାକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦୁଇଦିନ କାଳ ମୋ ଉପରେ ଅଭିମାନ କରି ବସିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି— ସନ୍ଧ୍ୟାର ନୂତନ ଅଭିଯାନ—'କନ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ ମ୍ୟାରେଜ' ।

ତାର ସେଇ ପଦକ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ହସ ଲାଗେ । ସେଇ ପୁଣି କହିଥିଲା, 'ଯୂପକାଠି !'— ଯାହା ବସ୍ତୁତଃ ମଦନର କାଉଁରିକାଠି ।

ପଙ୍ଗୁର ତୃଷ୍ଣା

କଆବାଡ଼ କରକୁ ଝାଁପୁଲା ଆମ୍ବ ଗଛଟିଏ; ନାଲି କଅଁଳିଆ ପତରେ ମଣ୍ଡି ଯାଇଛି ଆଜି । ଡାଳ ଖଣ୍ଡେ ମେଲି ଆସିଛି ପାଖର ନାଲି ରାସ୍ତା ଉପରକୁ । ତା'ର ତଳେ ସେ ବସେ ଛିଣ୍ଡା ଅଖା ଖଣ୍ଡେ ପାରି । ଦେହରେ କେତୋଟା ବଡ଼ କ୍ଷତ—କନାଗୁଡ଼ିଆ । ଆଖି ଦୁଇଟା ପଶିଯାଇ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ଦୁଇଟା ଗାତ । ମୁହଁକୁ ଚିହ୍ନିଁ ହୁଏନି । ବଡ଼ ବେଢ଼ଙ୍ଗ—ଅରମା । ଗୋଟାଏ ସିଝା ଚମର ଢାଙ୍କୁଣି କେତେଖଣ୍ଡି ହାଡ଼ ଉପରେ । ତା ଭିତରେ ବସା ବାନ୍ଧିଛି ଗୋଟାଏ ମାନବ ଆତ୍ମା । ମନୁଷ୍ୟର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଜନ୍ମ । ଏଇ ତ ତାର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରମାଣ । ଅନ୍ଧାରି ମୃତ୍ୟୁର ଶାନ୍ତ ପରଶ ସେ ଚାହିଁ ଆସିଛି କେତେ କାଳଧରି, ମୃତ୍ୟୁର ବି ତା ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ଘୃଣା-ବିତୃଷ୍ଣା; ଛୁଏଁନି ତାକୁ ।

ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ତାର ପର ଗୁଡ଼ିଏ ଜୀବ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । କେତେ ଦାନ୍ତ ନକୁଟା, ନରିଶା ଚାହାଁଣି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଟିରେ ସେଇ ଗୋଟାଏ ଡାକ—ଜଳନ୍ତା ପେଟର ଡାକ । "—ଦେଇ ଯା ମା'—ଦୟାଧର୍ମ ହେଉ ବାବୁ—ହରିବୋଲ, ହେ ମା'—ହେ ବାବୁ !"

ମୁଠେ ଚାଉଳ ବା କଣା ପଇସାଟିଏ ପଡ଼ିଯାଉଛି କାହା କାହା କନାରେ । ପାଟି ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଉଛି କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତପାଇଁ ।

ସକାଳ ପହରୁ ଲୋକଙ୍କର ଯା'ଆସ ଚାଲିଛି—ଲୋକନାଥ ଦର୍ଶନ । ସହର ଭିତରର ଝିଅଲୋଣ ଯାତ୍ରୀ, କେଡ଼େ ସଫାସୁତରା ପୋଷାକ, ଦେହ ! କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ହସ ହସ ସେମାନେ ! ପାଦକୁ କଷ୍ଟ ହେବ ବୋଲି ରିକ୍ସା, ମଟର, ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ବି ଚାଲିଛି । ରାସ୍ତାକଡ଼ର ଏ ଅଭିଶପ୍ତ, ଦରମଲା ମଇଳା ଖଣ୍ଡିଆଗୁଡ଼ାଙ୍କଠାରୁ କେତେ ଉଚ୍ଚରେ ସେମାନେ !

ସେଇ ଏକୁଟିଆ ଭିକାରୀଟି କିନ୍ତୁ ଆଜି ନିଶ୍ଚଳ । କଇଁଥିଆ ମୋଟା ଚମଟା ତାର ଟାଣି ଉଠିଛି ସକାଳ ପହରୁ । ନିଜ ଜାଗାଟିରେ ଶୋଇପାରିଛି ସେ, ଯୋଡ଼ି ହୋଇଛି ଖଣ୍ଡେ ଅଖା । ମୁଣ୍ଡତଳେ ଛିଣ୍ଡା କନା ବୁଜୁଳିଟି, ହାତ ପାପୁଲିଟି ଆପେ ଆପେ ଲମ୍ବି ଆସିଛି ବାହାରକୁ । ମନରେ ତାର ଆଜି ଗୋଟାଏ ଝଞ୍ଜା । ଦଦରା ଛାତିର ପୋକରା ହାଡ଼ କେଇଖଣ୍ଡ ଦୋହଲାଇ ବେଳେ ବେଳେ ଗୋଟାଏ ଟାଣୁଆ ନିଃଶ୍ୱାସ ବାହାରି ଆସୁଛି ।

ସେ ଭାବୁଛି,—ତାର ପରି ହାତଗୋଡ଼ ନାହିଁ ସେ ଭାବନାର । ଶରୀରଟା ନଷ୍ଟ ହେଲାଦିନୁ ସେ ଜାଣିଥିଲା ମନଟା ବି ମରିଛି ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେଟାକୁ ଠିକ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଛି । ମାଗିଖିଆ ଭିକାରୀଗୁଡ଼ାଙ୍କର କଦର୍ଯ୍ୟ ମଇଳା; ଖଣ୍ଡିଆଖାବରା ଚେହେରା ଦେଖି ଯେ ନାକ ଟେକନ୍ତି; ଥୁ ଥୁ କରି ଦୂର୍ ଦୂର୍ ମାର୍ ମାର୍ କରନ୍ତି; ସେମାନେ କଣ ଜାଣନ୍ତି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟେ ପ୍ରାଣ ଅଛି ? ଯେ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ରାଗ, ଦ୍ୱେଷ, ଅପମାନ— କାନ୍ଦିପାରେ, ହସିପାରେ, ଠିକ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରର ସୌଖୀନ ପ୍ରାଣଟି ପରି ।

ଦିନେ ସେ ଥିଲା 'ମକର' । କଅଁଳେଇ କେହି ଡାକନ୍ତି 'ମକୁରୁ' । ବୋଉ ଡାକେ 'ଧଡ଼ିଆ' । ଗୋଟେ ଲମ୍ବା ମୁଣ୍ଡିଆ ତଳକୁ ଚାର ଗାଁଟି । ଗାଁଦାଣ୍ଡର ଧୂଳିଖେଳରେ ପିଲାଦିନଟି କଟିଗଲା । ତା ପରେ ଗୋଡ଼ରେ ଆସିଲା ବଳ—ମନରେ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି । ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପର ଜାମୁ ବଉଳ ଗଛରେ କୋଳି ପାଚିଲେ ମକର ଗୋଟେ ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ତା ତଳେ ରୁଣ୍ଡ କରଏ । ସଡ଼କ ତଳର ବୁଢ଼ା ବରଗଛ ତଳେ ଦି'ପହରଟା କଟେ ଡାଳମାଙ୍କୁଡ଼ି ଖେଳରେ । ସରୁ ସରୁ ବର ଓହଳରେ ଡିଆଁ ହୁଏ ଦୋଳି । ଦୁମ୍‌ଦାମ୍ ଡିଆଁ ଡେଇଁରେ କିଏ କାନ୍ଦେ, କିଏ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗେ । କାହା ପିଠିରେ ବି ମକରର ବିଧା ବସେ । ଖେଳ ସରେ । ଜହ୍ନ ରାତିରେ, ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ ପିଲାଙ୍କ ଗେଲରେ କମ୍ପି ଉଠେ । ଚୋର ପୁଲିସି—ଲୁଚକାଳି ଖେଳ । ମକର ହୁଏ ସର୍ଦ୍ଦାର । ତା'ର କଥା ରହେ, ସମସ୍ତେ ତା ବୋଲ ମାନନ୍ତି; ନ ମାନିଲେ ଶାସ୍ତି । ପିଣ୍ଡାରୁ ବୁଢ଼ାଏ ଆକଟ କରନ୍ତି । କେଁ ଭେଁ—ପାଟିତୁଣ୍ଡ, ସେମାନଙ୍କ ଗପରେ ବାଧା ପଡ଼େ । ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ମକରଟା ଛତରା—ହେଞ୍ଜେଡ଼ା—ବଗୁଲିଆ । କାହାକୁ କଣ କହେ, ଦାନ୍ତ ଦେଖାଏ, ବିଜୁଳି ପରି ପଳାଏ ପାଖରୁ ।

ସେ ବେଳ ଗଲା—ପିଲାଳିଆ ଅମାନିଆଁ ବେଳ । ଦେହଟା ପୂରି ପୂରି ଆସିଲା, ଗଜା ଟୋକା—ଭେଣ୍ଡା ବଅସ । ମନ ହେଲା ଦୋସର । ରାତିରେ ସେହି ଜହ୍ନଆଲୁଅ ରହେଁ ଏବେ । କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଜ୍ୟୋସ୍ନା—କେଡ଼େ ଶୀତଳ ଲାଗେ ତାକୁ ! ପ୍ରଭାତି ଆକାଶର ଅରୁଣିମା କେତେ ରଙ୍ଗ ଦିଏ ତାର ମନକୁ ! ଦୂର ପର୍ବତର ଧୂଆଁଳିଆ ରୂପଟି କେଡ଼େ ମନୋହର ଦିଶିଲା ତା

ଆଖିକୁ ! ପ୍ରକୃତ ନୂଆ ନୂଆ ବେଶ ପିନ୍ଧି ଠିଆହେଲା ତା ଆଗରେ । ସବୁଥିରେ ଗୋଟେ ମଉଣିଆ ଆନନ୍ଦ, ମହୁଆ ସୁବାସ, ପ୍ରାଣଖୋଲା ହସ । ଉଦାସ ମନଟି ତାର ଖୋଜଲା ନଗ୍ଗୁଠିଆ । ପଦ୍ମ ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ାର ଓସ୍ତ ଗଛତଳେ ସେ ବସେ, ଗାଈଗୁଡ଼ିଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇ ଦିଏ ହୁଡ଼ା ଉପରକୁ, ମୋଟା ହାତଭଡଆର ବଂଶୀଟି ଧରି ଫୁଙ୍କେ ।

ପିଲାଦିନର ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖେ ଗୋଟେ ନୂଆ କଥା । ନିହାତି ନିର୍ଲଜ କଥାବାର୍ତ୍ତା । ଦାମା କହେ—"ରୂପାଟା କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦରୀ, ମୋତେ ଦେଖିଲେ ଲୁଚେ ।" ଗୋବରା ଆରମ୍ଭ କରେ—"ନେତଟା ଭାରି ହୁଣ୍ଡି । ମୋ ଆଡ଼କୁ ଦିନେ ଚିହ୍ନିକି ଆସିଲା ।" ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ଛଡ଼େଇ ନେଇ ଭଣ୍ଡାରୀ ଟୋକା ମଦନା କହେ—"ଯେତେ କହ ଭାଇ, ସୁନା ସରିସା କେହି ହେବେନି । ଭାରି ମୁହଁଖୋର, ଡର ଲାଗେ, ନୋହିଲେ········।" ମକର ସବୁ ଶୁଣେ, ଜାଣେ, କାହାକୁ ବା ଗାଳିଦିଏ ପଦେ ଅଧେ । ଯୌବନର ମହୁଆ ନିଶା । ପ୍ରାଣରେ, ମନରେ, ଦେହରେ ଗୋଟେ ଅପୂର୍ବ ସ୍ପନ୍ଦନ, ଅଜଣା ଚମକ, ଗୁପ୍ତିତଳଟା ଫାଙ୍କା ଲାଗିଲା ତାକୁ । ଅତି ନିକଟରେ ଖୋଜଲା ଜଣକୁ ପ୍ରାଣର କେତେ ଅବୁଝା କଥା ଖୋଲିଦେବାକୁ ।

ଆଜିର ଏ ଭଙ୍ଗା ବୁକୁ ତଳେ ତାର ବି ଦିନେ ଭଲ ପାଇବାର ମୋହ ଆସିଥିଲା । କେବେ କେବେ ସେ ବନ୍ଧ ଆର ପାରି ବେଣାପାଟକୁ ଗୋଠ ନେଇଯାଏ । ବନ୍ଧ ଉପର ଗୋଟେ କନିଅଁର ଗଛଟି ତଳେ ଫୁଲ ବଛା ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେଇଠି ସେ ବସେ ।

ସେ ଦିନ ଯାଇ ଦେଖିଲା ତା'ରି ଜାଗାରେ ଶୋଇଛି ପ୍ରଧାନ ଝିଅ 'ସୁନା' ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା ପାରି । ପିଲାଟିଦିନରୁ ଗାଁର ଗାଈ ଜଗି ବିଧବା ମା' ଓ ଛୋଟ ଭାଇ ଦି'ଟିଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ସେ । ଦୁଃଖୀ ଝିଅଟିଏ ! ମକର କଣ କରେ ଏବେ ? ଆଜି ପୋ ପାଖରେ ଗଛ ବୃକ୍ଷ ନାହିଁ । ଠାଣୁଆ ଖରାଟା । ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ବସିଲା ବାଧରେ ।

ଶୋଇଲା ସୁନାର ମୁହଁରେ ତାର ଆଖି ପଡ଼ିଲା । କେତେଧାର ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି ପଡ଼ୁଛି ଗହଳିଆ ପତ୍ରର ଫାଙ୍କ ଦେଇ । କେତେଥର ଦେଖିଛି ତାକୁ । ପିଲାଦିନେ କେତେ ବି ମାରିଛି ଖେଳରେ । ଆଜି କାହିଁକି ତାକୁ ଏମିତି ଲାଗୁଛି ? ମୁହଁଟି ତାର ଏତେ ଲୋଭମାୟୁ, ଏତେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଉଠୁଛି କଣ ପାଇଁ ?

କେତେବେଳ ଗଲା । ସୁନା ଉଠିଲା । ପାଖରେ ମକରକୁ ଦେଖି କଦ ବାଲୁ ବାଲୁ ମୁହଁଟି ତାର ନାଲି ପଡ଼ିଗଲା । ମକର ମନରେ ବି ଭୟ ହେଲା, ଉବଡ଼ଖାଟେ ! କାଲେ କଣ କହିବ ? ସୁନା କାନଠାକୁ ଗୁନ୍ତି ଉପରେ ପକାଇ ଦେଇ ଆଖି ମଳି ମଳି ଚାହିଁଲା ମକରଆଡ଼େ । ଦେଖିଲା ସେ ତା ଆଡ଼େ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଚାହିଁଛି । ପଚାରିଲା—"କରେ, ଚାହିଁଛୁ କଣ ? ତୁ ତ ବାଦ ଲଗାଇ ତୋର ଏତେ ବଡ଼ ପେଣ୍ଡେ ଗୋରୁ ମୋ ପାରିକୁ ଆଣୁଛୁ । ମୁଁ ଆଉ କାହିଁକି ଆସିବ ?"

ମକର ବୁଝାଇଲା ପରି ନରମ ଗଳାରେ କହିଲା---"ବେଶ୍, ତୁ ବି ତ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ବାଦ ଲଗାଇବାକୁ ବସିଲୁଣି । ଏ ଗଛ ଛାଇରେ ମୁଁ ଆସି ଶୁଏ । ତୁ ତାକୁ ଦଖଲ କରି ମୋ ଆସିବା ବାଟକୁ ମୂଳରୁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇ ସାରିଛୁ । ଦୁହିଁଙ୍କର ତ ଗାଁ

ଗୋରୁ । ତୋର ମୋର ବାଦ ଲଗାଇବା କାହିଁକି ? ମୋ ପାରିରେ ତୋ ଗୋରୁଙ୍କୁ କଣ ମନା ଅଛି ?"

—"ବେଶ୍ ନଗାପ ଛୁଡ଼େଇଜାଣୁ । ଦେଖାଯାଉ ମୁଁ ଏଥର ତୋ ପାରିକୁ ସଂଗୁଦନେ ଯିବ ।" ଓଠକୋଣରେ ଟିକିଏ ହସ ଉଙ୍କିମାରି ଆସିଲା ସୁନାର । କାନରୁ ଗଣ୍ଡି ଖୋଲି କାଢ଼ିଲା ଖଣ୍ଡେ ମୋଚା ପାନଖିଲ । ମକର ଗୃହିଁଲା ! ମାଗିଲା—"କମିତିକା ପାନ ଖଣ୍ଡେ ଦେଖି ସୁନ ।"

ତା ଆଡ଼େ ଦରସିଝା ଖିଲ ଖଣ୍ଡେ ଫୋପାଡ଼ ଦେଇ କହିଲା ମୁହଁ ହଲାଇ—"ପାନ ଦେଖିନୁ, ଏଡ଼ୁଟିଏ ହେଲୁଣି ! ଡାହାଣୀଠା ।"

ପାଞ୍ଚଣ ଖଣ୍ଡ ତଳୁ ଗୋଟାଇ ଉଠିଗଲା ସୁନା ବନ୍ଧ ଉପରକୁ । ଥରଟିଏ ବୁଲିପଡ଼ି ଗୃହିଁଲା ମକରଆଡ଼େ । ମୁହଁରେ ଟିକିଏ ହସ ।

ମନକଥା ମନରେ । ଦୁହିଁଙ୍କର ଦେଖାହୁଏ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ । ଗାଈଗୋଠରେ, ଗାଁ ଭିତରେ । ବେଳ ଦେଖି ମକର ଯାଏ ସୁନା ଘରକୁ । ସୁନାବୋଉ ତାକୁ ପୁଅଠାରୁ ବଳି ସ୍ନେହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାପଛେଉଣ୍ଡ ପିଲା ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ମକର ଖେଳାଏ, ହସାଏ, ବୁଲାଏ; ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନ, ହାଟରୁ କୋରି ମିଠାଇ କେତେ କିଣି ଆଣେ । ମକୁଭାଇ, ମକୁଭାଇ ଡାକ ଦୌଡ଼ ଆସନ୍ତି ଦୁହେଁ ପାଖକୁ । ସେ କୋଳକୁ ଟାଣିନଏ ଗେହ୍ଲାରେ । ଗାଁ ଟୋକାଏ କେତେ ଟାପରା କରନ୍ତି ଦେଖେଇ ଶିଖେଇ ତା'ରିଆଡ଼େ ।

ମରଣମୁଖୀ ପଙ୍କୁର ହାଡ଼ୁଆ ଗୁଡ଼ତଳଟା କମ୍ପି ଉଠିଲା । ପଡ଼ିଲା ଉଠିଲା ଗୁଡ଼ଟାକୁ ଗୁପିଦେଲା ଭୂଇଁରେ ।

ସେ ଦିନ କୁଆଁର ପୁନେଇଁ । ସକାଳୁ ଧାଇଁଥିଲା । ଦୁଇକୋଶ ଦୂରରେ ହାଟ । ଖଣ୍ଡେ ଶାଢ଼ୀ; ଦୁ’ପଟ ପାଣି କାଚ, ସୁନାପାଇଁ । ବାଟରେ ହେଲା ବର୍ଷା । ଭୋକ, ଶୋଷ, ବର୍ଷାକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ସୁନା ଆଜି କେତେ଼ ଖୁସିହେବ ! ହସିବ, ଛାତି ତାର ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠୁଥାଏ । ନୂଆ କାଚ, ନୂଆ ଶାଢ଼ୀ ତା ଗୋରା ଦେହକୁ କମିତି ମାନିବ !

ପୁନେଇଁ ଜହ୍ନ ଆକାଶ ନିର୍ମଳ କରି ହସି ହସି ଉଠି ଆସିଲା । ମେଘଗୁଡ଼ାକ ଯାଇ ଲୁଚିଲେ ଦୂର ପାହାଡ଼ର ପଛପଟରେ । ସୁନାର ବାଡ଼ିପଟେ ଛୋଟ ପୋଖରୀ । ତା’ର ପଥର ପାହାଚ ଉପରେ କେତେ ପ୍ରଶଂସା, କେତେ ପରିହାସ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁହଁରେ । ସୁନାକୁ ଟାଣିନେଲା ଛାତି ଉପରକୁ ମକରା; କହିଥିଲା—“ନାଲି କସ୍ତାଟି ବେଶ୍ ମାନୁଛି ତତେ ସୁନା ! ତୁ ଆଜି ଏ ଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ବଳି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛୁ !”

ସୁନା ତା ଜଙ୍ଘକୁ ଚିମୁଟି ଦେଇଥିଲା ଟିକଏ—“ତୁ କଣ ଅସୁନ୍ଦର ?”

ଭୋକିଲା ପ୍ରାଣ ଦୁଇଟି । ଏକ ଅନ୍ୟରେ ଗୋଳି ହୋଇ ଯିବାକୁ ବସିଥିଲା । ମକରାର ପ୍ରାଣଟା ସେ ଦିନ ପୂରି ଉଠିଥିଲା । ଥର ଥର ଗଳାରେ ପଚାରିଥିଲା—“ସୁନା ତୁ ମତେ ବା’ ହବୁନି ?”

ସୁନା ତା କୋଳରେ ମୁହଁଗୁଞ୍ଜି କହିଥିଲା—“ଜାତି ? ତୁ ବେହେରା, ମୁଁ ପଧାନ । କମିତିକା କହୁଛୁ ଏ କଥା ?

—“ଆଲୋ ଓଲି, ଗାଁରେ ସିନା ଜାତି, ବହୁ ଦୂରକୁ ଆମେ ଚାଲିଯିବା, ତାହାହେଲେ ?”

ସୁନା ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଲା ମକରାକୁ କୋଳରେ ।

ପଙ୍ଗୁର ଆଖି କୋଣରୁ ଝରିପଡ଼ିଲା ଦୁଇ ବୁନ୍ଦା ଅଶ୍ରୁ ଛିଣ୍ଡା ଅଖା ଉପରେ । ଆନନ୍ଦ, ଦୁଃଖ, ଉତ୍ତେଜନା କିଛି ନ ଥିଲା ସେଥିରେ ।

ଦିନ ବୋହି ଚାଲିଲା ଘୃଣ୍ୟ ନରକର ଜୀବନପଥ ଖୋଲି । ଏଡ଼େ ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଦେହଟା ତାର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ମାସ ମାସ ଧରି ଜର । ହାତ ଗୋଡ଼-ଗଣ୍ଠି ଫୁଲି ଦରଜ ହେଲା । ସାମାନ୍ୟ ଘା'ଟା ବଢ଼ିଗଲା । ସେହି ରୋଗଶଯ୍ୟା ପାଖରେ ସୁନାକୁ ଦେଖିଛି କେତେଥର । ତା ହାତର ପରଶ, ତା ଆଖିର ଲୁହ—ଆଉ କିଛି ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ । ଆସିଲା ସହରକୁ, ଭଲ ହେବାକୁ । ବାପା ତାର ଫେରିଗଲା ଗାଁକୁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି । ସେ ପଡ଼ିଲା ଡାକ୍ତର-ଖାନାରେ । ରୋଗଟା ତାର ଦେହ ଫୁଟାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ଶେଷରେ ସେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲା ଆସି ତା'ରି ପରି ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ । ସେ ଦିନର ମକରା ଆଜି ହେଲା ପଙ୍ଗୁ—ଖଣ୍ଡିଆ । ସୁନା କଥା,—ପଛକଥା ତାକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରି ହସିଲା ।

ଦୁନିଆଁରୁ ଆଉ କିଛି ପାଇବାର ନ ଥିଲା ତାର । ତେବେ କାହିଁ ପାଇଁ ସେ ବଞ୍ଚି ରହିଲା ? ଦେଖ୍, ତାରି ପରି ଶହ ଶହ ରାସ୍ତାଘାଟରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ବଞ୍ଚି ରହିଛନ୍ତି । କାହିଁ ? କି ଆଶା, କି ତୃଷ୍ଣା ତାଙ୍କ ଛାତି ତଳେ ତଳେ ଚରି ବୁଲୁଛି ? ମଣିଷ ପରି ହସିବାର, ଉପଭୋଗ କରିବାର ଆଶା ଏବେ ବି କଣ ତାଙ୍କ ଅନ୍ଧାରି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଚିରିଗୁଣୀ ଆଲୁଅ ପରି ଦପ୍ ଦପ୍ ଜଳୁଛି ?

ସବୁ ଯାଉଛି ତାର । ସେ ଯେ ଏତେ ବଡ଼ ଦୁନିଆଁ ଭିତରେ ଅଛି, ଅନୁଭବ କରି ପାରେନି । ମରିବାକୁ ଡର ନାହିଁ । ପଙ୍ଗୁ ଜୀବନଟା ପ୍ରତି ଦୁଃଖ ନାହିଁ । କାତରତା ନାହିଁ । ତେବେ ତାର ପୋଡ଼ାଜଳା ଅନ୍ତରତଳେ ଲୁଚି ରହିଥିଲା କ୍ଷୀଣ ଅଶାୟୀ ଇଚ୍ଛାଟିଏ—ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିବ ଥରଟିଏ ତାକୁ । ପ୍ରାଣର ତୃଷ୍ଣା—ଶୂନ୍ୟ ଆହ୍ୱାନ ।

ପୋଷିତ ଇଚ୍ଛାଟି ତାର କାଲି ପୂରିଛି । ଶୋଷ ତାର ମରିଛି । ଏଥର ସେ ନିଜକୁ ଲିଭାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଦୁନିଆଁ ଉପରୁ । ଷ୍ଟେସନ ପାଖରେ ଠିକ୍ ଦେଖିଛି । ଥରେ ନୁହଁ, କେତେ ଥର ଚାହିଁଛି ତା ଆଡ଼େ । ସେଇ ସୁନା, ଆଜ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଭିତରେ କେତେ ବଦଳିଛି ! ଦେହଟା ସାରା ରୂପା ଗହଣା । ସ୍ତ୍ରୀମେଳଟି ଭିତରୁ ଆଗ ସେ ଚିହ୍ନାପଡ଼ିଛି ତା ଆଖିରେ । କାଖରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା । ଦୁନିଆଁ ଚାଲିଛି । ସେଥିରେ ସେ ଆଗେଇ ଯାଇଛି ପାଦ ପକାଇ; କିନ୍ତୁ ମକରା······ ? ? ?

ହାତ ପାପୁଲିଟିରେ ଗୋଟିଏ କଣ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ମୁହଁରୁ ଅଖାଟି କାଢ଼ି ଦେଖିଲା—'ପଇସାଟି' ।

ବିସ୍ଫାରିତ ଡୋଳା ଦୁଇଟି ତାର ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା । ସେଇ ତାର ତୃଷିତ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ପୁଣି ତା ଆଗରେ । ସେ କାହିଁକି ଚାହିଁ ରହିଲା ଏମିତି ତା ଆଡ଼େ ? ଆହା ! ମୋତେ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା ନାହିଁ ସୁନା ? ହାୟ, ଏଇ ଏ ଦୁନିଆଁ କି ବିଚିତ୍ର ! ଚିହ୍ନିଲେ ବି ତାହା ଅବ୍ୟକ୍ତ—ଧୂମାୟିତ ରହିଥିବ ତା ହୃଦୟରେ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଦଳଟି ଆଗେଇ ଯାଉଛି । ସେମିତ ମକରା ଚାହିଁ ରହିଛି ଫାଙ୍କା ଦୃଷ୍ଟିରେ । ତା କାନରେ ବାଜିଲା ପିଲା ଝିଅଟିଏ କହୁଛି—"ଆଲୋ ମା' ଭିକାରୀକୁ ସେ ବାଇଆଟା ପଇସା ଦେଲା-ବେଳେ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଆଖିରେ ଅନେଇଲା !"

ଦୃଷ୍ଟି ତାର ଫେରି ଆସିଲା ଏକ ବ୍ୟଙ୍ଗ ହସ ନେଇ "ଦୁନିଆଁରେ କିଏ ଭଲ ବାଇଆ ନୁହଁ ?" ଉଦାସ ଦୃଷ୍ଟି ତାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠିଲା—ତାର ବ୍ୟଥାଭରା ଦରଦୀ ଛାତିପରି ଥର ଥର ନାଲି ଟୁକୁ ଟୁକୁ ଆମ୍ବପତ୍ର ଗୁଡ଼ିଏ—ଆଗରେ ନର୍କପୁଞ୍ଜ 'କୋଷ୍ଠାଶ୍ରମ' ।

ଶ୍ରାବଣର ଗୋଟିଏ ରାତି

ଏଇ ଧାରା ଶ୍ରାବଣର ସେ ଗୋଟିଏ ରାତି । ଏଇ ବର୍ଷା ଆସିଥାଏ ସେ ଦିନ । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ମୁଁ ଆଗେଇ ଆସିଲିଣି । ପାଞ୍ଚଟି ଶ୍ରାବଣ ଦେଖା ଦେଇ ଗଲେଣି । କେତେ ଓଲଟପାଲଟ ଆସିଛି ମୋ ବାହାରେ ଭିତରେ । ସେ ସ୍ମୃତିଟି ଲିଭି ପାରିନି । ତାର କ୍ଷୟ ବୃଦ୍ଧି କିଛି ନାହିଁ । ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ କ୍ଷତଟା ସେ କରି ରଖିଛି, ତାର ଉପଶମର ଉପାଦାନ କେଉଁଠି ? ପ୍ରଲେପ ଲାଗିଛି କେତେ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର । କ୍ଷତଟା କିନ୍ତୁ ଅମାନିଆ ହୋଇ ରହିଛି ସେମିତି । ତା'ଠି ଜଡ଼ି ରହିଛି ଏକ ଧୁମନ୍ତ-ବେଦନାସିକ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନମୟ କାହାଣୀ ।

ଏଇ ମାଟି ଉପରେ ଆଜି ହିତଳପ୍ରାସାଦ । ସେତେବେଳେ ଥିଲି ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ମାଟି ବଖରା ଗୁଡ଼ିଏ । ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ବର୍ଷାର ଜଳନୃତ୍ୟ । କଳାବଉଦ କୋଳରେ ସୌଦାମିନୀର ହସ ଦେଖି ଦେଖି ଗୁସୁମା ମୋ ଉପରେ ଢଳାଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ଗବାକ୍ଷ ଦେଇ ଆସି ଜଳଛିଟା ଲାଗୁଥାଏ ଦେହରେ । ବିଜୁଳିର ହସ ତାଳେ ତାଳେ ତା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଭ ଲପନ ମାଳ କମଳଟି ପରି ଅନନ୍ତ କାଳିମା ଭିତରୁ ଭାସି ଉଠୁଥାଏ ମୋ ଆଖିରେ ।

ମୁଣ୍ଡଉପର କାଚର ଲ୍ୟାମ୍ପଟି ତେଜ ଦେଲି । ତନ୍ଦ୍ରାଚ୍ଛନ୍ନ ନିମୀଳିତ ମୁହଁଟି ଗୁସୁମାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶିଲା । ରଙ୍ଗ ନରମ ଓଷ୍ଠରେଖା

ଉପରେ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ଅଧର ମୋର ସ୍ପର୍ଶଟିଏ ଢାଳନ୍ତେ, ଆଖି ପାଖୁଡ଼ା ଗୁଡ଼ିକ ତାର ଆସିଲା ଫିଟି ଫିଟି । ପତାଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିବା ସାଥେ ସାଥେ ଓଷ୍ଠାଧର ତାର ପ୍ରସାରିତ ହେଲା । ଘୁମିଲା ଘୁମିଲା ଆଖିରେ ପ୍ରାଣମତାଣିଆ ଚାହାଁଣି । ହସିଲା ହସିଲା ଅଧରକୋଣେ ସାଙ୍କେତିକ ଭାଷା । ଲୀଳାୟିତ ଅଙ୍ଗଟି । ସ୍ଫୀତ ବକ୍ଷଦେଶରେ ରଙ୍ଗିନ୍ ବ୍ଲାଉଜ ଖଣ୍ଡେ । ନାକର ବାଁପଟେ ସୁନାର ଫୁଲଟିଏ । ବକ୍ଷୋନ୍ନତ ପ୍ରାଣ-ସରୋବରରେ ମୋର ଛୋଟ ଛୋଟ ଶାନ୍ତ ତରଙ୍ଗର ଖେଳ ଚାଲିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଢଳି ପଡ଼ୁଥାଏ—ମିଶି ଯାଉଥାଏ । ଦେହ ଚାହୁଁଥାଏ, ଏଇ ଛନ୍ଦରେ ସେ ପାଷାଣ ପାଲଟିଯାନ୍ତା ଗୁପ୍ସାକୁ ଧରି ଚିରକାଳ ।

ପଚାରିଲି—"ଗୁପ୍ସା, ତୁମକୁ ନିଦ ଲାଗିବଣି ! ଯିବ ?"

ସୁଲଳିତ ବାହୁ ଦୁଇଟି ମୋ ଗଳାରେ ବେଢ଼ାଇ ଟିକଏ ଝୁଙ୍କି ଦେଇ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲା—"ନାଁ—ନାଁ ।"

ସେ କହିଲା—"ବୁଝିଲ, ମୁଁ ଗୋଟେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲି ।"

—"ସତେନା କଣ ? କି ସ୍ୱପ୍ନ ?"

ମୁହଁ ଉହଲାଇ କହିଲା—"ତୁମର ସ୍ୱପ୍ନ । ବରବେଶ ସାଜି ତୁମେ ବସିଛ ବେଦୀଉପରେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କିଏ ହାତେ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ବସିଛି ତୁମପାଖେ । ମୁଁ ଠିଆହୋଇଛି ଦାଣ୍ଡପିଣ୍ଡାକୁ ଆଉଜି । ମୋ ଆଡ଼େ ତୁମେ ଚାହିଁଲ । ମୁଁ କାନ୍ଦ ପକାଇଲି ।

ମୁଁ ତାର ଅବନତ ମୁହଁଟିକୁ ଟେକି ଦେଉ ଦେଉ କହିଲି—"ସବୁ ମିଛ । ମନରୁ ଫାନ୍ଦି କହୁଚ ।"

—"ହେଲା ଏବେ ତୁମ କଥା । ମୋର ସବୁ କଥା ତୁମ ପାଖେ ମିଛ !"

ଜୁଠିଗଲି ଦୁଆରଆଡ଼େ । ଘରର ଗୁରିକୋଣରେ ବୁଲି ଏଠି ସେଠି ହାତ ମାରୁଥାଏ । ଆଲମାରିଟି ଖୋଲି ବହିପତ୍ର ଭିତରୁ ଖୋଜି ଦୁ'ଖଣ୍ଡ ଉପନ୍ୟାସ ବାହାର କରି ଆଣିଲି । ଗୋଟିଏ ଗେଟାପର୍ଚ୍ଚା ସ୍କେଟରୁ ପାଇଲି ମୋ ରିଷ୍ଟ-ଓ୍ୱାଚଟି । ହାତରେ ପିନ୍ଧି ଦେଖି ଦେଖି ମୋ ପାଖେ ଆସି ଠିଆହେଲି । ମୁଁ କହିଲି—"ହଜୁରି, ସମୟ କେତେ ?"

ବାବୁଆନା ଢଙ୍ଗରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ସିଧା କରି ଗମ୍ଭୀର ଗଳାରେ ଉତ୍ତର ଦେଲି ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ—"ସାଢ଼େ ବାର ।"

ମୁଁ ହସିଉଠି ଭିଡ଼ି ଆଣିଲି ପାଖକୁ । ଖଟଟା ମିଚ୍ ମିଚ୍ ଡାକଦେଲା । ମୋ ମୁହଁକୁ ଧରି ସେ କହିଲା—"ବାବୁ, ଭୁଲି ଯିବନି ତ ମୋତେ ? ହଁ, ବଡ଼ଲୋକ-ମନ, ପାଖରୁ ଗଲେ ଗଲା । ଆମଠାରୁ ବଳି ବଳି କେତେ—"

କାନଟେ ଧରି ପଚାରିଲି—"କଣ କହିଲୁ ? ଆଉ ଥରେ, ଆଉ ଥରେ ?"

—"ନାହିଁ, ନାହିଁ ଗୁଡ଼ । ତୁମେ ଚିଠି ଦେବଟି ଗାଁକୁ ମୋତେ ? ଛୁଟି ସରିଲେ ମୁଁ ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଳାଇ ଆସିବ । ତୁମେ ଗାଁକୁ ଯିବନି ?"

—"ହଁ, ଏକୁଟିଆ ମୋତେ ଏଠି ଭଲ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଯିବ । ବାପା ତୁମର ତ କାହିଁ ଆଜ ପୁରୀରୁ ଫେରିଲେନି ?"

—"ନୋହିଲେ ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠି ମୋତେ ହଟହଟା କରୁଥାନ୍ତ ଏମିତ ? ଯୋଗକୁ ବୋଉ ମଧ ଆଗରୁ ଗାଁକୁ ଚାଲିଯାଇଛି । ମତେ ଏକୁଟିଆ ଶୋଇଛି ଦାଣ୍ଡଘରେ ।"

ମୁଁ କଥା ନ ଶୁଣି ତା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଭାବୁଥିଲି । ଗୁପ୍ତାର ଅନ୍ତର ମୁଁ ଦେଖିଛି । ସେ ମୋତେ ଚାହେଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଯଦି ସେ

ମୋତେ ନ ପାଏ ? ଜୀବନ ତାର କଣ ହେବ ? ଗରିବ ଘର ଝିଅ ସେ । ତେବେ ଏକା ଜାତି । ଜିଦ୍ ଧଇଲେ ବାପା ନିଶ୍ଚୟ ମଙ୍ଗିବେ ।

ବର୍ଷା କମି ଆସିଲା । ପାଚେରୀ କବାଟ ଖୋଲି ପୁଷ୍ପାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଲି ଘରେ ତାର ।

ଘରଟି ଦୁଇଟି ଖଂଜା । ଗୋଟିକରେ ମୁଁ । ଆରଟିରେ ପୁଷ୍ପା, ତାର ବାପା, ମା, ସାନଭାଇ । ମୁଁ ଆଗ ଆସି ରହିଥିଲି ଡାହାଣ ପାଖ ଖଞ୍ଜାରେ । ଅଗଣା ମଝିରେ ଗୋଟେ ପାଚେରୀ; ସେଥିରେ କବାଟ ଖଣ୍ଡେ ।

ସମସ୍ତ ରାତିରେ ପୁଷ୍ପା, ମୋ ଭିତରେ ଜମିଯାଇଥିଲା ଏକ ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧୁତା । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ଗୋଟିଏ ରାତି । ଗୁଡ଼ାଏ ଦିନ ପୁଷ୍ପାଠୁଁ ମୁଁ ଅଲଗା ରହିବି, ଏଇ ଚିନ୍ତାରେ ସେ ରାତିଟି ଅନିଦ୍ରାରେ କଟିଗଲା । ତା ଦୁଇଦିନ ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଷ୍ଟେସନରେ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଫେରିଲି । ଗାଡ଼ି ଠିକ ଛାଡ଼ିଲାବେଳେ ପୁଷ୍ପା କହିଲା— "ରବିଭାଇ ! ଚିଠି ଦେବ ।"

ଗୋଟିଏ ସପ୍ତାହ କଟିନି, ହଠାତ୍ ବାପାଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ । ଭାବିଲି, ବୋଧେ ମୋତେ ଛୁଟିରେ ଗାଁକୁ ନେବାକୁ ବୋଉ ପଠାଇଛି । ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୋର ହୃତ୍କମ୍ପ ହେଲା । ଜ୍ୱାଳାମୟ ହୋଇ ଉଠିଲା ପ୍ରାଣଟା । ଅସହ୍ୟ ଛାତିର ସେ ଗୁପ୍ତ ବେଦନା । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହେଲା । ବୋଉଙ୍କ ଅସୁସ୍ଥତା ଯେତେ ଦୁଃଖ ନ ଦେଲା, ତାଠୁ ବଳି ଶତଗୁଣରେ ଦୁଃଖ ଦେଲା ପୁଷ୍ପାକୁ ଚିରଦିନ ପାଶୋରି ଦେବାର ଚିନ୍ତା । ବୋଉଙ୍କ ଜିଦ୍‌ରେ ବାପା ବାହାଘର ଠିକ କରିଦେଇ

ଆସିଥିଲେ ମୋତେ ନେବାକୁ । କାଲେ ଖବର ଦେବେ ମୁଁ ନ ଯିବି ! ବୋଉ ଏକ ଶକ୍ତ ବେମାରରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ।

ମୁହଁ ଖୋଲିଲିନି ବାପାଙ୍କୁ କିଛି କହିବାକୁ । କାହିଁକି ? କି ନିର୍ବୋଧ ମୁଁ ପାଲଟି ନ ଗଲି ! ଜାଣୁଥିଲି—ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ଯାହା ବିନା ଜୀବନଟା ମୋର କକ୍ଷଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଉର୍ଗିରୁଜ ଛାରଖାର ହୋଇଯିବ, ଜୀବନଭର ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତା ବିଷୟରେ ପଦେ କଥା ଉଠାଇବାର ସାହସ ମୋର ହେଲିନି । ଏଇଥିରୁ କଣ ବୁଝାଗଲା ମୁଁ ଛାୟାକୁ ପ୍ରେମ କରୁଥିଲି ?

ମୁଁ କାହିଁକି ? ମୋର ପରି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଯୁବକ ଏଇ ଦୁର୍ବଳ ମନ ନେଇ ପ୍ରେମ କରି ଶିଖନ୍ତି, କାନ୍ଦି ପାରନ୍ତି, ଅନୁତାପ କରନ୍ତି । ସବୁ ମନେ ମନେ । ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି । ଛପେଇ ଛପେଇ ବିକାଶମୁଖୀ ଜୀବନଟିମାନ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ଭୀରୁ, କା-ପୁରୁଷ ଏମାନେ ନୁହଁନ୍ତି ? ହୃଦୟର ଦାବୀ ଦୁନିଆ ଆଗରେ ବାଢ଼ି ଦେବାରେ ଭୟ ? ଯୁବକ-ପ୍ରାଣର ଗୋଟେ ଗୋଟେ ହୁଙ୍କାରରେ ପୃଥିବୀବକ୍ଷରେ ରକ୍ତର ବନ୍ୟା ଖେଳୁଛି । ଜାତି, ଧର୍ମ, ଆଚାର, ବିଚାର—ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଦେଶ-ଦଶର ଶିରା ପ୍ରଶିରାରେ ଛୁଟିଛି ବିପ୍ଲବର ନିଆଁ । ଆଜି ଯୁବକ ନିଜ ପ୍ରାଣର ଦାବୀ ପୂରଣ କରିବାରେ ପରାଙ୍ମୁଖ । ସମାଜର ଶୂନ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳ ସେ ଛିଣ୍ଡାଇ ପାରୁନି । ତା ଆଖିରେ ଦୁନିଆଁ ଅତି ଛୋଟ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ହୃଦୟରେ ସେ କରୁଛି ପ୍ରେମ ନାମରେ ବ୍ୟଭିଚାର; କରି ଜାଣୁଛି ଆତ୍ମ-ବଳୀ ଦେବାଛଳରେ ଆତ୍ମ ପ୍ରବଞ୍ଚନା । ରକ୍ତମାଂସର ମୋହ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହରାଇ ଦେଉଛି । କିନ୍ତୁ ମଧୁର ଜୀବନଟା କେଉଁଠି ସେ ପାଉନି ।

ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲାବେଳେ ଭାବିଲି ବୋଉଙ୍କୁ କଥାଟା ଖୋଲି କହିବି । ଦୁଆରମୁହଁର ଘୁମ୍ମୁଡ଼ିଆ ଦେଖି ରକ୍ତ ପାଣି ହୋଇଗଲା ମୋର । ଗୃହଠାରେ ଭିତରେ ବାହାଦାର ସରିଗଲା । ମନ୍ତ୍ର-ବଶ ପରି ଯାହା କହୁ ମୁଁ କରିଗଲି । ବୋଉଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହ ମୋର ସବୁ ଦମ୍ଭ ଚୂନା କରିଦେଲା । କେବଳ ଗୁପ୍ପାକଥା ନେଇ ଗୁଡ଼ାଏ ଅହରହ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲି ମାତ୍ର ।

ମାସକ ପରେ କଟକ ବସାକୁ ଫେରିଆସି ଦେଖିଥିଲି ଗୁପ୍ପାକୁ ଥରଟିଏ । ସଜଳ ଆଖିରେ କହିଲା—"କଣ କଲ ରବିଭାଇ ! ଗରିବ ବୋଲି କଣ ଜାଣି ନଥିଲ ?"

କେତେ ଦିନ ପରେ ଗୁପ୍ପାର ନୀରବ ଅଶ୍ରୁପାତ ଦେଖି ତାର ବାପା ଅନ୍ୟଠିକୁ ବସା ବଦଳାଇ ନେଇଥିଲେ । ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଗୁପ୍ପା କାହିଁକି ଦୁଃଖିନୀ ।

ଏଇ ଭୂଇଁ ଉପରେ କାଳକ୍ରମେ ପୁଣି ନଜର କୋଠା ଠିଆ ହେଲା ବିତିଲା ଦିନର ସବୁ ଚିହ୍ନଗୁଡ଼ିକ ମାଟିତଳେ ଚାପି ଦେଇ । ଗୁପ୍ପା ଯାଇ ଏଇନେ କେଉଁଠି ?

ଭାବନା ରହିଗଲା, ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଚାହିଁଲି ନଜର କକ୍ଷଟି ଆଡ଼େ । ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସଟା ମୋର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଥରାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ବିଜୁଳି ଆଲୁଅରେ ଜଣାଗଲା ଯେପରି ପଲଙ୍କଟା ଶୂନ୍ୟ । ଉଠି ଯାଉଛି, କୋମଳ କରପଲ୍ଲବଟିଏ ମୋର କାନ୍ଧ ସ୍ପର୍ଶ କଲା । ବୁଲିପଡ଼ି କହିଲି—"ସୁଧା ! ତୁମେ ?"

ସୁଧା ଯେପରି ଖୁବ୍ ବ୍ୟଥାରେ କହିଲା—"ହଁ, ମୁଁ କେତେବେଳୁ ଆସି ଠିଆ ହୋଇଛି । ବର୍ଷା ଅନ୍ଧାର, ଏତେ

ରାତରେ ତୁମେ ଏମିତ ମଉନ ହୋଇ ବସିଛ ଯେ ଏଠି--ବାରଣ୍ଡାଟାରେ ?”

ସୁଧାସଲଖ ଉତ୍ତରଟାଏ ପାଇଲନ । କହିଲ—“ତୁମେ ଏପରି କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କଣ କହୁଛ ? ମୁଣ୍ଡ ବିନ୍ଧୁଥିଲ ବୋଲି କହୁଥିଲ ?”

ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ମାରିଲି ତାର ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ସୁଧା, ଯାହାର ଆଖିରେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭିତରେ ଟୋପେ ଲୁହ ବୋହିବାର ଦେଖିନ, ସେ ମୋ ଗୁଡରେ ମୁହଁ ଗୁଞ୍ଜି କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । କାରଣ ବୁଝି ହେଲିନ । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ସେମିତ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିଲି, ରାଣ ନମ୍ରମ କରୁ ମାନିଲିନ । ‘ମୋ ରାଣ’ଟା ସବୁ କଥାରେ ବେଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସେ ରାଣଟା ଦଶ ଥର ପକାଇଲେ ବି ସେ ଉଁ କି ଚୁଁ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଏକେତ ଗୁପ୍ତାର କଥାଗୁଡ଼ାକ ମନେ ପଡ଼ି ହୃଦୟଟା କରୁଣ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ସେଥିରେ ପୁଣି ସୁଧାର ଏ ଅହେତୁକ କାନ୍ଦଣା ପ୍ରାଣଟାକୁ ଏକବାର ବ୍ୟଥାମୟ କରିଦେଲା । ଅତ୍ୟଧିକ ବେଦନାର ରୂପରେ ମୁଁ ଚୁପହୋଇ ଶୋଇ ରହିଲି ।

ସକାଳୁ ଉଠି ଦେଖିଲି, ଖରା ପଡ଼ିଗଲାଣି, ସୁଧା ବାରିପଟେ । ଦାନ୍ତ ଘଷିସାରି ଧାଈହାତରୁ ପୁଅକୁ ଆଣି ଧରି ବସିଛି । ସୁଧା ଆସି ହାତ ବଢ଼ାଇ ମାଗିଲା—“ପୁଅକୁ ଦିଅ ମୋତେ ।”

କଥାରେ ତାର ଜୋର ଥିଲା । ତା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ବୁଝିଲି ... ମୋର ସତେକି ଅଧିକାର ମୋଟେ ନାହିଁ । ଚୁପ କରି ହୋଶିଟି ପରି ତା’ହାତରେ ପୁଅକୁ ଦେଲି । ଧାଈଆଡେ ଚାହିଁ କହିଲା—“କି ଲୋ ରାଧୀ, ପାଞ୍ଚମିନଟ୍ ଧରୁ ଧରୁ ତୋ ଖୁଆ କଟ କଟ ଡାକିଲା, ନୁହେଁ ?”

ରାଧୀ ମୋଆଡ଼େ ଆବାକାବା ହୋଇ ରୁହିଁଲା । ପୁଅକୁ ତଳେ ବସାଇ ଦେଇ ଶେଜ ଝାଡ଼ୁ ଝାଡ଼ୁ ମନକୁ ମନ କହୁଛି, —"ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି ଆଜି ଏମିତିକା ହେବୋଲି !"

ମୁଁ ଯାଇ ବନ୍ଦ କଲି—"ଥାଉ, ଆଗ କହିବଟି ମୋ ଦୋଷଟା କେଉଁଠି ? କଣ ଏମିତିକା ବୋଲି ?—କମିତିକା ?"

ପୁଅକୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ସେହି ଅଧାଉଠା ଶେଜ ଉପରେ ବସିଲି । ସେ ଚଟ୍ କରି 'ବୁଢ଼ା'କୁ ମୋ ହାତରୁ ଝିଙ୍କି ନେବାକୁ ବସିଲା । ମୁଁ ଛାଡ଼ିଲିନ । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲା—"ପୁଅକୁ ଛାଡ଼, ନୋହିଲେ ଏ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିଦେବି ।"

ସୁଧା'ର ଏସବୁ ବ୍ୟବହାର ଏକବାରେ ନୂଆ । ସେ ସୀମା ଟପିଯାଉଛି ଭାବି ମନରେ ମୋର ରାଗ ଆସିଲା । କିଛି ନ କହି ତଉଲିଆ ଖଣ୍ଡେ ଭିଡ଼ି ନେଇ ଗାଧୋଇଗଲି ।

ସବୁଦିନ ଖାଇବସିଲା ବେଳେ ସୁଧା ଥାଏ ପାଖରେ । ଆଜି ତାର ଦେଖା ମିଳିଲାନି । ରାଗ ମୋର ବଢ଼ିଲା । ଦି'ଗୁଣ୍ଡା ଖାଇଛି କି ନାହିଁ ଉଠିଗଲି । ଟେବୁଲ ଉପରେ ଦେଖିଲି ସବୁଦିନ ପରି ଗୋଟାଏ ପ୍ଲେଟରେ ଭଙ୍ଗାପାନ ଦିଖଣ୍ଡ । ସେଆଡ଼କୁ ନ ରୁହିଁ ସିଧା କାମିଜ ଖଣ୍ଡେ ଦେହରେ ଦେଇ ଅଫିସକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ।

ଅଫିସରେ କାମ ପଡ଼ିଲା ବେଶି । ସମୟ କଟାଇ ଦେବାକୁ ମନଟାକୁ ମାଡ଼ି ମକଚି କାମରେ ଲଗାଇଥାଏ । ଚଞ୍ଚଳ ମନ ନ ଥାଏ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା । ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଜଳଖିଆ ପୁଡ଼ିଆଟା ହାତରେ ବଜାରରୁ କିଣି ଆଣିଲି । ବୈଠକଖାନାରେ ବସିଛି । ଖବର କାଗଜଟା ଧରି ସୁଧା ଆସିଲା । ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ

ରଙ୍ଗିନ୍ ଲଫାପା । ଟେବୁଲ୍‌କରକୁ ଲାଗି ପଚାରିଲି—"ଘଣ୍ଟା କାହିଁକି ସବୁ ଛାଡ଼ିଗଲା ? ଏଇନେ କିଏ ବଜାରରୁ ଜଳଖିଆ ଆଣିଲା ?"

ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲା—"ସେ ସବୁ ମୁଁ ଜାଣେ । ତୁମର ଅଧିକ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ ।"

ଲଫାପାଟା ମୋଆଡ଼େ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଦେଇ କହିଲା—"ଏ ଖଣ୍ଡିକ ତୁମ ଟ୍ରଙ୍କରୁ ଭୁଲରେ କାଢ଼ି ପକାଇଥିଲି, ନିଅ । ଖଣ୍ଡେ ପୁରୁଣା ବହି ଭିତରେ ଥିଲା ।" ଖୋଲି ଦେଖିଲି ଗୁଡ୍ଡୁର ଫଟୋ ଖଣ୍ଡିକ । ବୁଝିବାର ଆଉ ବାକି ରହିଲା ନି । ସୁଧା ମୋ ସନ୍ତାନର ମା' ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମୋ ଉପରେ ତାର ଏତେ ସନ୍ଦେହ !

ଉଠିଯାଇ କହିଲି—"ଓହୋ, ବୁଝିଲି, ତେବେ ଏଇଟା ବହୁଦିନ ତଳର ।"

ବେଶି କିଛି କହିବାର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା । ସିନେମା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧି ବାହାରି ପଡ଼ିଲି । ସୁଧା ଠିଆ ହୋଇଥାଏ ସେମିତି । ବାରଟା ପରେ ଆସି ଦେଖିଲି, ସେ ବସି ଢୁଳାଉଛି ଖଣ୍ଡେ ଚଉକିରେ । ପୁଝାରୀକୁ ଖାଇବାକୁ ମନାକରି ଦେଇ ଚାକରକୁ ବାହାର ବାରଣ୍ଡାରେ ଶେଜ ପକାଇ ଦେବାକୁ କହିଲି । ମନେ ମନେ କହିଲି—ଦେଖାଯାଉ କିଏ ହାରେ, ସ୍ତ୍ରୀ ନା ପୁରୁଷ ?

ସକାଳୁ ଉଠି ଦେଖିଲି 'ବୁଢ଼ା' ପଲଙ୍କ ଉପରେ । ସୁଧା ଖଣ୍ଡେ ସପ ପକାଇ ତଳେ ଶୋଇଛି । ଧାଇଁ ଆସି କହିଲା—"ବାବୁ ମା' କାଲି ଦିନଟାଯାକ କିଛି ଖାଇ ନାହାନ୍ତି ।" ବୁଢ଼ାକୁ ଧରିବାକୁ ଯାଉଥିଲି । ଭାବିଲି,ନା, ସୁଧାର ଯେ ଗର୍ବ ପୁଅ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ତାର ।

ଦିନ ଦିନ ହୋଇ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟି ସପ୍ତାହ ବିତିଗଲା । ବେଳକୁ ବେଳ ବଡ଼ ଅକଡ଼ଆ ଲାଗିଲା, ତେର ଅସୁବିଧା ହେଲା । ଘରେ

ଖାଏ, ବସେ, ଉଠେ । ସୁଧାମୁହଁ ଗୋଟେ ଅଛି, ମୋ ମୁହଁ ଗୋଟେ ଅଛି । ସହରର ପୁରୁଷଙ୍କ ଆଗରେ ଏମିତି ଘୁଡ଼ ଘୁଡ଼ ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଆହୁରି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ଲାଗେ । ସେମାନେ ବାବୁ, ବାବୁଆଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ନୂଆ ଢଙ୍ଗ ଦେଖି ହସୁ ନ ଥିବେ ? କେତେ ଏବେ ମଣିଷ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଜଗି ରଖି ଚାଲିବ ? ଆମ ଭିତରେ କଳହ ଦୃଢ଼ ହେଉଛି ଭାବି ଗାଁରୁ ବୋଉଙ୍କୁ ଡକାଇ ଆଣିବାକୁ ମନ କଲି । ସେ ଆସିଲେ ସୁଧା ବାଧ୍ୟହୋଇ ଅଭିମାନ ଭାଙ୍ଗିବ ।

ସେ ଦିନ ରବିବାର; ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରୁ ବୁଲି ଫେରିଲାବେଳକୁ ଦିନ ପାଞ୍ଚ । ହତା ଭିତରେ ଦେଖିଲି ପଡ଼ଶା ଘର ରମେଶର ସ୍ତ୍ରୀକୁ । ହସ ହସ ହୋଇ ଆମ ସୁଧା ଦେବୀ ତାଙ୍କୁ କଣ କହି ବିଦାୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ମୋତେ ଦେଖି ସେ କହିଲା—"ସୁଧା, ତମର ତ ହୋଇ ଆସିଲେଣି । ଚଞ୍ଚଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପଡ଼ ।"

ତାଙ୍କ ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜା ଲାଗିଲା । କାଳେ ସୁଧା ଆମ ଭିତରର କଳହଟା ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ ତାଙ୍କ ଆଗେ ? ରମେଶ ଜାଣିଲେ ଦି'କଡ଼ାର କରିଦେବ ।

ସୁଧା ଟ୍ରଙ୍କରୁ ଗୋଟାଏ କଛି କାଢ଼ିବାର ଛଳନା କରି ମୋତେ ଶୁଣେଇ କହିଲା—"ସେ ଏବେ ସିନେମା ଦେଖିଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରି ଗଲେଣି । ଯେତେ ମନାକଲି, ମାନିଲେନି ।"

ମୁଁ କହିଲି—"ମୁଁ କଣ ସିନେମା ଦେଖୁନି ? ଆଜି ମୋର କାମ ଅଛି । ଯାହାର ଇଚ୍ଛା ସେ ଯାଉ ।"

କଥାଟା ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ବାଧିଲା । କହିଲା ନରମ ଗଳାରେ—"ବାହାରକୁ ବି ସେମିତିକା ? ବିମଳା କଣ ଭାବିବ ?"

—"ମୋର ବାହାର ଭିତର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ । ଯେ ଯାହା ଭାବୁ ।"

କଥାକୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ବଡ଼ ଟ୍ରଙ୍କରୁ ମୋର ସିଲ୍କ ପଞ୍ଜାବୀଟା, ଧୋତି, ତାର ଖଣ୍ଡେ ବନାରସି ଶାଢ଼ୀ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ କାଢ଼ି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଥୋଇଲା । ପୁଅଝିଅଙ୍କୁ ବରାଦ ଦେଲା ଜଳଖିଆ । ମୁଁ ଭାବିଲି, ଦୁନିଆଁଟା ଖାଲି ସ୍ୱାର୍ଥ ନେଇ ଚାଲିଛି ।

ରମେଶ ମୁଁ ଆଗରେ ଚାଲିଛୁଁ । ସେ ଦୁଇଜଣ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ହୋଇ ଆସୁଥାନ୍ତି ପଛରେ । ହଲ୍ ଭିତରେ ଭାବିଥିଲି ରମେଶ ମୁଁ ଏକାଠି ବସିବୁ । କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲି ରମେଶ ଓ ତା ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖାପାଖି ଦୁଇଟି ଚେୟାର ଆଗ ବାଛିନେଲେ । ସୁଧା ମୋଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଟିକିଏ ହସିଦେଲା । ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଚେୟାର ଖାଲି ରଖି ସେ ବସିଲା । ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ସେଇ ଖାଲି ଚେୟାରଟି ମୋତେ ଦଖଲ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ରମେଶ ଓ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଖୁଥାଏ, ସୁଧା ମୋଆଡ଼େ ଚାହିଁ କିଛି ପଚାରିବାକୁ ଯାଇ ରେକିଯାଉଛି ।

ଫେରିଲାବେଳେ କମଳା ମୋତେ ପଚାରିଲେ—"ରବିବାବୁ ! ଆପଣ ତ ଏକବାର ନୀରବ ଆଜି ? କେମିତି ଲାଇକ୍ (like) କଲେ ବହିପୁଟାକୁ ?"

ନିଜକୁ ଧରା ନ ପକାଇବାକୁ କହିଲି—"ଗୃହସ୍ଥି ନା'କୁ ଚାହିଁ ବହିପୁଟା କିଛି ମନ୍ଦ ହୋଇନି । ପାଖାପାଖି ଆଦର୍ଶ ଓ ବାସ୍ତବ ଦୁଇଟି ଗୃହିଣୀର ଚରିତ୍ର । ମୋ ମତରେ ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର ନ ଦେବାହିଁ ଠିକ । କେତେ ଜଣଙ୍କଠିଁ ଆମ ଦେଶରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଆଦର୍ଶଭାବ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ? କେତେ ଜଣ ଏଥିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୁଅନ୍ତି ? ପାରିବାରିକ ଆନନ୍ଦ କେଉଁଠି ? ସ୍ୱାମୀଭକ୍ତି, ପତିସେବା—ସତ୍ୟ, ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର କଥା । ଏ ଯୁଗରେ ସେ କଥାଟା ଗୋଟେ ପ୍ରହସନ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଝୁଛନ୍ତି ସ୍ୱାମୀ ତାର ଗୋଟେ ଖେଳନା । ଘରେ ଘରେ ବଂଶଗତାଢ଼ୀ ଶୁଣି ଦେଉଛି ଅମିତବ୍ୟୟିତା, ଅମିତାଚାରିତା, ଅପରିଣାମଦର୍ଶିତା । ସ୍ତ୍ରୀ ତାର ଦେଖାଉ ହରାଇ ମୋହିନୀ ହୋଇ ଉଠିଛି । ପ୍ରାଣରେ ଆବିଳତା—ବାହାର ଘଷାମଜା ଚକ୍‌କଣ ।

ରମେଶ ମୋ ପିଠିରେ ହାତମାରି କହିଲା—"ବାଃ, ବାଃ ସୁନ୍ଦର ଆଇଡ଼ିଆ (Idea) ତୋର !"

ବିମଳା କହିଲେ—"ଜଣାଯାଉଛି, ରବିବାବୁ ଯେପରି ବର୍ତ୍ତମାନର ନାରୀ ଜାତିଟା ଉପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି; ଆଉ ପୁରୁଷ ପଟଟାକୁ ଏକବାରେ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି ।"

ସମସ୍ତେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ହସି ଉଠିଲେ, ସୁଧା ବି । ଖାଇ ବସିଲା ବେଳେ ସୁଧା ଠିଆହୋଇ ରହିଥାଏ କାହିଁକି ଆଜିକି । କହିଲି—"ବିମଳାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତା ଦିଆଯାଉଥିଲା, ନା ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନିଜର କଠୋର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଉଥିଲା ?"

ତା ଆଡ଼େ ନ ଚାହିଁ କହିଲି—"ମୁଁ ହ ରେତ ଏକବାରେ ଗୁଡ଼ିକ ପକାଇ ହେବନି, ସତକଥା ଉପରେ କହିବାକୁ ଡରିବ କାହିଁକି ?"

ଗରମର ବାହାନା କରି ବାହାରକୁ ବିଛଣା ସଜାଡ଼ିବାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଶେଯ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ମନେ ମନେ ଟିକିଏ ହସିଲି । ବାହାରକୁ ଆସୁଛି, ସୁଧା ଦୁଆର ମୁହଁ ଜଗି ଠିଆହେଲା; ଗୁହାରିଲିନି । ମନେ ହେଲା, ସୁଧା ଉପରେ ଛବିଟାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି, ବଦଳି ଯାଇଛି ମନଟା ।

ମୋ ହାତ ଧରି ପଲଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଣୁ ଆଣୁ କହିଲା—"ବାହାରେ ଶୋଉଛ । ଦେହ ଖରାପ ହେବ । ମୁଁ ତ କହୁଛି

ନ କହୁ-ନ କହୁ ଏତେ ରାଗ ! ଯଦି କିଛି କହିଥାନ୍ତି ? ତୁମେ ବରଂ ମୋ ସାଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦ କରି ଦେବାରୁ ମୁଁ ଭାବିଲି କଥାଟାରେ କିଛି ସତ୍ୟ ଅଛି । 'ମୋଠାରେ ତୁମେ କିଛି କଥା ଲୁଚାଇଛ, ଏଇ ହେଲା ମୋର ବେଶି ଦୁଃଖ । ସତରେ ଯଦି ମୁଁ ତୁମକୁ ଭଲ ନ ଲାଗୁଛି, ତେବେ ମୁଁ ଚାଲିଯାଉଛି ଏଠୁ ।"

ମନଟା ତା ପାଖେ ହାରି ମାନିଗଲା । ସୁଧା ମନରେ କିଛିଟା ଦୁଃଖ ଦିଆରେ ଦେଲି ଭାବି ନିଜକୁ ବଡ଼ ଛୋଟ ମନେକଲା । ଶୋଇ ରହି ମୁହଁ ଖୋଲିଲା—"ତୁମେ ତାହାହେଲେ କିଛି ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଥିଲ ? ସେ ଫଟୋଟି ନେଇ ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ କାହାଣୀ ମୋ ଜୀବନରେ ଘଟିଛି । ପ୍ରଥମରୁ ତୁମକୁ ସେ କଥା କହିଥିଲେ ମୋ ପ୍ରତି ତୁମର କି ଧାରଣା ହୋଇଥାନ୍ତା ? ତୁମର ମନେ ଅଛି ? ତୁମ ସାଙ୍ଗେ ମୋର ପ୍ରଥମ ଥରର ଦେଖାରେ ମୁଁ ଚାହିଁଥିଲି ତୁମପାଖରେ କ୍ଷମା । ତୁମେ ବୁଝିପାରି ନ ଥିବ । ଘଟଣାଟା ମୋତେ କୁହାଇ ନ ଦେଇ ଘୃଣାକଲି ମନେ ମନେ । ତୁମ ବ୍ୟବହାରରୁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଗଲା । ନୋହିଲେ ପନ୍ଦର ଦିନ ହେଲା······ । ବିବାହିତ ଜୀବନରେ ସେଇଟା ଭୁଲ ବୋଲି ମନେ ହେଲେ ବି ଅବିବାହିତ ଜୀବନରେ ତାହା ଠିକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ସେ 'ଗୁପ୍ତା' ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଇ କାହିଁ କାହା ଘରେ !

ଭାବିଥିଲା ସେ କେତେ କଣ କହିବ, ରାଗିବ । କହିବ ରୋଷମିଶା ଅଭିମାନିଆ କଥା; କିନ୍ତୁ ଖାଲି କହିଲା—

"ଆଜି କିଛି କହନି ତୁମେ । ଶୁଅ, ରାତିଗୁଡ଼ାଏ ହେଲାଣି; ମୋ ଉପରେ ହାତ ପକାଅ, ଦେହଟା କେମିତି ଲାଗୁଛି ?"

ପାଖକୁ ଉଢ଼ଆଣି କହିଲା ତାହା ମୁହଁ ପାଖେ—"ସୁଧା ! ଆଜିର ଫିଲ୍ମଟା ଭୁଲ ହେବାର ନୁହଁ ।"

ଆଗ ସୁଧା ଉଠିଥାଏ । ମୋ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲାବେଳକୁ ଦେଖିଲି ସେ ଶୋଇ ରହିଛି, ଦେହରେ ତାତି । ଡାକିଲି । ଉତ୍ତର ଦେଲା "ତୁମେ ଯାଅ ପୁଅକୁ ନେଇ; ରାନ୍ଧିକୁ ଡାକ ଦିଅ ।"

ପନ୍ଦର ଦିନକାଳ ତଳେ ଶୋଇବା ଫଳରେ ତାକୁ ଧରିଲା ଜ୍ୱର । ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଖବର ଦେଲି । ସେ ଦେଖି ଔଷଧ ଦେଇଗଲେ । ସେ ଦିନ ମୁଁ ଛୁଟି ନେଲି ଅଫିସରୁ ।

ରାତିରେ ପଲଙ୍କଧାରକୁ ଚୌକିଟିଏ ପକାଇ ମୁଁ ପଢୁଥାଏ ଖଣ୍ଡେ ଉପନ୍ୟାସ । ତିନି ତିନି ଘଣ୍ଟା ଛାଡ଼ି ଔଷଧ ଦେବାର କଥା । ସୁଧା ପଡ଼ିଥାଏ ନିର୍ଜୀବ ହୋଇ । ଥରକୁ ଥର ହାତମାରି ତାତି ପରୀକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ବାରି ବାଜିଗଲା, ଆଖିରେ ମୋର ଅସମ୍ଭାଳ ନିଦ । ସୁଧାମୁହଁରୁ ଅଲରା କେଶ କେତେଟା ଆଡ଼େଇ ଦେଲି । ପଲଙ୍କଧାରକୁ ଖଣ୍ଡେ ମାଣ୍ଡି ଦେଇ ସାମାନ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲି ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ, ଜାଣିନି କେତେବେଳେ ତନ୍ଦ୍ରା ମୋତେ ସ୍ପର୍ଶ କଲା ।

ଅର୍ଦ୍ଧ-ଜାଗରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଜାଣିଲି ସୁଧା ଗୋଟିଏ ହାତରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ସାଉଁଳୁଛି । ହଠାତ୍ ମୁଣ୍ଡଟା ଉଠାଇ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲାନି । ନରମ ପାପୁଲିଟି ତାରି ନିଜ ମୁଠାଭିତରେ ରଖି ଚାହିଁଲି ତା ମୁହଁକୁ ।

ସେ କହିଲା—"ଏପରି ଅସୁବିଧାରେ ଶୋଇ ଯାଇଛ ? ମୋର ତ ସେମିତି କିଛି ହୋଇନି ।" ଆଖିକୋଣରେ ଭରିଗଲା ତାର ଅଶ୍ରୁ —"ମୋତେ କ୍ଷମା କର । ମୁଁ ତୁମ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି, ବୃଥାରେ ସନ୍ଦେହ ଆଣି ମନରେ ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦେଲି ।"

ତା ମୁହଁଟିକୁ ପୋଛି ଦେଉ ଦେଉ କହିଲି—"ମୋତେ ଆଉ ଲଜ୍ଜା ଦିଅନି ସୁଧା ! ମୁଁ ଯେ କ୍ଷମାର ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଆଜି

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମଠାରୁ ତାହା କେବେ ମାଗି ନେବାକୁ ସାହସ କରିନି । ତୁମ ସ୍ନେହକୁ ଭୁଲି ନ ପାରି କଥାଟାକୁ ଗୁପ୍ତ ରଖିଥିଲି । ଅନୁମାନ କରିଛ ? ବିବାହ ପରେ ବହୁଦିନ ଧରି ମୁଁ ବଡ଼ ନୀରବ ଥିଲି । ତୁମ ସାଙ୍ଗେ ଖୋଲି ମିଳାମିଶାରେ ଗୋଟେ କମିତି ବେଦନା ଜାଗେ, ଭୟ ଲାଗେ । ଶିଥିଳତା ପ୍ରାଣରେ ଉଠେନି ତୁମ ପାଇଁ ନବ ସ୍ପନ୍ଦନ । ନିଜକୁ ତୁମ ପାଖେ ହୀନ ମଣେ । କଳଙ୍କିତ ହୃଦୟରେ କୃତ୍ରିମତାର ରଙ୍ଗ ଦେଇ ଘାତକ ବନିବାକୁ ମୁଁ ପସ୍ତାଏ । ତେବେ ସମୟ-ସ୍ରୋତରେ ସବୁ ଯାଇଛି । ତୁମର ସ୍ନେହ ସୋହାଗ ମୋ ଭ୍ରାନ୍ତିକୁ ଠେଲି ଦେଇଛି ବହୁଦୂରକୁ । ଏ ସବୁ ତୁମେ କିଛି ଅନୁମାନ କରି ପାରିନ ?"

ତା ମୁହଁରେ ହସ ଉଇଁ ଆସିଲା । ପାନେ ଔଷଧ ଦେଇ, କପାଳରେ ତାର ହାତରଖି କହିଲି—"ସୁଧା, କେବେ ମୋତେ ଭୁଲ ବୁଝିବନି । ଜୀବନଟା ଯେ ତୁମପାଖେ ବନ୍ଧା । ସେ ଦିନ ମୁଁ ଠିକ ଛାୟା କଥା ଭାବୁଥିଲି । ତୁମେ କଣ ବୁଝିନ ସୁଧା ! ପିଲାଦିନ ଧୂଳିଖେଳର ଛୋଟ ଛୋଟ ଘଟଣା ବୁଦ୍ଧିମନରୁ ବି ଲିଭି ନ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେ କଣ ଦୋଷୀ ନା ଦାୟୀ ?

"କାୟାହୀନ ଛାୟା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ 'ରବି-ସୁଧାର' ଦୁନିଆଁ ଭିତରେ ପାଦ ପକାଇ ପାରେନି ଆଉ । ଆମରଣ ବନ୍ଧା ଗୋଟିଏ ଡୋରିରେ ଆମେ । ସେ ଡୋରି ଏ ଜନ୍ମରେ ଛିଣ୍ଡିବାର ନୁହଁ । ଏ ବନ୍ଧନ ଜଗତରେ ଚିରନ୍ତନ—ଶୋଭନୀୟ । ଜଗତର କଲ୍ୟାଣରେ ଏହା ଅତି ନିବିଡ଼—ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ । ଦିନ ଆସିବ, ରବି ସୁଧାକୋଳରେ ବା ସୁଧା ରବିକୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଦୁନିଆଁରୁ ଚିର ଅବସର ନେବେ । ସେତେବେଳେ ଛାୟା ନ ଥିବ । ତେବେ ବୁଝିପାରୁଛ ଛାୟା-ସୁଧା ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କେତେ ?"

ପାଖ ଶେଯଟି ଆଡ଼େ ହାତ ଦେଖାଇ କହିଲି—"ଦେଖିଲ "ବୁଢ଼ା" ଭିତରେ କଏ ଅଛି ? ଘୃଣାର ସତ୍ତା ସେଠି କାହିଁ ? ତେବେ ଘୃଣାର ଜାଗା କେଉଁଠି ?

ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଆନନ୍ଦରେ ସୁଧା ନିଜକୁ ଭୁଲିଯାଇ ବାହୁ ଦୁଇଟି ଉଠାଇ ମୋ ବେକ ଛନ୍ଦି କହିଲା—"ତୁମର ଏ ଉଚ୍ଚ ସ୍ନେହରୁ କେବେ ମୋତେ ବଞ୍ଚିତ ନ କର ।"

ପାତଳା ଓଷ୍ଠାଧର ଉପରେ ତାର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏକ ଅମିୟ ତରଙ୍ଗ । ତୃପ୍ତିର ଭରା ଚୁମ୍ବନଟିଏ ଢାଳି ଦେଲି ସେଠି ।

ନର୍କ-ଗାଡ଼

(ଏକ)

ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତରୁଣୀ । ତରୁଣୀସୁଲଭ ଲଜ୍ଜା, ଦେହ ମନର ତଳ ତଳ ବିକାଶ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ରଙ୍ଗ ଚହଚହ ଦେହ । ଯୌବନ ଦିଏ ରକ୍ତ ମାଂସ ଖୁନ୍ଦ । ଦୁଇଟା ବର୍ଷ ଭିତରେ ନିଜକୁ ନିଜେ ମୁଁ ଚିହ୍ନି ପାରି ନ ଥିଲି । କେତେ ବଦଳି ଗଲି ! ପିଲାଳିଆ ଦେହଟା ତୁକ୍ତାକୁ ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠିଲା । ଦୁନିଆଁର ସବୁ-ସମ୍ପଦ ଯେପରି ମୋ ଦେହଟିରେ ଭରି ହୋଇଗଲା । କିମିତି ହେଲା, କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଦର୍ପଣରେ ମୁହଁକୁ ଦେଖେ, ଠିକ୍ ବର୍ତ୍ତୁଳ ନ ହେଲେ ବି ରକ୍ତମାଂସ ଜୋରରେ ପୂରି ଉଠିଥାଏ । ଆଖିଯୋଡ଼ିକୁ ପ୍ରଶଂସା କରେ । ସରୁ ସରୁ ପତାତଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେ ଦୁଇଟି, ତରଳ ଚପଳ । ନିଜ ରୂପ ଦେଖି ମୁଁ ହସେ । ଉଚ୍ଛଳ ସେ ହସ । ରୂପଟିକୁ ସଜାଇ ଅନ୍ୟ ଆଗରେ ଦେଖାଇବାକୁ ମନ ହୁଏ ଖୁବ୍ । କାହା କାହା ମୁହଁରୁ ତାର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣେ । ଶୁଣିବାକୁ ବି ଭଲ ଲାଗେ ।

ଘରେ ମୋର ବୋଉ, ସାନ ଭାଇଟିଏ । ବଡ଼ ଦାଦା ଆମର ଘର ଜମିବାଡ଼ି ବୁଝୁଛନ୍ତି । ସବୁ ଚାଲୁଥାଏ ସୁରୁଖୁରୁରେ । ମୋ ବିବାହ ବୟସକୁ ବାପା ମରିବାର ପାଞ୍ଚ ବରଷ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ।

ବାଉପଟେ ଆମର ଖଳା । ଗୁହପଟେ ବାଇଗବା ବାଡ଼ି । ସେଥିରୁ ଅଡର ଶାଗ ପଟାଳି । କଲରା, ନକାମରିଚ ମନ୍ଦା । ଫୁଲ ନାଇବାରେ ସବୁଗ ମୋର ବଳି ପଡ଼ୁଥାଏ । ନିଜ ହାତରେ ଲଗାଇଥାଏ ମଲ୍ଲି, ଦୁର୍ଲଭ, ଗେଣ୍ଡୁ ଗଛ ଗୁଡ଼ିଏ । ବାଡ଼ରେ ଗୋଟେ କଣକୁ ସପୁରିବୁଦା କେତୋଟା । ତାର ପାଖକୁ ଦ'ଟା ବୁଢ଼ା ଆମ୍ବଗଛ । ବାଉତଳକୁ ଅଣଓସାରିଆ ନାଳ । ଖରାଦିନରେ ବି ଅଳ୍ପେ ପାଣି ରହେ । ସେଥିରେ ସାଇମାଇପେ ଗାଧାନ୍ତି, ବାସନକୁସନ ଧୁଅନ୍ତି । ନାଳ ଆରପଟ ବନ୍ଧ ଉପରେ ଗୋଟେ କଦମ୍ବ ଗଛ । ସେଇ ବନ୍ଧତଳକୁ ଲଗିଛି ଆମ୍ବ ପଣସ ତୋଟା; ଠାଏ ଠାଏ କଣ୍ଟା ବାଉଁଶ ବୁଦା ।

ଦୁନିଆଁ କାଇଦାରେ ମୋତେ ଲୁଚିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଦାଣ୍ଡମୁଣ୍ଡକୁ ବାହାରିଲେ ନିଜକୁ ଆପେ ଆପେ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗେ । ବାଉପଟେ, ଘରେ ମୋ ବେଳ କଟେ । ଯେଉଁ ମାଟି ଉପରେ ମୁଁ ନାଚ କୁଦ ଅଧଳନ୍ଦ ବୁଲୁଥିଲି, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଁ କାଲି ଫୁଙ୍ଗୁଳା ହୋଇ ଡେଉଁଥିଲି, ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଯେମିତି ମୋର ଯୋଗସୂତ୍ର ଛିଣ୍ଡିଗଲା । ଦେହମୁଣ୍ଡର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନଟାରେ ବି ବୋଳି ହୋଇଗଲା ଗୋଟେ ଭିନ୍ନେ ରଙ୍ଗ ।

ଆମ କରଣସାଇକୁ ଲଗି ଚଷାସାଇ । କେତୋଟି ହାଟୁଆ ଘର ତା ଭିତରେ । କମାରଘର 'ରତନ', ଗଉଡ଼ଘର ଝିଅ 'ମୋତି' ପ୍ରାୟ ଆମ ଘରକୁ ଆସନ୍ତି । ମୋରି ବୟସର ସେମାନେ । ବାଉପଟକୁ ଆମର ଖଣ୍ଡେ ଗୁଳି । ସେଇଠି ବସି ତା'ସ କଉଡ଼ି ଖେଳୁ । ତୋଟା ଭିତରୁ ସୁଲୁସୁଲିଆ ପବନ ଖେଳି ଖେଳି ଆସେ । କେତେଆଡ଼ୁ କେତେ ଗପ ଆମ ଭିତରେ ହସର ତାଳ ଭାଙ୍ଗୁଥାଏ ।

ଉତନ, ମୋତ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଆଣିଥାନ୍ତି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼ିଏ ତାଙ୍କ ସାଇର ଝିଅ । ଆମ ସାଇରେ ମୋ ବୟସର କେହି ନ ଥାନ୍ତି; ମୋଠାରୁ ସାନ ।

ଉତନଠାର ମୋ ପରି ଦେହ ଥିଲେ ବି ଦେଖିବାକୁ କାଳି, ଭୁଷଣ୍ଡି ମୁହଁ । ମୋତଠା ଡେଙ୍କେଣୀ, ଟିକଏ ସାବେଳୀ, ଡିମା ଆଖି । ମଦନା ସୁବୁଦ୍ଧି ଝିଅ ଚମ୍ପି, ଭାରି ଫାଜିଲ୍ । ସେ ଆସେ । ଆଖି ଦ'ଟା ତାର ଚଲ୍ଲା, ରଙ୍ଗ ଗୋରା, ଗୁମ୍ଫୁ ଦାନ୍ତୁଆ, ଦେହଟା ଖୁବ୍ ମୋଟା । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଚିଡ଼ାନ୍ତି—କୋଦେଇ ମାତା, ଫୁଲୁକାମୁହଁ । ସେ ବକେ, ସବୁରି ଗୋଇ ବଖାଣିଯାଏ ।

ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୋର ସ୍ଥାନ ଥାଏ ଖୁବ୍ ଉପରେ । ମୁଁ ବହୁପଢ଼ ବୋଲି ଜାଣେ । ଏଣେ ଦେଖିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବଳି ସୁନ୍ଦର । ମୋ ଭିତରେ ଗୋଟେ ଗର୍ବ ଥାଏ—ମୁଁ ସୁନ୍ଦର ।

ଦିନେ, ଉଦ୍ଉଦିଆ ଦ'ପହର ବେଳଟା । ଖିଲ ଖିଲ ପବନ ମାରୁଥାଏ । ଖଣ୍ଡେ ମସିଣା ପାରି ମୁଁ ଶୋଇଛି । ଉତନ ଆସି ନ ଥାଏ । ଚମ୍ପି, ମୋତ ବାଘବଜାରି ଖେଳ ବସିଥାନ୍ତି । ଆମ ଗୃହକୁ ଦାଣ୍ଡ ଦେଖାଯାଏ । ନଦ ଲଗି ଆସୁଛି । ଚମ୍ପି, ମୋତ ଚୁପଚାପ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ।

ଚମ୍ପି କହିଲା—"ଥାଲୋ ହେ, ହେଇଟି ତୋ ବର ଯାଉଛି ଦାଣ୍ଡରେ ।"

ମୋତ ହସି ହସି କହିଲା—"ରଖ ଲୋ, ମତେ ଲୁଚେଇଲେ କଣ ମୁଁ ଜାଣିନ ? ଦାମା ତ କହୁଥିଲା, କୁଶୁନିଆ ତୋର ତ ଏଇନେ ଭାରି ମନ ମିଳୁଛି । ତୋ ଏ ମୁଣ୍ଡିକଣ୍ଠା ସେ ଆଣିଥିଲାଟି ମେଳନରୁ ?"

ସତକ ରଗିଗଲା ପର କହିଲି ଚମ୍ପି—"ରହିଥା, ବାଡ଼ପଡ଼ା ପାଣ୍ଡିଆ-ଶେଣା ଦାମାର ଦଉଛି ଦାନ୍ତ ଉପାଡ଼ି । ତାର ଏଡ଼େ ବହପ ? ମୋ ନାଁରେ…… । ମୁଁ ସେ ଦିନ ତମ ବାଡ଼ିକ କାଗିଜପତ୍ର ପୁଞ୍ଜେ ଆଣିବାକୁ ପଶିଗଲିବେଳକୁ ଦେଖିଲି ଦାମା ଆଉ ତୁ ସେ ପାଳଗଦା ପଛପଟେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲ, ତୋ ହାତକୁ କଣଟିଏ ସେ ଦେଲା । ତୁ ତା ଆଡ଼କୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲୁ । ଚଲାଇ ଆସୁଥିଲୁ, ସେ ତୋ ପଛପଟ କାନକୁ ଉଡ଼ି ଧଇଲା । ମୁଁ ଚୁଲି ଆସିଲି; ତୁ ମୋର ଭଲ କଣ ଆଖିରେ ଦେଖିଛୁ ?"

—"ଆଲୋ, ଆଖିରେ ଦେଖିବାଠାରୁ ବଳେ । ତୁ କାହିଁକ ଦାମାକୁ ଗାଳି ଦେଉଛୁ ? ମୁଁ ଏଇନେ କୁଶୁନିଆକୁ ଗାଳି ଦେଲେ ? କୁଶୁନିଆ ତମ ଘରକୁ ଯାଏ । ଏଇ ଚାରିଦିନ ତଳେ ଛେଳି-ଛୁଆଟା ଖୋଜି ଗୋହିରିରେ ଯାଉଛି । ସେ ହଳ ନେଇ ବିଲରୁ ଆସୁଥିଲା । ତମରି ବାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଆସୁଥାଏ । କଟମଟ କରି ଚାହିଁଲା ମୋଆଡ଼େ । ଶୁଟେଣେଇ କରି କହିଲା—ଏଇନେ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ ବୋଲି ଆଉ ମୁହଁକୁ ଚାହୁଁ ନାହାଁନ୍ତି । ପିଲାଦିନ କଥା ସବୁ ପାଶୋରିଗଲା । ଜାମୁକୋଳି ପୁଞ୍ଜେ ପାଇଁ କେତେ ଦାନ୍ତନକୁଟା ! ମୁଁ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲି, କହିଦେଲି—ଆରେ, ତୋତେ ଚମ୍ପି ଖୋଜୁଥିଲା । ଯା' ତେଣେ । କେତେ କଥା କହି ଶିଖିଲଣି ଏଇଦିନୁ ? ସେ ହସିଲା, କହିଲା—ସତେ ? ସେ କଣ ତୋର ପର କି ? ସେ ଭାରି ଭଲ ।"

ଚମ୍ପି ହାରିଗଲା ପରି କହିଲା—"ହଉ, ଦଉଛି ତା ମଗଜ ନିକାଳି । ହେଲେ ହେଲା ତୋ କଥା ଏବେ । ଶୁଣିଲୁଣି ରତନ କଥା ? ହଇଲେ ହେ, ଏଡ଼କ ନାଁ-ପକେଇ ସେ ? ଆମରି ଆଗରେ ସେ ଘରେ ରହିଲା । ଆମ ଆଗରେ ସବୁ ଲୁଚେଇଛି । କାଲି ମୁଁ

କବାଘରେ ବସିଥିଲି । କବା ପୁଅଟାକୁ ତ ଜାଣୁ । ମାନମହତକୁ ତାର ଡର ନାହିଁ କି ଗ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ କହୁ ବାରଣ ନାହିଁ । ପଚଞ୍ଚ ଟୋକାଙ୍କୁ ବସେଇ ଝୁପୁରଟାପୁର ହେଉଥାଏ ଦାଣ୍ଡଘର ଝୁଙ୍ଗିରେ । ଅଗଣାପଟୁ କାନ ଦେଲି । କବାପୁଅଟା କହୁଛି, ଆରେ କୁଶୁନିଆ, ତୁ ଗୃଲ ଆଜ ମୋ ସଙ୍ଗରେ । ତୁ ତା ଅଗଣାପଟ ଆମ୍ବଗଛମୂଳେ ରହିବୁ, ମୁଁ ଡାକଲେ ଯିବୁ । ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ପରେ । ହେଲେ ରତନଟା ଗୋଟେ ପିଲି ! ମୋ କଥା ତଳେ ପକାଏ ନ ।

ସେଇଠୁ ବଶୁନିଆ ପାଟି ଖୁଭିଲା—"ହେଲେ କଣ ହେବ ସାଧୁଭାଇ ! ଏବେ ଯେଉଁ ବଂଶିକଘର ବୋହୂ ନୂଆ ହୋଇ ଆସିଛି, ଚନ୍ଦ୍ରଉଦିଆ ରୂପ । କରଣଘର ହାବ ତା ଗୋଡ଼କୁ ସରି ହେବନ । ଭଣ୍ଡାରିଟୋକା ତ କାଳମାଟିରେ । ନୂଆ ହୋଇ ଆସିଛି, କହୁ ଜାଣିନ । ଦେଖିବ, ପୁଣି ସେଇ କେତେ ନୃତ୍ୟ ଲଗେଇବ ।"

'କରଣଘର ହାବ'—ମୋ ନାଁଟା ଶୁଣି ଚମକ ପଡ଼ିଲି । କର ଲେଉଟାଇ ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇବାର ଛଳନା କଲି । କାଳେ ଆଉ କହୁ ମୋ ନାଁରେ ପଡ଼ିବ ? ସତକୁ ସତ ଆହୁରି ଧୀରେ ଧୀରେ ନେଇ ଆରମ୍ଭ କଲା—"ଆଲୋ ଚମ୍ପି, ଶୁଣିଲୁଣି ? ଦଅଁଙ୍କ ଗଣ, କହିବୁନ ଯୁାଙ୍କ ଆଗେ । ମୋ ସାଙ୍ଗେ ଦାମାଟା ଯୁ ଲଗେଇଛୁ ? ହାବକୁ ଟିକଏ ମୋକଥା କହିବୁ, ତୋ ବଉଳ ସେ ।"

—"ଆଲୋ, ତୁ କଣ କହୁଛୁ ? ମୁଁ ଶୁଣାଶୁଣିରେ ଜାଣୁଛି ସବୁ ଟୋକାଙ୍କ ଆଖି ଏଇଠି । ଦେଖାଯାଉ, କଏ ଜିତୁଛି । ବଉଳ ଆମର ଖଣ୍ଡେ ସେମିତ ଦେହ ପାଇ ନାହାନ୍ତି କି ? ତେବେ ଆମ କଥାଠୁଁ ତାଙ୍କ କଥା ଢେର ଫରକ । ଆଲୋ ହେ, ଫଟାରସିକ

କୁଞ୍ଜିଆକୁ ଦେଖିଛୁଟି ? ମକଦମଙ୍କ ଘରେ ଗୃହକର ଖଣ୍ଡେ ମାଇଛି ବୋଲି ବାଳଛଟା, ଚଉପଧା କଣ ଦେଖିବ ତାର ? ଲୋକ ଦେଖିଲେ ଖାଲି ଛୁଆଖାଇ ଡାହାଣୀ ପରି ରହୁଁଥିବ । ଖଣ୍ଡେ ନାଲିଆ ଗାମୁଛା ଆଣିଛି ଏବେ । କାନ୍ଧରୁ ତାକୁ ଓହ୍ଲାଉନ ।”

ମୁଁ ସେମିତି ଶୋଇ ରହି କହିଲି—“କଣ ମୋ ନାଁରେ ଚୁପରୁପ ବସ୍ତୁର ପକେଇଛ କ ଲୋ ?”

ଚମ୍ପି କଥାଟାକୁ ବୁଲାଇ ଦେଇ କହିଲା—“ନାଇଁ ମ, ସେଇ ଆମ ସାଇରେ ଧନା-ମାଇପ କଥା । କ ହୁନ୍ଦର ଲଗେଇଛି, ଶୁଣିନ ? ଟୋକାଗୁଡ଼ାକ କଥା ଛାଡ଼ । ଦରବୁଢ଼ାଗୁଡ଼ାକ ପରା ସେଠି କୀର୍ତ୍ତନ ଜମାଉଛନ୍ତି ? ତା'ର ଦୁଆରେ ସବୁ ପାଲା, ଖେଳ, ନାଚ-ତାମସା । ସମସ୍ତଙ୍କର ସେ ଭାଉଜ । ପରିହାସ ତ ବୋହିଯାଉଛି । ଘଇତାଟା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ଯେ ଆଉ ଦଶବର୍ଷ ହେଲା ଫେରିଲାନ । ଏଇ ଦି'ଦିନ ତଳେ—ଆମ ସାଇରେ କେଳାକେଳୁଣୀ ନାଚ ହେଉଥିଲା । ତା ପଡ଼ଶା ଦୁଖା-ମା' ବାଲିକୁ ଉଠିଥିଲା କାହିଁକି ଅଧରାତିରେ । କେହି ଗୋଟେ ଧନାଘରୁ ବାହାରି ତରତର ହୋଇ ପଳାଇଲା । ହୁରି ହେଲା, ଚୋର ଚୋର । ଯାତଠୁଁ ସମସ୍ତେ ବାଉଆଡ଼େ ଜମା ହୋଇଗଲେ, ଖୋଜାଖୋଜି କଲେ । ଚୋର କୁଆଡ଼େ ଉଭାନ । ସେଇ କଥାକୁ ମନେ ରଖି କୁ' କଥାରୁ ଧନା-ମାଇପ ସେ ବୁଢ଼ୀ ସଙ୍ଗେ ଲଗେଇଛି ଝିଂଟାପଟା କଜିଆ । ଶୁଣାଶୁଣିରେ ଭିତର କଥାଟା ସତ । ଗଣ୍ଡାକର ବାପ, ଗାଁ ସେ ମୁଣ୍ଡର ପଦଆ ଜେନା, ସେ ଚୋର, ସେଇ ରାତିରୁ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ଘରେ ।”

କଥା ବନ୍ଦ ହେଲା । ସେ ଦୁହେଁ ବଦା ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ଉପରେ ସେତିକ ବେଳକୁ ଗୋଟେ ବିରକ୍ତି ଆସିଲା । ଛି; ଏ ଗୁଡ଼ାକ

ଭିତରେ ଭିତରେ ଏଇଆ କରୁଛନ୍ତି, ପୁଣି ମୋ ପାଖକୁ ଖବର ନେଇ ଆସୁଛନ୍ତି ! ବଅସ ଲଗୁ ଲଗୁ ଏମିତି ! ସେଇଥି ପାଇଁ ପାଟି ଏତେ ରଙ୍ଗ ଟହ ଟହ, ଖିଲ ଉପରେ ଖିଲ, ମୁଣ୍ଡ ମହ ମହ ।

କୌତୁହଳ ବି ଆସିଲା ମନରେ । କଣ ଏମାନେ ଏମିତି ପାଉଛନ୍ତି ? ସେଇ ଟୋକାଗୁଡ଼ାକ ସାଙ୍ଗରେ କାଲି ନଦଘଷ ହେଉଥିଲେ, ଖେଳୁଥିଲେ, ବୁଲୁଥିଲେ । ଆଉ ନୂଆ କଥାଟେ କଣ ପାଉଛନ୍ତି ଆଜି ? ଭାରି ଖୁସି !

ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ହେଉ ନ ଥାଏ । ସତରେ କଣ- ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଦରବ ଚୂଖୁଛନ୍ତି ? ତା ଦେହରେ ପୁଣି ଏତେ ସୁଆଦ !

କେତେ ପଦ କଥା ମୋ ମନରେ ଲାଗି ଯାଇଥାଏ । 'ଗାଁ ଟୋକାଙ୍କ ଆଖି ମୋ ଉପରେ'—କାହିଁକି ? କଣ ପାଇଁ ? ଉର ଆସିଲାନି; ଆସିଲା ଗୋଟେ ଆହ୍ଲାଦ । କି ମନଲୋଭା ଚିଜ ମୋ'ଠି ସେମାନେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ?

ଛାତି ମୋର ଫୁଲିଉଠିଲା ଗୋଟେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦରେ ।

ଦିନ ରତ ରତ ବେଳ । ଦାଣ୍ଡପଟ ବାଡ଼ିତଳକୁ ସଡ଼କ । ଦାଦାଙ୍କ ଖଲାବାଡ଼ିରେ ମୁଁ ନଇଁପଡ଼ି ଶାଗ କାଟୁଛି । ସାଇକେଲ ଘଣ୍ଟି ଶୁଭିଲା, ସଡ଼କ ଉପରକୁ ଚାହିଁଲି ନିରେଖି । ଚିହ୍ନିଲି "ରମୁଭାଇ", ମକଦମଙ୍କ ପୁଅ । ମନକୁ ପଚାରିଲି, ଏଥର ରମୁଭାଇ ମୋସଙ୍ଗେ ଆଉ ଆଗ ପରି ଲାଗିବେ ? ନା, ମୁଁ ଆଉ କମିତି ତାଙ୍କ ଆଗେ ଠିଆହେବି ?

ରମୁଭାଇ ସଡ଼କରୁ ଗଡ଼ ଗୋହିରରେ ପଶିଲେ । ତା ପରଦିନ । ଅଇଁଠା ବାସନତକ ନେଇ ଯାଇଛି ନାଳକୁ । ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗାଟା ଖସି ଯାଇଛି । ଦେଖିଲି, ରମୁଭାଇ ଆମରି ତୁଠକୁ ଲାଗି

ବନସି ପକାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସେଥିରେ ବଡ଼ ସଉକ । ମୁଁ ଲଜିତ ହୋଇଗଲି । ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ କାନଟା ଟାଣି ଦେବାକୁ ଗୁଣ ନାହିଁ । ଦୁ' ହାତ ବନ୍ଧ । କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ ସେଇ ଅଇଁଠା ହାତରେ ଟିକଏ ଓଢ଼ଣା ଟେକ ଆଣିଲି । ଗୋଡ଼ ଟିପି ଟିପି ଗଲି ।

ଘର ଗୃହଲକ ସେ । କହିଲେ—"କେଉଁ ଦିନ ଏତେ କଥା ଶିଖିଗଲୁ 'ହୁରୁ' ? କିଏ ଶିଖାଇ ଦେଇଛି ନା ନିଜେ...... ?"

ମନେ ମନେ ହସିଲି, ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲି ନି । ସେ କି ବୁଝିବା ଜନ୍ତୁ ? ଏତେ ପାଠ ପଢ଼ି ମଧ୍ୟ ଟିକଏ ସରମ ଲାଗିଲାନି ତାଙ୍କୁ ? ପଛରୁ ଚୁପ ଚୁପ ଯାଇ ଓଢ଼ଣାଟା ଝିଙ୍କି ନେଲେ । ମୁଁ ଉହୁଁ ହୋଇ ଓଢ଼ଣା ଦେଉ ଦେଉ କହିଲି—"ରମୁଭାଇ, ତୁମ ହାତଗୋଡ଼ ଧରୁଛି । ମୋ ସାଙ୍ଗେ ଲାଗ ନା ।"

ସେ କଣ ଭାବି ଚୁପ ହୋଇ ଲେଉଟି ଗଲେ ବନସି ପାଖକୁ । ମୁଁ ଫେରିଲାବେଳେ ଟିକଏ ଠିଆ ହୋଇ ପଚାରିଲି—"ରମୁଭାଇ, କେତେ ଦିନ ରହିବ ?"

ସେ କୃତ୍ରିମ କ୍ରୋଧ ଦେଖାଇ କହିଲେ—"ତୁ ସେଥିରୁ କଣ ପାଇବୁ ? ତୋ କାମରେ ତୁ ଯା ।"

ମୁଁ କହିଲି—"ଓହୋ, ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ଏମିତି ଟିକଏ ଟିକଏ ଖିଆଲ ନେଇ ଖାଲି ଗରିବଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ । କାଲିଠୁଁ ଆସିଲଣି ଯେ ଏତେବେଳଯାଏଁ ଟିକଏ ଦେଖାଦର୍ଶନ ନାହିଁ ।"

ସେ ହସି ହସି କହିଲେ—"ଭାରି କଥା ତ ତୋତେ କହି ଆସିଲାଣି ? ହଉ, ଦେଖୁଛି ତୋତେ ।"

ଏଇ କେତେ ପଦ କଥାଭାଷାରେ ଯିମିତି ଗୋଟେ ନୂଆ ଶ୍ୱାଦ ଥିଲା ପରି ଅନୁଭବ କଲି ସେ ଦିନ । ସେଥିରୁ ସତେକି ବାହାରୁ

ଥିଲା ଗୋଟେ ମହକ, ଆଜି ରସାଣିଆ ଆନନ୍ଦ । ନୋହିଲେ ନିଜ କଥାଗୁଡ଼ା ନିଜକୁ ଏତେ ଖୁସି କରନ୍ତା ! ବାରବାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ତୋଳନ୍ତା ଛାତିଭିତରେ କମିତି ? ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରଟା ଆଖି ଆଗରେ ନାଚନ୍ତା କଣ ପାଇଁ ?

ତା ପରଦିନ ଖାଇନେଉଟା ବେଳ । ସେ ଆସିଲେ । ବୋଉ ସାଙ୍ଗେ ଦୁଃଖ ସୁଖ ହେଲେ । ମୁଁ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲି । ମୋର ଆଡ଼ ଆଡ଼ ଭାବ ଦେଖି ବୋଉ କହିଲା—"ତୋ ରମୁଭାଇଙ୍କୁ ତୁ କଣ ଆଡ଼ ହେଉଚୁ ? ବୁଝିଲୁ ରମୁ, ଝିଅଟାର କେଉଁ ଦିନ ଅକଲ ହେବ ?"

ଦୁଇଦିନ ଗଲା । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ପୂଜା ଆମର ଘରେ । କଇଁଫୁଲ ମଞ୍ଚା ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଟୋଳଟ ବଡ଼ ସାଇଟିଯାକର ସବୁ ପିଲା ଜମା ହୋଇଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଗୀତ ବୋଲୁଚି । ରମୁଭାଇ ଆସି ଠିଆ ହେଲେ । ମୋ ବୟସର ଝିଅମାନେ ଟିକଏ ଆଡ଼ ଆଡ଼ ହେଲେ । ମୁଁ ଗୀତ ବନ୍ଦ କଲି । ମୋ ସାନଭାଇ "ଟିମ" ତାଙ୍କ ହାତଟା ଧରି ଟାଣିଲା, କହିଲା—"ରମୁଭାଇ, ଗୀତ ବୋଲ ।"

ନା,ନା ହୋଇ ବସିଲେ ପିଢ଼ାଉପରେ । ମୁଁ 'ତଅପୋଇ' ବହିଟି ବଢ଼ାଇ ଦେଲି । ସରଳ ପିଲାଟି ପରି ସେ ବୋଲି ଗଲେ । ଚମ୍ପାଟା ବେଳେ ବେଳେ ଚମୁଟି ଦେଉଥାଏ ମୋ ଜଙ୍ଘକୁ ।

ତା ଆରଦିନ ଦି'ପହର । ବୋଉ ନ ଥାଏ ଘରେ । ଆଖି ବୁଜି ମୁଁ ପଡ଼ିଚି । କେତେବେଳେ ରମୁଭାଇ ଆସି ମୋ ଗାଲରେ ଟୋଳଟ ଚାପୁଡ଼ାଟିଏ ମାରିଦେଲେ । ଉଠି ବସିଲି । ଚହଲି ଗଲା ମନଟା । ସେ ଖଟଟି ଉପରେ ଶୋଇ ରହିଲେ । ମୁଁ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଦକ୍ଷିଣ ହାତଟି ତାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଉ ଦେଉ ସେ ଚୁପି ଧରିଲେ

ଯାପୁଲଟା ମୋର, ଭିଡ଼ ନେଲେ ନିଜ ଉପରକୁ । ବାଧା ଦିଅନ୍ତି କିମିତି ? କାହିଁ, ଏମିତି ତ ସେ କେବେ କରନ୍ତି ନି ? ଚିବୁକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଚୁମା ଦେଇ କହିଲେ—"ଆରୁ, କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଯାଇଛୁ ଏ ଛ'ଟା ମାସ ଭିତରେ ? ମନେ ପକାଉ ମୋତେ ? ତୁ ମୋର ସଦାବେଳେ ମନେ ପଡୁ ।"

ହାତଟା ତାଙ୍କର ଥରୁଥାଏ । ମୋ ଛାତି ଭିତରଟା ବି ଗୋଟେ ଅଜଣା ଭୟରେ ଥର ଉଠୁଥିଲା । ଖସିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ବି ଖସି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସେଇଠି ଜାଣିଲି, ଦେହ ଦେହର ପରଶ—ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନର ମାଦକତା ।

ଚମ୍ପି, ରତନ, ନେତିଙ୍କ କଥା ଶୁଝିଲି । ଏଇଥି ପାଇଁ ସେମାନେ ଏଡ଼େ ଖୁସି ? ରମୁଭାଇ ମୋତେ ସବୁ ଶିଖାଇ ଚାଲିଗଲେ । ପନ୍ଦରଟା ଦିନ କେଉଁବାଟେ ଗଲା ଜାଣିନି ।

ଦିନ ବୋହିଚାଲିଲା; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଦେଖିଲି ମନର ବାଗ-ଦଉଡ଼ି ମୋର କୋହଲ ହୋଇ ଆସିଲା । ରମୁଭାଇ ମୋ ଅନ୍ତରରେ କି ଏକ ପିପାସାର ବହ୍ନି ଜାଳି ଦେଇଗଲେ ! ଅହରହ ମୋତେ ଛଟପଟ କଲା । ଦିନଟାଯାକ ଯାଏ ଯା' ପାଖେ ତା' ପାଖେ ଘରକାମରେ; ରାତି ମୋର ଅସରନ୍ତି । ଚେଇଁ ଚେଇଁ କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ । ଏକଲା ଏକଲା ଲାଗେ । ରକ୍ତ ମାଂସର ଦେହଟା ଲୋଡ଼େ ଗୋଟେ ଶୀତଳ ଲେପନ । ଅଦ୍ଭୁତ କମ୍ପନଟାଏ ଦେହ ସାରା ଝିମି ଝିମି କରିଯାଏ । ଅସହ୍ୟ ତୃଷ୍ଣା ମୋର ମେଣ୍ଟେ ନି । ବୟସ ପୁଣି ଏଇଆ କରେ ! କି ଏକ ଦୁର୍ବାର ଲାଲସା ସେ ମୋ ଭିତରେ ଦେଖା ଦେଲା ! ଦିନେ ତ ମୁଁ ଏମିତି ହେଉ ନ ଥିଲି ? କିମିତି, କେଉଁବାଟେ ମୋଠି ସେ ପ୍ରବେଶ କଲା ?

ଏବେ ଚମ୍ପି, ରତନ ଆସିଲେ କଥାରେ କଥାରେ ମୋତେ ଦେଖା ନକଲ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭିତରେ କଥା ପଡ଼େ, କାହାର ବରଘର କେଉଁଠି ଲଗିଛି । ରମୁଭାଇଙ୍କ କଥା ଉଠେ । ଚମ୍ପି କହେ—ସେ ଆସିଲେ ଆମ ବଉଳକୁ ଦେଖେ କିଏ ? ଖେଳିବାକୁ ଟିକିଏ ଏପଟ ସେପଟ ହେଉ । ସେ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି କାହିଁକି ଆମ ସାଙ୍ଗକୁ ଆସିବେ ? ସତରେ, ବଉଳ ଏମିତି ସିନା ଗୋଟିଏ ପାଇଲେ ଆମଙ୍କୁ ସବୁ ଭୁଲିଯିବେ ?

ମନେ ମନେ ଭାବେ—'କଥା ଯାଉଅଛି କେଉଁ ରସରେ ନା ମତେ ଲାଗୁଛି ପରିହାସରେ' ।

କଥାଗୁଡ଼ା ତାଙ୍କର ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦିଏ । ଛଅମାସ ପରେ ରମୁଭାଇ ଆସି ରହିଲେ ମାସକ ଉପରେ । ପାଉଡ଼ର, ସ୍ନୋ, ଅଳତା, କେତେ କଣ ଆଣିଥିଲେ ମୋ ପାଇଁ । ଭାବିଥିଲି ମୁହୂର୍ତ୍ତି ମୁହୂର୍ତ୍ତି ଲଗାଇ ମନର କ୍ଷୁଧା ଶାନ୍ତ କରି ନେବି । ଆଜି ଜାଣୁଛି, ତାହା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଗ୍ନିଶିଖା ଉପରେ ପଳେ ପଳେ ଘୃତ ଆହୁତି ହେଉଥିଲା ମାତ୍ର ।

(ଦୁଇ)

ମଣିଷ—ନାରୀ ବା ପୁରୁଷ । ତା ଭିତରେ ପ୍ରଧାନ ଦି'ଟା କଥା—ମାନବତ୍ୱ ଓ ପଶୁତ୍ୱ । ପଶୁତ୍ୱର ଲୋପରେ ମାନବିକତାର ବିକାଶ । ପ୍ରକୃତ ମାନବିକତାରେ ଦେବତ୍ୱର ପ୍ରକାଶ । ଗୋଟାକର କ୍ଷୟରେ ଅନ୍ୟଟାର ବୃଦ୍ଧି । ପାଶବିକ ଇଚ୍ଛା ମନୁଷ୍ୟକୁ ତିଳେ ତିଳେ ଧ୍ୱଂସ କରେ । ତାର ଅଜାଣତରେ ସେ ହୁଏ ନିମ୍ନଗାମୀ । ଯୌବନ ସ୍ପର୍ଶରେ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଅପୂର୍ବ ଶକ୍ତିର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ ।

ସେ ଶକ୍ତିବଳରେ ମଣିଷ କଣ କରି ନ ପାରେ ? ମଣିଷ କିନ୍ତୁ ସେ ଶକ୍ତିର ଅପବ୍ୟବହାର କରେ । ଦୈହିକ ବାସନା ଚରିତାର୍ଥ କରିବାରେ ବର୍ଦ୍ଧନଶୀଳ ସେ ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ ହୁଏ । ଭ୍ରାନ୍ତି କୁହେଳିକା ଭିତରେ ନିଜକୁ ବୁଡ଼ାଇ ରଖି ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ବାଟ ହରାଇ ବସେ ।

ନିଜ ଜୀବନ ଭିତରୁ ମୁଁ ଦେଖିଛି, ଯୌବନ ଆରମ୍ଭରୁ ମନରେ ଯେଉଁ ଦୈହିକ ସୁଖଭୋଗ କରିବାର ପ୍ରବଳ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଜାଗେ, ସେଇ ଅସହଣୀୟ ପିପାସା ହିଁ ତାର ଅଧିପତନର ହେତୁ । ଜଣାଯାଏ ଯେପରି ସେ କାମନାକୁ ଗୁପି ରଖିବା କାହାରି ସାଧ ନାହିଁ ! ଜୀବନର ବିକାଶ ନ ହେଉଁ ତାହା ପାପ-ପଙ୍କିଳ ହୋଇଉଠେ । ଅକାଳରେ ପ୍ରାଣର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୌରଭ ଟିକକ ଉଡ଼ିଯାଇ କେବଳ ଶୁଷ୍କ ଅସାରତାରେ ଜୀବନ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । କ୍ଷୁବ୍ଧ ଅନ୍ତରରୁ ହଠାତ୍ ତାର ମୋହ ଛୁଟେ, ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗେ; ଲାଳସା କିନ୍ତୁ ଅତୃପ୍ତ । ସୌରଭଚ୍ୟୁତ ଜୀବନଟି କାଠଦସ୍ତା ହୋଇ ଝଡ଼ିପଡ଼େ । ଜୀବନ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ତାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରହିଯାଏ ।

ଆଜ ଗୋଟିଏ କଥା—'ପ୍ରେମ' କହିଲେ ମୁଁ ବୁଝେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦୁନିଆଁରେ ଗୋଟେ ପ୍ରହେଳିକା; କୁହେଁ ଆଜ କଣ ? ମୁଁ ଠିକ୍ ବୁଝେ ପ୍ରେମର ସ୍ୱରୂପ କଣ ? କାହିଁ, ମୋ ଜୀବନର ଘଟଣାବଳୀରେ ତାର ସତ୍ତା ଯେ କେଉଁଠି ମୁଁ ତ ଜାଣିପାରୁନି । ତେବେ ପ୍ରେମ ମୋ ଭିତରେ ନ ଥିଲେ ମୁଁ ଅନ୍ୟର ପ୍ରେମ-ପାତ୍ର ହୋଇପାରିଥାନ୍ତି ବା କିପରି ?

ନିଜ ଅନୁଭୂତିର କଥା । ଠିକ୍ ପ୍ରେମର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିଥିଲି ଯେତେବେଳେ ଶତ ଚେଷ୍ଟାସତ୍ତ୍ୱେ ଲାଳସାର ପରିତୃପ୍ତି କରି ପାରି ନ ଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଜାଣିପାରିଲି ପ୍ରେମର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ?

ପ୍ରେମ ମଣିଷର ଜନ୍ମଗତ । ମଣିଷର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ତାର ଅନ୍ତରରେ କ୍ରମିକ ବିକାଶ । ଦେହର ସମ୍ଭୋଗ ଭିତରେ ପ୍ରେମ ନାହିଁ ।

ଯୌନ-ତୃଷ୍ଣା ପ୍ରେମର ତୃଷ୍ଣା ନୁହେଁ । ଦେହମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଣ ବା ଆତ୍ମା ବୋଲି ଯେ, ସେ କେଉଁଠି ? ସେଇ କାନ୍ଦେ, ହସେ । ତାର ଆକାର ? କିଛି ନାହିଁ । ପ୍ରତି ଅଣୁ, ପରମାଣୁ ଭେଦି ରହିଥିଲେ ବି ସେ କିଣ ନାହିଁ ? ସେଇ ପ୍ରାଣର ମହକ 'ପ୍ରେମ' । ଫୁଲର ବାସ୍ନା ପରି ଅନ୍ତଃସଲିଳା ପ୍ରେମର ଗୁପ୍ତ ଧାରାଟି । କେତେବେଳେ କ୍ଷିପ୍ର; କେତେବେଳେ ମନ୍ଦ, ଶାନ୍ତ । ତାର ମୋହନ-ମନ୍ତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏଇ ଧୂଳିମାଟିର ଦୁନିଆଁ ସଙ୍ଗେ ଜଡ଼ାଇ ରଖିଛି । ସ୍ନେହ, ପ୍ରୀତି, ମମତା—ସେଇ ପ୍ରେମର ସ୍ଥାନ ନେଇ ଭିନ୍ନ ରୂପ । ପ୍ରେମବଳରେ ମଣିଷ ଜଡ଼ କାଷ୍ଠପାଷାଣ ଭିତରେ ବି ଜୀବନ ଆଣିଦିଏ, ଏକ ଦିବ୍ୟ ଶକ୍ତିର ସନ୍ଧାନ ପାଇ ତାକୁ ପୂଜାକରେ ।

ଜୀବନର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକ ଲେଉଟାଇଲେ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସେ । ନିଜ ହାତରେ ତ ମୁଁ ଜୀବନଟାକୁ ନଷ୍ଟ କରିଛି । ତାର ବିଷମୟ ଫଳ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ଆଜି । ସମୟ ଯାଇଛି । ଆଉ ପଛକୁ ଫେରିଯିବାର ବାଟ ନାହିଁ ।

ରମୁଭାଇ ସେ ଥର ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ଛୁଟି ସାରି ଗଲେ; ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସନ୍ତି । ମନଟା ଉତ୍‌ଫୁଲ ବିକଳ ହୁଏ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କେତେ ଦୂର ଭଲ ପାଇଥିଲି, ଏବେ ଭାବି ଠିକ କରିପାରେନି । ତାଙ୍କୁ ଯେ ମୁଁ

ଚିରଜୀବନ ପାଇଁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲି, ଏପରି ନୁହେଁ । ତେବେ ତାଙ୍କ ମୋ ଭିତରେ ଥିଲା ବହୁତ ତଫାତ୍ । ସେ ଧନୀପିଲା, ଶିକ୍ଷିତ । ମୁଁ ଗରିବ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଏକା ଗାଁ । ପିଲାଦିନରୁ ଦେଖାଚାହାଁ ମିଳାମିଶା, ଭାଇ ଭଉଣୀ ପରି । ବିବାହଟା ଯେତିକି ଅସମ୍ଭବ ନୁହଁ, ସେତିକି ଅସଙ୍ଗତ । କିଏ କାହାଁକି ଆଖିଦେବ ଏ କଥାରେ ?

ସେ ମୋତେ ଚାହାଁଥାନ୍ତୁ ବା ନ ଥାନ୍ତୁ, ମୁଁ ଜାଣିପାରିଥିଲି ଯେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମୋ ପାଇଁ ଅକାତ ସ୍ନେହ ଥିଲା । ଆଜୀବନ ଭଉଣୀ ପରି ଦେଖିବାକୁ ଚାହାଁଥିଲେ ସେ । ହୁଏତ ତାଙ୍କର ନୈତିକ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଦେଇଥିଲା ମୋର ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇ । ମୋର କଣ ଏତେ ସହଜରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାର ଥିଲା ?

ପରେ ଶୁଣିଲି । ତାଙ୍କର ସେଇ ସହରରେ ବିଭାଘର ଲାଗିଲା ।

ସେଇ ବର୍ଷକ ଭିତର କଥା । ନେତି, ଚମ୍ପି, ରତନି— ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ପର ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଆମ ପରି ତ ସେମାନଙ୍କର ଯଉତୁକ, ବରଘର ନେଇ ଟଣାଓଟରା ନାହିଁ । ଚାଷୀ ମୂଲିଆ ମୁଣ୍ଡ । ଧନ ଦଉଲତ, ଯଶ ପୌରୁଷର ସ୍ୱପ୍ନ ସେମାନେ ଦେଖନ୍ତି ନି; ଦେଖନ୍ତି ମାଟିକୁ, ନିଜ ବାହୁର ବଳକୁ । ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡେ, ଗାଣ୍ଡିକୁ ଖଣ୍ଡେ ହେଲେ ହେଲା । ବିଭାଘରର ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ । ଶଙ୍ଖ ମହୁରି ଦି'ଟା ହେଲେ କାମ ସରେ ।

ସେତିକି ବେଳେ ମୋର କଳ୍ପନାର ଡେଣା ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । କାହାକୁ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର କରି କେତେ ମଧୁର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କି ଯାଏ ମନେ ମନେ । ସବୁ ଶୂନ୍ୟ, ଅବାସ୍ତବ ହେଲେ ବି ସେଥିରୁ ଗୋଟେ ପୁଲକ ମିଳେ । ଭାବନାର ଗଭୀରତା ଭିତରେ

ନିଜକୁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମଣେ । ରମୁଭାଇ ଆଖିରେ ନାଚନ୍ତି । ବୋଉଠୁ ଶୁଣେ—ଦାଦା ଠାଏ ଢ଼'ଠା ମୋ ପାଇଁ ଲଗାଇଥାନ୍ତି ।

ରମୁଭାଇ ତାଙ୍କର ଚାକର କୁଞ୍ଜିଆ ହାତରେ ଖବର ପଠାନ୍ତି, ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ପଠାନ୍ତି । ବୋଉ କୁଞ୍ଜିଆକୁ କେତେବେଳେ ବୋଲହାକ ବତାଏ । ସେ ତଳେ ପକାଏନି । ଆମ ଘରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରେ ସେ । ବୟସରେ ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ମୋଠୁ ବେଶି ।

ଶ୍ରାବଣର ଝଡ଼ । ବାଡ଼ପଟର ନାଳଟା ପୂରି ଯାଇଥାଏ ପାଣିରେ । ଗାଧୁଆବେଳଟା । କୁଣ୍ଡା ଝାଡ଼ୁଛି ମେଘ । ବେଙ୍କେ ପାଣିରେ ପଶି ଘଷି ହେଉଛି, ନଜର ପଡ଼ିଲା ଆରପଟ ତୋଠା ଉପର କଦମ୍ବ ଗଛ ଉପରେ କେତୋଟି ଫୁଲ, ଲୋଭ ହେଲା । ବନ୍ଧବାଟେ ବୁଲିଯାଇ ଦେଖିଲି ହାତ ପାହାନ୍ତାରେ ନାହିଁ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ । ବର୍ଷାପାଣି ଲାଗି ଗଛ ଖସଡ଼ା, କାଳେ ପଡ଼ିଯିବି !

ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲି । ତୋଠା ଭିତରୁ କୁଞ୍ଜିଆ ଗୋଟାଏ ବଳଦ ପଛରେ ଧାଇଁଛି । ଡାକିଲି, ସେ ଆସିଲା ମୋଆଡ଼େ । ପଚାରିଲା ଦରହସରେ—"ଦେଉ, ଫୁଲ ନେବ ?" ମୁଁ "ହଁ" ମାଇଲି । ଓଦାଲୁଗାଟା ଦେହରେ ମୋର ଚପିଯାଇଥାଏ, ସେଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । କୁଞ୍ଜିଆ କେତୋଟା ଫୁଲ ତଳକୁ ପକାଇଲା । ଆଉ ବଡ଼ଫୁଲ କେତୋଟା ହାତରେ ଧରି ଓହ୍ଲାଉଛି, ମନ-ଆନନ୍ଦରେ ମନଟା ତାର ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଥିଲା । ପାଞ୍ଚ ହାତ ଉଚ୍ଚ ଗୋଟେ ଶାଖା'ରୁ ତାର ଗୋଡ଼ ଖସିଗଲା । ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ସେ ।

"ଆହା ପଡ଼ିଗଲୁ"—ବାହାକୁ ଧରି ତଳୁ ଉଠାଇ ଦେଲି ତାକୁ । ସେ ଉଠିଯାଇ କହିଲା—"ନା କିଛି ହେଇନି ।" ଦେଖିଲି

ତା ଆଣ୍ଠୁରେ ରକ୍ତ, ଗୋଡ଼ଟେ ମଶିଯାଇଛି । ସେ ଗୃଲଗଲା ହସି ହସି । ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଲଗିଲା ମୋତେ । ଉପରଓଳ ଆସିଲା ଆମ ଘରକୁ । ଆଣ୍ଠୁରେ କନ ବନ୍ଧା ଦେଖି ବୋଉ ପଗୃରଲା—"କରେ କୁଞ୍ଜିଆ, କଣ ହେଲା ?"

ମୋଆଡେ଼ ଟିକଏ ଗୃହିଁ ସେ କହିଲା—"ନାଇଁ ସାଆନ୍ତାଣି, ବଳଦଟା ପଛରେ ଦଉଡ଼୍ ଦଉଡ଼୍ ପଡ଼ିଗଲି ।"

ହସି ଦେଲି ତା ଆଡେ଼ ଟିକଏ ।

କିଛି ଦିନ ବାଦ, ମୁହଁଅନ୍ଧାର ବେଳଟା, ଶାଗ ପାଛିଏ ଧରି ମୁଁ ଦାଦାଙ୍କ ଗୁହାଳ ବାଡ଼ିରୁ ଫେରୁଛି । ଗୁହାଳ ଘରଟା ଅନ୍ଧାର । କବାଟ ମେଲି କରି କିଏ ଗୋଟିଏ ପଶି ଆସିଲା । ମୋ ଦେହରେ ଧକ୍କା ହେଲା । ଟିକଏ ଜୋରରେ କହିଲି—"କିଏ ସେ ?"

ଥର ଥର ଗଳାରେ କୁଞ୍ଜିଆ ଉତ୍ତର ଦେଲା—"ମୁଁ !" କେମିତି ସେ ଏ ବେଳଟା ଉଣ୍ଡିଥିଲା ? କହିଲି—"କଣ କରେ ? ତୋର ଦେଖା ନ ଥିଲା ଦୁଇଦିନ ହେଲା ?"

ମୋ ହାତଟା ଧରି ପକାଇ କହିଲା—"ଦେଇ !" ପାଟି ତାର ଆଉ ଖୋଲିଲାନି । ଜାଣିଲି, ତା ମୁଠାଟା କଂପୁଛି । ଭିତରେ ଗୋଟେ ମୋର ଶିହରଣ ଜାଗି ଉଠିଲା । କହି ପକାଇଲି—"ଖୁଡ଼ି ଆସିବ । ତୁ ଭାରି ବୁଡ଼ାମରା । ଆମ ଘରେ ବୋଉ ନାହିଁ କି ?"

ପ୍ରକୃତରେ ଘରେ ନ ଥିଲା ବୋଉ । ବାଡ଼ିପଟେ ଆମେ ଦୁହେଁ । ଦେଖିପାରିଲିନି କୁଞ୍ଜିଆ ଆଉ ମୋ ଭିତରେ କେତେ ତଫାତ୍ ! ମୁହୂର୍ତ୍ତକର ଆନନ୍ଦ ପାଇଁ କୁଞ୍ଜିଆଟାକୁ କେତେ ଉପରକୁ ଟେକ ଦେଲି । ଉପରପଟୁ ବୋଉର ଡାକ ଶୁଣି ସେ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ନିଜକୁ ମିଶାଇ ଦେଲା ।

କୁଞ୍ଜ ଆ ପୁଣି ଏଡ଼ିକି ଟୋକା ? ଦିନ ପରେ ଦିନ ଚାଲିଲା । କାଳିଆ ହେଲେ ବି କୁଞ୍ଜିଆର ମୁହଁଟି ବେଶ୍ ଡଉଲଡାଉଲ । ମୁଣ୍ଡରେ କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚ ବାଳ । ଭାରି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଗଲା ମୋ ଆଖିକୁ । ରମୁଭାଇର ଅଭାବ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣକଲା । ଏଣିକି ତାଙ୍କ କଥା ପଡ଼ିଲେ ସେ କହେ—"ତମ ରମୁଭାଇ ପରି କଣ ମୁଁ ହେବି ?" ତା ମୁହଁ ଶୁଖିଯାଏ । ମୁଁ ତାକୁ ବୁଝାବୁଝି କରି ଭୁଲାଇ ଦିଏ ।

ଛ' ମାସ ପରେ ମୋର ହେଲା ବିଭାଘର । ସ୍ୱାମୀ ମୋର ଥିଲେ ଜଣେ ମଟର ଡ୍ରାଇଭର । ତାଙ୍କର ସ୍ନେହସୋହାଗ ଭିତରେ ପଛକଥାଗୁଡ଼ା ପ୍ରାୟ ଭୁଲି ଭୁଲି ଗଲି । ବେଳେ ବେଳେ ସେଗୁଡ଼ା ଭାବିଲେ ମନରେ ଦୁଃଖ ଆସେ ।

ସହରରେ ଗୋଟିଏ ଘର ନେଇ ଆମେ ଥାଉ । ଶାଶୁବୁଢ଼ୀ, ମୁଁ, ଆଉ ସେ । ସେଇ ଦୁଇ ତିନିଟି ବର୍ଷ ମୁଁ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ପାଇଛି । ଦିନେ, ଦୁଇଦିନ, ଚାରିଦିନ, କେତେବେଳେ କମିତ ମାସେ ପନ୍ଦରଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହର ଛାଡ଼ି ସେ ବାହାରକୁ ଯାନ୍ତି । ଘରେ ପାଦ ଦେଲେ ଆଗ ମୋତେ ଟାଣି ନିଅନ୍ତି କୋଳକୁ । ଗେହ୍ଲାରେ, ସବୁ ବିଚ୍ଛେଦ-କଷ୍ଟ କ୍ଷଣକେ କୁଆଡ଼େ ଭୁଲିଯାଏ । ଯତ୍ନରେ ରାନ୍ଧେ, ବାଢ଼େ, ଖୁଆଏ, ତାଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବାକୁ ପ୍ରାଣ ଲଗାଇ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସେ ବି ଖୁସିଥାନ୍ତି ମୋ ଉପରେ ।

ରମୁଭାଇଙ୍କ ବିଭାଘର ସରିଥାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମାୟାକୁ ନେଇ ଆସନ୍ତି । ଭଲ ମନ୍ଦ, ସୁବିଧା ଅସୁବିଧାର ଖବର ନିଅନ୍ତି । କେତେ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ମାୟା ବି ଭାରି ମେଳାପି ।

ଆମ ଛୋଟ ସଂସାରଟିର ଖେଳ ହଠାତ୍ ଦିନେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମଟର ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ । ବିଧବା ହେଲି

ମୁଁ । ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ କାନ୍ଦିବା ହିଁ ସାର ହେଲା । ମରିଯାଇଥାନ୍ତି ହେଲେ ସେତେବେଳେ ! ମୋର ଫୁଙ୍ଗୁଳା ବେଶ ଦେଖି ରମୁଭାଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ପକାଇଲେ ।

ସମସ୍ତ ଗଡରେ ପଚ୍ଛକଥାଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ବୋଝ ବସିଆସେ, ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ଦିନୁଦିନ । ଧୂଆଁ ଳିଆ ବାଦଲ ପରି କେତୋଟି ଦିନର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହସଖେଳର ଚିତ୍ର ଉଡ଼ିଗଲା ଅନନ୍ତ ଭୂତ-ସାଗରର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ତଳକୁ । ସୁପ୍ତ ପ୍ରକୃତି ପୁଣି ଚେଇଁ ଆସିଲା । ରମୁଭାଇ ନିଜ ହାତରେ ଦି'ପଟ ସୁନାକାଚ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । କୁଞ୍ଜିଆ ଥାଏ ତାଙ୍କ ପାଖେ । ସେ ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ଆସେ ବାହାର କାରବାର କରି ଦେବାକୁ । ଅବଶ୍ୟ ରମୁଭାଇ ତାକୁ ସେ କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତ କଟାଇବାକୁ କିଛି ନା କିଛି ଅବଲମ୍ବନ ମଣିଷ ଲୋଡ଼େ । ଗୋଟିଏ ମାଷ୍ଟ୍ରାଣୀ ଆସେ ସିଲାଇ ଶିଖାଇ ଦେବାକୁ । ବହିପତ୍ର ଆଣି ରମୁଭାଇ ଯୋଗାନ୍ତି ।

ମନକୁ ଯେତେ ଭୁଲାଇ ରଖିଲେ ବି ଭିତରର ସେ ପ୍ରକୃତି ମୋତେ ଇଙ୍ଗିତ କରେ । କୁଞ୍ଜିଆଟା ମୋ ପାଖେ ଏଣିକି ଡରି ଡରି ଚଳେ । ମୁହଁ ଥାଏ ତାର ସଦାବେଳେ ବିରସ ।

ଜହ୍ନଆଲୁଅ ଜୁଣି ହୋଇଯାଇଛି । ଖଟ ବସାଇ ଦେଇ ମୁଁ ଝରଣ୍ଡେ ମସିଣାରେ ଅଗଣାରେ ଶୋଇଛି ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ । ବଙ୍କା ଜହ୍ନଟିର ଶୋଭାରେ ମୁଁ ମୁଗ୍‌ଧ ହୋଇଯାଇଛି । କେତେବେଳେ ରମୁଭାଇ ଆସି ମୁହଁ ଉପରେ ମୋ'ର ରୁମାଲଟା ପକାଇଦେଲେ । ମୁଁ ଉଠି ବସିଲି । ସେ ବସିପଡ଼ି କହିଲେ—"ଡରିଲୁ କି ?"

—"ଏମିତି କଣ ଡରନ୍ତି ? ନୂଆଟିବାଉ, ତୁମ ଭିତରେ କଳି ମେଣ୍ଟିଲା ?" ପଚାରିଲି ।

ତୋ ପରି ହାକିମ ଥା'ଉ ଆଉ ନ ମେଣ୍ଟି ରହନ୍ତା କଦବ ? କିମନ୍ତ ଟିପି ଦେଇ ଆସିଲୁ ସେ ଦିନ, ଦେଖି ଏବେନେ ଶାନ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ପଚାରିବାକୁ ଆସିଛି ଗୋଟେ କଥା ।"

—"କି କଥା ।"

ସେ କହିଗଲେ ଦାଦାଙ୍କର ଅନିଚ୍ଛା ମୋତେ ଅନ୍ୟଠାରେ ବାହାଦେବାକୁ । ବରଂ ଏକୁଟିଆ ମୁଁ ସହରରେ ରହୁଥିବାରୁ ସେ ଘର ଖପା । ବୋଉର ମୋ ପାଇଁ ଅହରହ କାନ୍ଦ । ତାଙ୍କ ନିଜର ଇଚ୍ଛା; ପଚାରିଲେ—"ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ନା କିଛି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କାମ କରି ଚଳିବୁ ?"

ତାଙ୍କ ମନ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝିଥିଲେ ବି କିଛି ଗୋଟାଏ ସଠିକ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । କହିଲି—"ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ।"

ସେ ମୋ ମୁହଁଟିକୁ ହଲାଇ ଦେଇ କହିଲେ—"ଆଚ୍ଛା ହେଉ, ମୁଁ ଯାଉଛି । କୁଞ୍ଜିଆକୁ ପଠାଇଦେବି ।"

ସେ ଦିନ କାହିଁକି ବଡ଼ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ମନଟା । ଭାବିଲି, ଛଟିଲାଇ ଦି'ପଦ କହିଦେବି ତାଙ୍କୁ—'ନୂଆ ପାଇଲେ ପୁରୁଣା ଏମିତି ଗନ୍ଧାନ୍ତି' । ଆସୁ ଆସୁ ଖାଲି ଯାଉଛି, କହି ହେଲାନି । ଛି, କେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ସେ ଭାବିବେ ।

ଠିକ୍ ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ଆସିଲା କୁଞ୍ଜିଆ । ଫେରି ଯାଉଥିଲା, ମୁଁ ଡାକିଲି—"କିରେ କୁଞ୍ଜି, ରହୁନୁ ଟିକଏ, ବସ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା । ଏକୁଟିଆଟା ମନ ଭଲ ଲାଗୁନି । ଶାଶୁଏ ତ କୁଆଡ଼େ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳୁ ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ଫେରି ନାହାନ୍ତି ।"

ଖାଇବାକୁ ବଳେଇଲି—ଖାଇଲି । ଅଗଣାଟିରେ ବସି ଗପ କଲୁ । କଥାରେ କଥାରେ ସେଇ ପୁରୁଣା କଥାଗୁଡ଼ା ତାଙ୍କୁ ଚେତାଇ ଦେଇଗଲି । ସେ ବା ନିଜକୁ କେତେ ସଂଯତ କରି ପାରନ୍ତା ? ରମୁଭାଇଙ୍କ ଉପଦେଶ, ତାଙ୍କ ମାତର ଆଦର୍ଶ ସେଇ କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହିଂସ୍ରାକୁ ରୋକି ପାରିଲେ ନି ।

ଗଲାବେଳେ ସେ କହିଲି—"ଦେଖ, ଏ ସବୁ କଥା ଠିକ୍ ହେବନି ମୋର ।"

ଅଲାଜୁକ ମୁଁ, କହିଲି—"ଏବେ ଘର ଓଗରକୁଲା ହେଲୁଣି ତୁ ତ ?" ବରଷଟିଏ କଟିଗଲା । ଦେହର ସୁଆଦ ଚଖେଇ କୁଞ୍ଜିଆକୁ ମୁଁ କରିଥିଲି ଅନ୍ଧ । ଧରି ନେଇଥିଲି ଦେହର ଗୋଟାଏ ଖେଳ ଏ । ସେଇ ଖେଳରେ ହିଁ ମଣିଷ-ଜନ୍ମର ସାର୍ଥକତା । ସେଇ ତାର ଧର୍ମ । ସେଥିରେ ସମସ୍ତ ଅସମସ୍ତ, ପାତ୍ର ଅପାତ୍ର, ବଗୃର ଅବଗୃର ନାହିଁ । ଯେମିତି ହେଉ ସେ ଖେଳଯିବ । ଯେପରି ସେଇ ଉତ୍ତେଜନାର କ୍ଷଣିକ ଆନନ୍ଦ ଭିତରେ ପୂରି ରହିଛି ଅନନ୍ତ ଶାନ୍ତି । ତାର କମ୍ପନର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଭିତରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେବାରେ ରହିଛି ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାପ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଦିନ ମୋ ଆଖି ଖୋଲିଲା, ଯେଉଁ ଦିନ ଜାଣିଲି ମୋ ଭିତରେ କିଛି ଗୋଟାଏ ସଞ୍ଚାର ହୋଇଯାଇଛି । ଆଖିମୁଦି ଅଜସ୍ର କାନ୍ଦିଗଲି । ଶାଶୁ କହିଲେ—'ବୋହୂ ପୁଅକୁ ମନେ ପକାଇ କାନ୍ଦୁଛି ।' ସେ କାନ୍ଦିଛନ୍ତି କେତେ ବୃଥାରେ ମୋ ପାଇଁ । ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଭାବିଥିଲି ସେ ଦିନ । ସେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ସହଜ ମଧୁର ଗଳାରେ ମୋ କାନେ କାନେ କହି ଦେଉଥାନ୍ତି—'ହାରୁ, କାହିଁକି ଏ ଭୁଲ କଲୁ ? ଏଥିରୁ ତୋର ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଏବେ ବୁଝିଲୁ ?'

ଅବୁଝା କିଛି ନ ଥିଲା । କୁଞ୍ଜିଆ ଦୋଷୀ ନୁହେଁ । ରମୁଭାଇ ଆସିଲେ । ଶାଶୁଙ୍କଠାରୁ କଣ ଶୁଣି କେତେ ବୁଝାଇଗଲେ, ଆଉ କିଛି ମନେ ନାହିଁ । ମୁହଁ ମୋର ଜଳି ଯାଇଥାଏ । ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବା ଦୂରର କଥା, ତାଙ୍କ ପାଖେ ବସିବାକୁ ଘୃଣିତ ମନେ କଲି । ଦମ୍ ଦମ୍ ଗୁଡ଼ିଏଟାକୁ ଚାପି ପଚାରିଲି—"ରମୁଭାଇ, ମୋ ପାଇଁ ତୁମେ ଭାରି ଚିନ୍ତିତ, ନୁହଁ ? ମୁଁ ଜାଣେ ରମୁଭାଇ, ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋତେ ନେଇ ତୁମ ସାଙ୍ଗେ କଳି ଲଗାନ୍ତି । ବାହାର ଲୋକେ ବି ତୁମ ଆଉ ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧଟାକୁ ଖରାପଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି । ମୁଁ ଯେ ଅଭାଗିନୀ । ମୋର ଇହପର ସବୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଯେତିକ ମୋ ପାଇଁ କଲଣି, ତାହା ଏ ଜନ୍ମରେ ମୁଁ ଶୁଝିପାରିବି ନାହିଁ । ତୁମେ ଏ ଥର ନିଜ ଜୀବନକୁ ଦେଖ, ରମୁଭାଇ ! ମୋର ଦଗ୍ଧ ଜୀବନରେ ଆଉ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ।"

କି ମହତ୍ତ୍ୱଭାବାପନ୍ନ ସେ ! ପାଟିରୁ ତାଙ୍କର ବାହାରିଲା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପଦ—"ପାଗଳି !"

ସେଇ ଦିନ ଅଧରାତି । ମୁଁ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠିଲି ଏକା । କୁଞ୍ଜିଆକୁ ଜଣାଇବାକୁ ସାହସ ହେଲାନି । ବୁଝି ନ ଥିଲି ଗାଡ଼ି କେଉଁଠିକି ଯିବ ।

ଅସଂଖ୍ୟ ଜନଗହଳି ଭିତରେ ମୋତେ ଓହ୍ଲାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା ହାବଡ଼ା ଷ୍ଟେସନରେ, କାନ୍ଧ ମାଡ଼ି ଆସିଲା ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ । ଗୋଡ଼ ଦିଟା ଭୂଇଁ ଉପରେ ଥରିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଜନସ୍ରୋତ ଭିତରେ ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଭାସି ଯାଇ ଠିଆହେଲି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଖମ୍ବ ପାଖରେ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗହଳି କମିଗଲା । ଲୋକଟିଏ ଠିଆ ହେଲା ଆସି ମୋ ପାଖେ । ବୟସ ତିରିଶ ପ୍ରାୟ ହେବ । ବଙ୍ଗାଳି

ଫେସନ । ସନ୍ଦେହଭରା ଆଖିରେ ଅଧା ଓଢ଼ଆରେ ପଚାରିଲି—
କେଉଁ ସ୍ଥାନେ ତୁମି ଯିବ ?

କଣ କହିବି ? ପାଟିରୁ ବାହାରିଗଲା—"ଜାଣେନା । ମୋର କେହି ନାହାନ୍ତି ।" ସବୁ ଜାଣିଲା ପରି ଆଉ କିଛି ନ ପଚାରି କହିଲା—"ଆସ ଆମର ସାଙ୍ଗେ ।"

ଉପାୟହୀନ ମୁଁ, ଗଲି ତା ପଛେ ପଛେ । ଦୁଇ ଚାରିମାସ ଧରି ଦେହ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଔଷଧରୂପେ କଣ ଦେଲା ସେ ଜାଣେ । ମୋ ଅଜ୍ଞାଣତରେ ମଣିଷ ଶିଶୁଟିଏ ଦିନେ ମୋ ଭିତରୁ ବାହାରି ଉଭେଇଗଲା କୁଆଡ଼େ ।

ବର୍ଷଟିଏ ରହିଲା ପରେ ସେ ଲୋକଟିର ମୋ ଉପରୁ ମୋହ ତୁଟି ଆସିଲା । ଆଉ ନୂଆ କଣ ପାନ୍ତା ମୋଠୁଁ । ପ୍ରଥମେ କେତେ ଦିନ ଖୁବ ଆଦର କରିଥିଲା । ଜାଣିବାକୁ ଆଉ ବାକି ରହିଲାନି, ସେ ମଦ୍ୟପି, ଚୋର । ତାର ସ୍ୱାର୍ଥ ଯାହା ପାଇବାର କଥା, ତାହା ମୋଠାରୁ ତିଳେ ତିଳେ ଆଦାୟ କରି ନେଲା । ସେ ପିଶାଚ ଅନ୍ତରରେ ଥିଲା ବି ଏକ ପୁରୁଷତ୍ୱର ଗର୍ବ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୋତେ ଭୁଲାଇ ନେଇ ଏକ ବେଶ୍ୟାଳୟରେ ବିକ୍ରୟ କଲା । କହି ଆସିଲା—"ଯେଉଁ ନାରୀ ନିଜର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନାରୀତ୍ୱକୁ ଲୁଚାଚୋରିରେ ବିକି ଦୁନିଆଁକୁ ଠକେ, ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରୂପ ବଦଳାଏ, ସେ ନାରୀକୁ ଠକିବାରେ ଆନନ୍ଦ ।"

ବାରନାରୀଙ୍କ ମେଳରେ ମୋ ଦିନ କଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏକ ସ୍ୱପ୍ନ-ରାଇଜ ସେ ! ଖୁବ ଅପୁସରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନୁତାପର ବହ୍ନି କୁହୁଳା ପଡ଼ିଥାଏ ମୋ ଭିତରେ । ଏକାଧିକ ପୁରୁଷଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର ତଳେ ବାଜୁଥାଏ ଏକ କ୍ଷୀଣ କରୁଣ ବିଳାପର

ଧ୍ୱନି । ଧରି ନେଇଥାଏ ସେଇ କରୁଣତା ଭିତରେ ହିଁ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ । ହ'ଡାଲ କୋଠାର ଝରକାବାଟେ ଆଖି ପଡ଼େ ରାସ୍ତା ଉପରେ । ଯୋଡ଼ ଯୋଡ଼ ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁନିଆର ଗ୍ଲାନି ଉପରେ କେତେ ଦମ୍ଭ, କେତେ ଧୀର ହସ ହସ ହୋଇ ଚାଲିଯାନ୍ତି ! ନିଜର ଅନୁପମ ସନ୍ତାନଟିମାନ ପାଖେ ପାଖେ । ବ୍ୟଥିତ ପ୍ରାଣର ଡାକ ଶୂନ୍ୟରେ ମିଳାଇଯାଏ ମୋର । ରମୁଭାଇଙ୍କ କଥାର ମୂଲ୍ୟ ନ ବୁଝିଲି କାହିଁକି ?

କଣ୍ଢେଇଟିର ଉପର ରଙ୍ଗ ଥିଲାଯାକ ଶିଶୁର ତା ପ୍ରତି ଆଦର ଥାଏ । ରଙ୍ଗ ଛାଡ଼ିଗଲେ ଏଠି ସେଠି ପଡ଼େ; ଆଉ ସେ ଶିଶୁର ଆଖିକୁ ଟାଣି ରଖିପାରେନି ତା ପ୍ରତି । ସେମିତି ହେଲା ମୋ ଦଶା । ଯୌବନସୁଲଭ କାନ୍ତି ଶୁଖି ଶୁଖି ଗଲା । ମଉଳା ଫୁଲର ଆଦର କିଏ କରେ ? ଅଲୋଡ଼ା ଜୀବନ ମୋର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲା ।

ଦୀର୍ଘ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ପରେ ଜାଗିଲା ଜନ୍ମଭୂଇଁର ଆକର୍ଷଣ । ଶେଷ ଜୀବନର ତର୍ପଣ ସେଇ ମାଟି ଉପରେ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା । ସେତେବେଳକୁ ସଞ୍ଚିତ ଥାଏ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ମୋ ପାଖେ । ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଲୁଚି ଆସି ଗାଡ଼ିରେ ପାଦ ଦେଲି, ଗୋଟେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ମନଟା ଟିକଏ ଉଲ୍ଲାସ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

କଥାରେ ଅଛି ପାପଧନ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରେ ଯାଏ । ସାମାନ୍ୟ ମୁଁ ଘୁମାଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ପାଖରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ବସିଥାନ୍ତି । ବାଲେଶ୍ୱର ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ି ଲାଗିଲା । ଉଠି ଦେଖିଲି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଟ୍ରଙ୍କଟି ନାହିଁ । ଚୋର ! ଗାଡ଼ି ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ କାନ୍ଦୁଛି । ତୀର୍ଥମାଟିର ସ୍ପର୍ଶ ମନରେ ଆଣିଦେଲା ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଆଶ୍ୱାସନା । ଟଙ୍କା ଯାଇନି ଯେ, ଧୋଇ ହୋଇଯାଇଛି

ଗତ କେତେ ବର୍ଷର ପାପରାଶି । ବଦ୍ରୂପ କରୁଥାନ୍ତା ଅନ୍ଧାରରେ ସେ ଗୁଡ଼ାକ ତାଙ୍କୁ ।

ଜୀବନର ଧ୍ରୁବ ତାରା ସେଇ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଏଣିକି । ଏବେ କେହି ମୋତେ ଚିହ୍ନନ୍ତି ନ, ଜାଣନ୍ତି ନ । ବାବୁଟିର ପିଲାଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଜୀବନଟା ଟିକିଏ ସରସ ବୋଧ ହେଉଛି ।

ବାବୁଆଣୀ ଧାଈ ବୋଲି ମୋତେ ଭାବନ୍ତି ନ । କେବେ ଆଉ ଆଖି ପକାଏ ନାହିଁ ଜୀବନର ପଛକୁ । ମୁଁ ଯେ କାହାର ନୁହିଁ ଏ ଦୁନିଆରେ ! ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ହିଁ ମୋ ଜୀବନର ପରିସମାପ୍ତି । ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଏ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ, ହୃଦୟରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଆବେଦନ ଧରି—"ସେ ଦିନ କେବେ ଆସିବ ପ୍ରଭୁ ! ଏ ପାପ ବୋଝଟି ଦୁନିଆଁ ଉପରୁ ଲୁପ୍ତ ହେବ ?"

ଆଉ କଣ ପାଇଁ ?

ଏତିକ ଗ୍ଲୋଟ କପାଳ ନେଇ ଜନ୍ମ ଥିଲ ? ଏଇ ଦାବଗଞ୍ଜା, ଏଇ ଦ୍ୱବନସ୍ଥା ତା ଭାଗ୍ୟରେ ଲେଖା । ଗୋଟେ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଆପେ ଆପେ କଣ କର ବସିଲ ? ସେତେବେଳେ ତ ଏହା ଭାବ ନ ଥିଲ ! ଗୋଟେ ଅଜଣା ସୁଖରେ ତା ମନଟା ନାଚଥିଲ କେତେ ଦିନ । ଆହା, ଟିକଏ ଯଦ ମନଟାକୁ ରୋକ ପାରଥାନ୍ତା ! କମିତକା ରୋକନ୍ତା ଧରମା'ର କାନ୍ଦ । ତାର ସେତେବେଳର ଆକୁଳ ମୁହଁ, ନମ୍ର ମ କଥାଗୁଡ଼ା ତାକୁ କାବୁ କରଦେଲେ । ସବୁ ଭୁଲଗଲେ ବ ସେତକ ଭୁଲହୁଏ ନ ତାର ।

ତା ପରଠୁଁ ଦନଟେ କେବେ ସେ ସୁଖ ପାଇଛି ବୋଲ ତାର ମନେହୁଏ ନ । ସହର କମିତକା, ସେ ଦେଖିଥିଲ ନା ଜାଣିଥିଲ ? 'ମୋତେ ଠକବାକୁ କଣ ଧରମା ଏତେ କଥା କହୁଥିଲ !' ସହରର ଏ ବାହାର ରୂପଟା ଦେଖି ମନେ ମନେ ସେ ଉଠିଥିଲ ଆକାଶକୁ । ତା କଥାଗୁଡ଼ା ମୋତେ ସତ ପର ଲଗିଲ । ମନଟା ଟାଣିହେଲ । ପିଲାଦନେ କେତେ କାନ୍ଦୁଛି ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାତ ଦେଖି ଆସିବାକୁ । ଗାଁର କେତେ ଲୋକ ବାହାରନ୍ତ । ମା' ଛାଡ଼ େନ ତାକୁ । ସହରର କଥା ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣେ, ସରଗ ପୁରର କଥା ପର ଲାଗେ—ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାଣ

ଦେଉଳ, ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଝୁପଚକଣିଆ ରାସ୍ତାଘାଟ, ହର-ରଙ୍ଗି ଗାଡ଼ି ମଟର, ହାତୀ ଘୋଡ଼ା, ବହୁ ଢଙ୍ଗଢାଙ୍ଗର ଲୋକ । ନାନା ରଙ୍ଗର ଦୋକାନ ବଜାର । କେତେ ଆଖି ନଦେଖିଲା ଜିନଷ-ପସର କାରବାର । ଉଚ୍ଚ କୋଠାବାଡ଼ି, ଧନଗର୍ବ ଗାଉଣା ବାଜଣା । ରାସ୍ତାଘାଟରେ କଳବାଜା, ରାତିରେ ନାଲି ନେଳି ଧଳା ବିଜୁଳିବତି ଆଲୁଅ ଚାରିଆଡ଼େ । ନାଟ ତାମସା କଣ ଦେଖିବ ? କୁ'କଥାର ଅଭାବ ?

କେମିତି ଭାବନ୍ତା, ଏହାର ତଳେ ଲୁଚି ରହିଛି ପ୍ରାଣଶୋଷା ଦଳନ—ହୀନମାନ । ଭିତରର ଏ ଯାତନାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଯାହା ଏ ସବୁ ବାହାରର ଆଡ଼ମ୍ବର, ଚାକଚକ୍ୟର ଗୋଟାଏ ପୁଟ । ଦଳିତ ପ୍ରାଣର ଛାତିଫଟା ଥର ଥର ଡାକ କେତେ ଉଠି କାହିଁ ଏହା ଭିତରେ ମିଳାଇ ଯାଉଛି । ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଖି କେବଳ ଏହାର ବାହାରର ମନଭୁଲାଣିଆ ରୂପଟି ଦେଖି ଭୋଳ ।

ସେ ଭୋଳ ହେଲା; ମତେ ବି ଭୋଳ କଲା । ତାକୁ ଦୋଷ ଦେଉଛି ବୃଥା । ସେ ତ ପାଗଳ ହୋଇଗଲା ମୋ ପାଇଁ । ବଣ ଜଙ୍ଗଲକୁ କଣ ଯାଇଥାନ୍ତା, ମୋ'ର ପାଇଁ ସେ ତା ଜୀବନଟିକୁ ଟିକ ଟିକ କରି ସାରିଲା । କଣ ପାଇଲା ବା ମୋଠାରୁ ? ମୋତେ ନ ପାଇଥିଲେ ବା ତାରୁ କଣ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ? ମୋ'ର ପରି ଆଉ ଜଣକୁ ନେଇ ଗାଁଜୀବନଟି ତା'ର ସୁଖରେ ବୋହିଯାଉଥାନ୍ତା ଏଇନେ । ଆଗକୁ ପଛକୁ ଏତେ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ, ଦକ ନାହିଁ, ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ତାର ବି ତ ସେହି ପୋଡ଼ା ଭାଗ୍ୟ । ଏମିତି କଷ୍ଟ କିଏ ଭୋଗନ୍ତା ?

ସୁନ୍ଦର ଚେତା ଆସିଲା । ଚୁଲିରୁ କଳା ଧୂଆଁ ଗଲାଣି । ଚଲମଟି କାଢ଼ି ଦେଖିଲା, ଚାଉଳତକ ଦରଦର ଫୁଟିଲା ହୋଇ

ରହିଛି ପାଣିତଳେ । ବାଡ଼ରୁ କେଇଖଣ୍ଡ ଝାଟି ଲୁଚାଇ ଭାଙ୍ଗି ଆଣି-ଥିଲା । ସେଇତକ କୁଆଡ଼ୁ ପାନ୍ତା ? ଜଗୁଆଳି ବୁଢ଼ୀର ଆଖି ଚଢ଼ିଥିଲେ କି ଆଉ ବାକି ରହୁଥିଲା ! ଘରର ଚାରିକୋଣରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଆଣିଲା, କଣ ଅଛି ? ଛାତିଭିତରୁ ଠାଣୁଆ ନିଃଶ୍ୱାସଟାଏ ବାହାରିଗଲା । ମନ ହେଲାନି ସେଠୁ ଉଠିବାକୁ । ମୁହଁଟିକୁ ଆଣ୍ଠୁ ଉପରେ ଥୋଇ ଗୋଜଣାରେ ଚୁଲି ପାଉଁଶକୁ ଉଖାରୁଛି, ଡାକ ଶୁଭିଲା । ଝାଟିମାଟି କାନ୍ଥର ଫାଙ୍କରେ କମଳୀ ଆର ଘରୁ ଚାହିଁ ପଚାରିଲା—“କଣ କରୁଛୁ କଲେ ଚାନ୍ଦ, ପହଡ଼େ ହେଲା ଚୁଲି ମୁଣ୍ଡଠାରେ ? ଭାତ ବସେଇଛୁଟି ? କଣ ହେଇ ନ ?” ଚାନ୍ଦ ଚାହିଁଲା ତା ଆଡ଼େ । କମଳୀ ଆବାକାବା ହୋଇ ପଚାରିଲା—“କଥା କଣ କି ଲୋ ?

ଦୁଆରମୁହଁ ବାଟେ ପଶି ଆସିଲା ଘରକୁ । ନିଜେ ପଲମ କାଢ଼ି ଦେଖିଲା । ସବୁ ବୁଝିଲା—“ଜାଳ ନାହିଁ ? ଏ କି ଢଙ୍ଗ ତୋର ସଦାବେଳେ ? ଖାଲି କାନ୍ଦ ! କେତେ ପାଣି ଅଛି କେଜାଣି ତୋ ଆଖିରେ !”

—“ଜାଳ ତ ସିଏ ଆଣି ଦେଇଗଲେ ନି । ପାହାନ୍ତିଆରୁ ଉଠି କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ଯାଇଛନ୍ତି ।”

—“ଆଲୋ, ତୁ ତ ଭାରି ଗୁପଚୁପି ! ମୋତେ କହୁନୁ ନି ?” ବଡ଼ା କେତେଖଣ୍ଡ ପକାଇ ଦେଇ କହିଲା—“ଲଗାଇ ଦେ ଏତକ । କେତେବେଳ ହେଲାଣି ଲୋକଟା ସାଞ୍ଜୁ ହାଁ-ଶୋଷ ହାଁ-ଭୋକରେ ଆସିବ, କି ବିଚାର ତୋର ?”

ଚାନ୍ଦ ଚୁଲି ଫୁଙ୍କି ବଡ଼ା ଲଗାଇଲା । କମଳୀ ବସିଲା ତା ପାଖେ । କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଗଡ଼ିଗଲା, କମଳୀ ଥଙ୍ଗେଇ-ଥଙ୍ଗେଇ

କହିଲି—"ଚାନ୍ଦ, ଏମିତି ଆଉ କେତେ ଦିନ ଭଡ଼ଓଠାର ଚଳିବୁ ? ଲୁହ ଗଡ଼େଇଲେ ତ ଆମ ଦୁଃଖ ଘୁଞ୍ଚିବ ନ । କାଠି ନ ଜାଣି କଠୁସି ଦୋଷ ଦେଲେ କଣ ହେବ ? ସଂସାରରେ ଆମର କିଏ ସାହା ଅଛି ? ଦିନେ କେହି ଆଉଆଖିରେ ଚାହିଁବାକୁ ନାହିଁ । ଆମର ତ ମଶାମାଛିର ଜୀବନ । କେତେ ଦିନୁ ତୋତେ କହିଲିଣି, ହାତ ଗୋଡ଼ ଆଉ ଥାଉ ଏତେ ଭାବନା କାହିଁକି ? ଗୋଟାଏ ଲୋକ ସେ, ଆସି ତାର କଣ୍ଠା ରହିଲାଣି । ଦିନରାତି, ଖରାତରାରେ ଗାଡ଼ି ଟାଣି କେତେ କୁଆଡ଼ୁ ଆଣିବ ? ବଳଦ ଖାଟେଣି, କୁ'କଥାରେ କା'ର ଟାଣ ରହିଛି ? ପ୍ରାଣଟା ଥିବାଯାକ ମଣିଷର ଏ ପେଟ ଚାଖଣ୍ଡିକ ସାଙ୍ଗେ ଯୁଝ । ଖୁସିରେ କଣ କିଏ ଏ ହୀନ କାମ କରିବାକୁ ଯାଏ ? ପର ଅଇଁଠା ମାଜେ, ଗୋଡ଼ ଘଷେ, ପର ଅଳିଆ ଅସକରା ଗୋଟାଏ ? ସେଥିରେ ପୁଣି ଦିନ ଷୋଳ ଘଡ଼ି ଉରଉର ଥରଥର; ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ ରାଇଁରାଇଁ ଠାଇଁଠାଇଁ କଥା । କାହାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ଲେ ? ଆମ ଭିତରେ କଣ ରାଗ ନାହିଁ; ଅପମାନ ନାହିଁ; କଥା ନାହିଁ ? ନାଁ, ଦଇବ କରିଛି ଶୁଣିବାକୁ । ଆମ ଅବସ୍ଥା ଶୁଣାଏ । ମୋ କଥା ତ ଦେଖୁଛୁ । ମୋର ଦିନେ ଏମିତି ଟାଣଥିଲା । ରାମ-ବାପ ମୋତେ ଦୁଆରମୁହଁକୁ ମନା କରନ୍ତି । ସାଇପଡ଼ିଶା ଟିକେ ମଗା-ଯଚାରେ ପାଟି କରନ୍ତି, କହନ୍ତି—'କାହିଁକି କାହାକୁ ଦିନେ ହାତ ପତାଇବ, ଏ ମୁହଁରେ ଦେଇ ଆର ମୁହଁରେ ଗାଇବେ, ଉଡ଼େଇବେ' । ଏ ଟାଣ କୁଆଡ଼େ ଅଡ଼େଇଟା ଦିନ ରହିଲା ନା ! ବେଶି ରୋଜଗାର କରିବେ ବୋଲି ଗଲେ କଲିକତା । ରାମ ମୋର ପାଞ୍ଚମାସର ଛୁଆ । ଦିନ ଚାଲିଲା, ଯାହାକୁ ମୋର ଭରସା କରି ଯାଇଥିଲେ, ତା ଢଙ୍ଗ ଦେଖି ମୋତେ ଛାନିଆଁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କ ମାହାର୍ଦ୍ଦିଆ ସଙ୍ଗାତ । ତା କଥାରେ ମୋ ହାଡରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା ।

କଏ କାହାର ଲୋ ଏ ଦୁନିଆଁରେ ? ଏ ହାତରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ, ଆର ହାତରେ ଯାହା ଗୁହିଁଲ ! କମିତ ସେ ଗୁହିଁଲା ତା ? କଣ କହିବ ? ଘୃଣା ହେଲା ସେ'ଠା ପ୍ରତି । ହେନେ ତା ମୁହଁକୁ ପଇସା ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ, ବଡେଇଦେଲି ଦ ଗୁରି ପଦ ଜୋର କରି । କାହା ବଳରେ ? ଏଇ ହାତଗୋଡ଼ । ପାଞ୍ଚମାସର ଛୁଆକୁ ଦଶ ବର୍ଷର କଲି । ହେଲେ ସେ ପଇସାଲୋଭରେ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଯେ ଆଉ ଫେରିଲେ ନି । ମୋ କଥା କଣ ମାନିଲେ ? କେଉଁଠେ ଠାଣ ତାଙ୍କର ସବୁ ଓଲଟିଗଲା, ଏଇଠି ବସିଥାନ୍ତେ ହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଖଟି ପୋଷୁଥାନ୍ତି ।" କମଳୀର ଗଳା ଥରି ଆସିଲା । ରୋକିଗଲା ଟିକଏ । ଆଖିରେ କାନିଠା ବୁଲାଇଆଣି ପୁଣି କହିଲା—"ସେ କଣ ମୋତେ ଗ୍ରାମକୁ ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଯ୍ବା କଲେ ? ହାତଧରି ବା' ହୋଇଥିଲେ । କଣ କମ ସୁଖ ପାଉଥିଲେ ? ଅବସ୍ଥା ସିନା ତାଙ୍କ ପିଲାମାଇପଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡକୁ କାଢ଼ିଲା ।"

ଗୁନ୍ଦ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—କାହିଁକି ତୁଚ୍ଛ କରୁଛି ନିଜକୁ ? ସେଇ ଗୋଟିଏ କଥା ନେଇ ଦୁନିଆଁରେ ସବୁ ଦୁଃଖ-ସୁଖ । ସେଇ ସ୍ୱର୍ଗ, ସେଇ ନର୍କ । ତା'ରି ଭିତରେ ମରିଗଲେ ଆନନ୍ଦ; ବଞ୍ଚିଲେ ବି ଆନନ୍ଦ । ବାହାରର ଯେତେ କଷଣ ତା ଦେହରେ ଲାଗେନି । କମଳୀ ଆଜ ବଞ୍ଚିଛି କଣ ନେଇ ? ସେ ଆଜ ଏତେ ଦୁଃଖ ଭିତରେ ଜୀବନ ଧରିଛି କଣ ପାଇଁ ? ଭଲ ପାଇବା— କି ଜିନିଷ ସତେ ସେ ! ପେଟ ତାର ଜଳୁଥାଏ । ଧରମାର ଦେଖା, ପଦେ ଦ୍ୱି'ପଦ ହସ ହସ କଥାରେ କମିତି ତା ଭୁଲି ହୋଇଯାଏ ! କଏ ଭୁଲାଏ ? ସଦାବେଳେ, ସବୁଠି ଅନୁଭବ କରେ—ସେ, ଆଉ ଧରମା । ଯିମିତି ଗୋଟିଏ ଫଳର ଦୁଇଟି ଫାଳ, ଯୋଡ଼ିଦେଲେ ମିଶିଯାଏ, ଏକ ହୋଇଯାଏ । କେଉଁ ସୁନ୍ଦର ହେଶେ ।

ଉଠି ଯାଉ ଯାଉ ଗୃନ୍ଦ କହିଲା—"ଅପା, ତୁ କଣ ମୋ ମନକୁ କହୁଛୁ ? ସବୁ ଦେଖୁଛୁ, ଗୃହୁଁଛୁ ବୋଲି ଦେହ ତୋର ସହୁନ । ସେ'ତ କେବେ ମୁହଁ ଖୋଲି 'ହଁ' କରୁ ନାହାନ୍ତି । କଣ କରିବ ? ଆଜ ଆସନ୍ତୁ······ମତେ ଏକା ନବୁ ଆଣିବୁ ସାଙ୍ଗରେ । ବାବୁଭୟା ଘର । ସବୁ କଥାରେ ମୋତେ ଶିଖେଇ ମଣେଇ ନ ଦେଲେ······ ।"

—"ଆଲେ ଓଲମିଠା, ତୋର ତ ଗୁଡ ପଥର ହୋଇନ ଲେ ! ତୁ ସାଙ୍ଗ ଖୋଜୁଛୁ କଣ ? ଡର କାହାକୁ ? ଭୟ କୁଉଁଥି ପାଇଁ ? ଆମର ଖାଲି ଏଇ ବଡ଼ଦେଉଳର କାଳିଆ ସାହା । କଅଁଳ ଲୁହା ପାଇଲେ ବଗଡ଼ ବି କାମୁଡ଼ ଗୋଡ଼ାଇବ । ମତେ ବି ସେମିତି ଠାହିଁଠାପରି ବାରକଥା ସହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । କାହାକୁ ଭଲ କହିବ ଲୋ ଏ ଯୁଗରେ ? କେତେ ବାବୁ ହାକିମହୁକୁମା ଦେଖିଛୁ । ସେମାନେ ପୁଣି ଶିକ୍ଷିତ ! ପାଣିରେ ସର ପକାଇବେ କଥାରେ । ଶହ୍ନି ହେବ ନ ତାଙ୍କୁ । ବାହାରକୁ ସାକ୍ଷାତ ଧର୍ମପୁରୁଷ । କଥାରେ କଥାରେ ତୁମକୁ ଏମିତି ଅକଳରେ ପକାଇଦେବେ ଯେ······ ଥାଉ ଥାଉ, ତୋ ଡଗଣଗୁଡ଼ାକ ରଖିଥା ।"—ତା ଆଡ଼େ ଟିକଏ ମୁରୁକହସା ଦେଇ କମଳୀ ଚାଲିଗଲା । ଗୃନ୍ଦ ଘଡ଼ମାଠିଆ ଦରିଣ୍ଡି ପାଇଲା କେତେ ବନଚଳର ମୁଗ ଜାଇ ଦ'ମୁଠା । ଫୁଟାଇ ଦେଲା ସେତକ । ହାଲିଆ ଲାଗିଲା ଦେହକୁ ତାର । ବାସି ତୋରାଣି ମୁନ୍ଦେ ପିଇଥିଲା ଲୁଣଲଙ୍କା ଦେଇ । ଖଣ୍ଡିଆ ଖଜୁରି ପଟିଟି ମେଲାଇ ପଡ଼ିଗଲା ଟିକଏ ।

ଘୁଇଘୁଇଆ ନିଦ ଲାଗିଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ସେଇ ପରିଚିତ ହାତରେ ସ୍ପର୍ଶ । ଆଖି ମେଲାଇ ଦେଖିଲା, ଧରମା ମୁହଁଟା ବେଶି ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛି, ମୁହଁପୋଛି କଣ ଯେପରି ଭାବୁଛି ।

ସିଲଭର ଥାଳରେ ଭାତ ବାଢ଼ୁ ବାଢ଼ୁ ବୃନ୍ଦ କହିଲା—"ମତେ ଉଠାନ୍ତ ନି ? କେତେବେଳୁ ଆସି ବସିଛ । ତୁମକୁ ଭୋକ କରେନି ! କମିତିକା ଲୋକ ତୁମେ ?"

ଧରମା ତା ହାତ ଧରି ଭିଡ଼ି ଆଣିଲା—"ଆ, ଏକାଠି ବସିବା ।"

—"ତୁମେ ଖାଇସାର, ମୁଁ ପରେ……"

—"ତାହାହେଲେ ରହିଲା, ମୁଁ ସେଇ ପରେ……"

ଛଳ କୋପ କରି ବୃନ୍ଦ କହିଲା—"ତୁମର ଏଇ ଯେଉଁ ଖୋଇ ! ନିଜର ଖାଇବା, ପିଇବା କୁଆଡ଼େ ଗଲାଣି । ଖାଲି ମୋର……ରୁ’ ଗୁଡ଼ାକ ପିଇ ପିଇ ପେଟରୁ ତ ଅଗ୍ନି ମଲାଣି । ଦେହକୁ ଟିକଏ ଦେଖୁନ ଯେତେ କହିଲେ…… ।"

—"ବେଶି ବକ୍ ବକ୍ କରନା, ଆଗ ଖାଇଲୁ । ମୋତେ ଭାରି ଭୋକ କଲାଣି ।"

—"ହଁ, ମୋ ପାଇଁ ତୁମକୁ ଭାରି ଭୋକ କରୁଛି, ନିଜ ପାଇଁ ନୁହଁ !" ବୃନ୍ଦ ଗୁଣ୍ଡେ ଭାତ ନେଇଛି, ଆଉ ଗୁଣ୍ଡେ ଯେପରି ତାର ପେଟକୁ ଗଲାନି । ପେଟ ଭିତରୁ ଗୋଟେ ହୁଳା ଉଠିଲା । ହୃଦୟର ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତ୍ରୀଟିଏ ଥରି ଥରି ଉଠିଲା ତାର ।

ଏଇ ଧରମା ! ଦେହଟା କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲାଣି, ଆଖି ଗାତେ ଗାତେ ପଶିଛି, ପଞ୍ଜରା ହାଡ଼ଗୁଡ଼ା ଗଣି ହୋଇଯାଉଛି ! ବର୍ଷ କେଇଟା ଭିତରେ ତାର କଣ ହେଲା ? କୁଆଡ଼େ ଜଳିଗଲା ସେ ଦେହ ? ଗୋଟିଏ ଯେପରି ଗୁଣ୍ଠୁଣୀ ହାଣ୍ଡି—ପୂରିଲା, ଘୂରିଲା ଗାଲ, ମୁଣ୍ଡରେ ଝାଂପୁଲା ବାଳ । ଚାରିଆଡ଼େ ସମାନ ମୋଟା-

ମୋଟି । ଡାହାଣୀର ଆଖିପଡ଼ିଯିବ ସେ ଦେହରେ । ସେ ତ ନିଜେ ଡାହାଣୀ ପାଲଟିଗଲା । ଥରକୁ ପାଞ୍ଚଥର ଦେଖିବାକୁ ମନ କଲା ତା ରୂପଟିକୁ ।

ପିଲାଟି ଦିନରୁ ସେ ବିଲକୁ ଯାଉଥିଲା । ହେତୁପାଇଲା ଦିନୁ ଭାତ ନେଇଯାଏ ବାପା ପାଇଁ, ଭାଇ ପାଇଁ । କେତେବେଳେ କିଏ ଚାହେଁ ତା ଆଡ଼େ, ଥଟ୍ଟା କରେ । କାହାକୁ ସେ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଖତେଇ ହୁଏ—କାହାକୁ ଠେକା ଫୋପାଡ଼େ, ଗାଳି ଦିଏ । ଆଉ ସେ ସବୁ ମନେ ନାହିଁ ତାର । ସେ ଦିନ କିନ୍ତୁ ତାର କଣ ହେଲା ? ନଈ ଆରପାରି ଗହିର । ଦିନ ଦି'ପହର । ବଡ଼ କଂସା ଗିନା ଦି'ଟାକୁ ହିଡ଼ ଉପରେ ଥୋଇ ସେ ମୁହଁରୁ ଝାଳ ପୋଛିଲା । ବାପା ଡାକିଲେ—ଆରେ ଧରମୁ, ତୋର କାହିଁକି ଏତେବେଳ ଯାଏଁ ଭାତ ଆସିଲା ନି ରେ ? ଆସିଲୁ ଏଆଡ଼େ...... ।

ଯୁଆନ ଭେଣ୍ଡି ଆମ୍ବ ପାଖ ବିଲରେ ହଳ ଛିଡ଼ାକରି ପାଖକୁ ଆସିଲା । କହିଲା—ନାହିଁ ମଉସା, ତୁମେ ଖାଅ, ମୋର ସରିଲାଣି ଆସି, ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି । ବୋଉକୁ କହ, ନୋହିଲେ ଏତେବେଳ ଯାଏଁ ଭାତ ଆସି ନ ଥାନ୍ତା ? ହାଡ଼ୀଟା ତ ଘରଧନ୍ଦାରେ ଥିବ ।

କହୁଥାଏ, ତା ଆଡ଼େ ଟିକିଏ ଚାହୁଁଥାଏ କଣେଇ କଣେଇ । ସେଇଠି ପ୍ରଥମେ ତା ଦେହରେ ଲାଜ ପଶିଲା । ଓଠକଣରେ ତାର ହସ । ବର୍ତ୍ତୁଳ ମୁହଁଟିରେ ଟୋପି ଟୋପି ଝାଳ । ସାବନା ମୁହଁଟି ନାଲି ହୋଇଯାଇଥାଏ । ସେ ମୁହଁପୋଛି ଦେଇଥାଏ ।

ବାପା, ସେ ଦୁହେଁ ଖାଇ ବସିଲେ । ତା'ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ବାପାଙ୍କୁ ସେ ପଚାରିଲା—ମଉସା ତୁମ ଝିଅ ନାଁ କଣ କି ?

ବାପା କହିଲେ—ତା ନାଁ 'ଚାନ୍ଦ' ।

—ଆମ ହାଣ୍ଡୀଟା, ବଡ଼ ବଦମାସ୍ । ତୁମ ଏଇ ଗୃନ୍ଦ ସାଙ୍ଗର ହେବ । ନିଜେ ମନକୁ ଦି'ଟା ଘାଟ ନେଇ କେବେ ଆସିବ ନି, ସେଇ ସାନଭାଇକୁ ଧରାଇ ଦେବ । ବୋଉ ଚିଡ଼େ । ବାପା ବେଳେବେଳେ ପାଟି କରନ୍ତି ଏଇ ଗୁଣରୁ । ଯାତ, ଖାଥ କି ହାଟକୁ ବାହାରିଲେ, ଦେଖିବ ତାକୁ ! ବରାଦ ଉପରେ ବରାଦ, ପିଚ୍ଛୁ ପିଚ୍ଛୁ ଲାଗିଥିବ, ସାତଥର କରି କହୁଥିବ—ଭାଇ, ଗୋଟେ ପାନଆଁ ଆଣିବୁ । ଭାଇ, ମୋ ପାଇଁ ପାଟ-ଫୁଲ । ବଟଫଳ ଛୁଣ୍ଡି ଗଲଣି । କେତେବେଳେ କାନରେ କହିବ—ଭଲ ଗୁଆ ଖଇର ଆଣିବୁ । ବୋଉକୁ କହିବୁ ନି, ଗାଳି ଦେବ ।

ଧରମାର କଥା ଶୁଣି ଭିତରେ ତାକୁ ହସ ମାଡ଼ିଲା । ବାପା ବି ହସି ଉଠିଲେ ।

ଗୃନ୍ଦମୁହଁରେ ଟିକଏ ହସ ଖେଳିଗଲା । ଧରମା ମୁହଁ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ପଚାରିଲା—"କଣ ମନେ ମନେ ହସୁଛୁ ? ଖାଇବାର ନାଁ ନାହିଁ କି ଗାଁ ନାହିଁ । ବସିଛୁ କାହିଁକି ମିଛୁଟାରେ ସେଠି ? କଣ ପାଇଛୁ କି ଆଜି ?"

—"କଣ ନ ପାଇଛୁ ମୁଁ ? ପୁରୁଣା କଥାଟେ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ତୁମେ ଏ ଖରାଟାରେ କଣ କୁଆଡ଼େ ବାହାରିଲଣି ?"

—"ଗୋଟେ କାମ ଅଛି ଜଣେ ବାବୁ ପାଖରେ । ଆଜି ରବିବାର ନା ? ସେ ଘରେ ଥିବ । ମୁଁ ଫେରିଲାବେଳେ ବଜାରରୁ କଣ ଆସିବ କହ, ନେଇ ଆସିବ ।

ଧରମା ଚାଲିଗଲା ଠଳି ଠଳି ବାହାରକୁ । ଗୃନ୍ଦ ତା ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ରହିଲା । ରାତି ହେଲା । ଚୁଲିମୁଣ୍ଡରେ ବସି ଆଳୁ କେତୋଟା କାଟୁଛି । ପାଖରେ ଦି' ଗଣ୍ଡା କୋକଲି ମାଛ । କମଳୀ ବାମରୁ

ଫେର ନା । ରାମ ପାଖରେ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ବସିଛି । ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ରାମ ପଚାରିଲା—"ମାଉସୀ; ବୋଉ କମିତି ଆସିବ ଏ ବର୍ଷାରେ ?"

ସୁନ୍ଦର-ଚିତ୍ତ ଭିତରଟା ଥର ଉଠିଲା—ଏ ବର୍ଷାରେ କଣ ସେ ଗାଡ଼ି ବୋହୁଥିବେ ? କେଜାଣି ? ପଚାରିଲେ ମାନବେ ନା । ଦେହଟା ଏବେ କେତେ ସହିବ ? ରାତି ନାହିଁ, ଦିନ ନାହିଁ;କି ଖରା, କି ବର୍ଷା, କି ଶୀତ—ଏତେ ଖାଟେଣିରେ ଦେହ କଣ ରହେ ? ରାମକୁ କୌତୁକରେ କହିଲି—"ରାମ, ବୋଉ ନ ଆସୁ । ତୁ ମୋ ପାଖେ ରହିବୁ ନ ?"

—"ଊଁ, ବୋଉ ଆସିବ ନ ନା ! ଦେଖିବୁ ଏଇନେ ପଳାଇ ଆସିବ ।" ଏତେ ଅଭାବ ଦୈନ୍ୟ ଭିତରେ ବି ବେଳେବେଳେ ସୁନ୍ଦର ଶୁଷ୍କ ଅନ୍ତରତନ୍ତ୍ରୁ ଗୋଟେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଡାକ ଉଠେ । ମାତୃତ୍ୱର ଫଲ୍‌ଗୁଧାରଟି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଯାଏ କେତେକ୍ଷଣ ପାଇଁ । ବାହାରକୁ ବାଟ ଖୋଜେ, ପାଏ ନ ।

କମଳୀର ପାଟି ଶୁଭିଲା । "ହେଇ,ବୋଉ ଆସିଲାଣି"—କହି ରାମ ଉଠିଗଲା । ପାଚିବା କାଟି ଡାଲରେ ପକାଇଦେଲା । ମନେ ପଡ଼ିଲା—ସେଦିନ ବଲରୁ ଆସି ସେ ସାରୁ ବୁଦେ କାଟି ବସିଲା । ଧରମାର ମୁହଁ, ତାର କଥା ସବୁ ସବୁ ବାଉଳାରେ ବୁଡ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପନକଧାରଟା ଲାଗିଗଲା । ବୋଉକୁ ଲୁଚେଇଲେ କଣ ହେବ ? କେତେ ଗାଳିଦେଲା । ସେ ଦିନ କାହିଁକି ସେ ଗାଳି ଶୁଣି ତାକୁ ଖରି ହସ ମାଡ଼ିଲା ।

ସେଇ ଦିନ ଜାଣିଲି, ଚଞ୍ଚଳ ମନଟା କାହା ପାଖକୁ ଧାଇଁଦେଲା । ସେଇଦିନୁ ଦେଖାଗଲା ମୋପାଖେ ଏକ ଅଲଗା କଥା ।

ଧରମା କଣ କରୁଥିଲା ତାକୁ ? ତେବେ ସେ କାହିଁକି ବେଳ ଜଗି ଯାଏ ? ଗୋରୁବାହୁଡ଼ା ବେଳ । ସୂରୁଯ ଦେବ ପଶ୍ଚିମପଟେ ଢଳି ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ବଲବାଡ଼ି, ଗଛପତ୍ର ଉପରେ ତାଙ୍କର ନାଲି କିରଣ, ନାଲି କବଟା ଖଣ୍ଡିରେ ତାର ଆହୁରି ନାଲି ନେସି ହୋଇଯାଏ । ମୁଣ୍ଡରେ ଟିକିଏ ପାନିଆଁ ବୁଲାଇ ଜୁଡ଼ାଟିକୁ ଯତ୍ନରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇଥାଏ । ଗ୍ଲେଟ ଦର୍ପଣଟିରେ ଶହେ ଥର ମୁହଁକୁ ଦେଖେ । ବାଟରେ ଚାଲିଲାବେଳେ ଚମକିଲା ପରି ଥରକୁ ଥର ଚାହୁଁଥାଏ ନିଜ ଦେହକୁ । ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ମେଳରେ ମନ ତାର ଲାଗେନି । ଯାଏ ଏକୁଟିଆ ଟଗରି ଧରି । ବନ୍ଧ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ତାର ଲମ୍ବି ଯାଏ କାହିଁ କେତେ ଦୂର—ଗହିରର ଆର କାନି ଯାଏଁ; କଣ ଗୋଟିଏ ଯେପରି ଖୋଜେ ।

ଲୁଗାଟି ନଡ଼ିଲା ଥିଲେ ମନରେ ତାର ଗୋଟାଏ ଆହ୍ଲାଦ ଆସେ । କେତେ ଥିଲେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ରହେ ବେକସରିକି ଗାଧୋଇବାର ଛଳନା କରି । ନିଜ ଭିତରର ଏ ସବୁ ନୂଆ ହାବଭାବ ଦେଖି ତାକୁ କମିତି କମିତି ଲାଗେ । ସଂକୋଚ ଆଣେ, ସତେ କି ସେ ସବୁ କେହି ଲୁଚି ଲୁଚି ଦେଖୁଛି । ମନକଥାଗୁଡ଼ା ଦେହମୁହଁରୁ ଧରାପଡ଼ି ଯାଇଛି । ଯେତେ ଅଡ଼ୁଆ, ଅକଡ଼ିଆ ଲାଗିଲେ ବି ମନଟା ସେଇ କଥା କରିବାକୁ ଧାଏଁ । ସେଥିରୁ ଗୋଟେ ଲୁଚଛପା ଆନନ୍ଦ ମିଳେ, ଭିତରେ ଭିତରେ ଖୁସି ଲାଗେ ।

ନିଜ ଗାଁର ଓ ନଈ ଆରପାରି 'ତାଲକପା'ର କେତେସବୁ ହଳ ନେଇ ଚାଲିଯାନ୍ତି ସେଇ ବାଟେ । ଗୋଡ଼ହାତ ଧୁଅନ୍ତି ସେଇ ପୋଖରୀରେ । ଭେଣ୍ଡିଆଗୁଡ଼ାକ ତା ଆଡ଼େ ଚାହାନ୍ତି । ନ ଜାଣିଲା ପରି ସେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଇଥାଏ । କେତେବେଳକେ ସେ ଗଢ଼

ଆସେ ବନ୍ଧ ଉପରୁ । ହଳ ନେଇ ଅସିଥାଏ ଆମ ପାଖକୁ । ଗୋଡ଼ହାତ ଧୋଇ ଧୋଇ କଣେଇ କଣେଇ ତା ଆଡ଼େ ଚାହେଁ । ଓଠ ଉପରେ ହସ ତା'ର ନାଚେ । ପଦେ ପଦେ ତାର ମୁହଁରୁ ବାହାରି ଆସେ । ଜବାବ ପାଏ । ଏହାରି ଭିତର ଦେଇ ସଂଗତ କ ଧରମା କେତେ କଥା କହେ—ସେ ବୁଝେ ।

ପହିଲେ ପହିଲେ ଏମିତି କଟୁ ଦିନ । ତା ପରେ କେତେ କେତେ କଥା ଘଟିଗଲା । ନଗୁଡିଆ ନ ଥିଲେ ଧରମା ଚକାଏ । ହୁଡ଼ା ଉପରକୁ ବୁଲିଯାଏ । ସେ ବି ଗାଧୁଏ, ତା ଉପରକୁ ପାଣି ଫୋପାଡ଼େ, ଥଟ୍ଟା କରେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଲାଗେ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ବାକି ରହିଯାଏ ।

ସେ ବର୍ଷ ଗାପାଖ ବାଙ୍କେଶ୍ୱରଙ୍କ ପାଖରେ ଜାଗର । ଲଗାଲଗି ଦଶଖଣ୍ଡ ମୌଜାରୁ ଲୋକ ଆସନ୍ତି । ଗହଳ ଚହଳ, କଣାବଳା, ହୋ ହା । ସେ ଯାଇଥିଲା ଯାଇପଡ଼ଶା ମାଇପି ଦଳଟି ଭିତରେ । ଦେଉଳ ଅଗଣାରେ ଦେଖିଲା ଧରମାକୁ । ପଛ ପଟୁ ତା କାନରେ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ କରି କହିଦେଲା ଧରମା ଦି'ପଦ । ସେ ରହିଗଲା ଦଳଟିକୁ ଛାଡ଼ି ।

ଗୁଡିଏ ଦଳ ଦଳ ଥିଲେ ବି ବାହାରେ ଆନନ୍ଦର ଫୁଆରା । ହାତ ଧରି ତାର ବୁଲାଇ ଆଣିଲା ଜାଗର-ପଦାଟିର ଚାରିଆଡ଼େ ଧରମା । ପାଠଗ ଦୋକାନରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାସନା ତେଲ ଶିଶିଟିଏ, ଅଲତା ଦି'ପଟ, ପାନଆଟିଏ, ଟିକିଲ ଧରମା କିଣି ଦେଲା ତା ପାଇଁ । ଦୁହେଁ ଯାଇ ବସିଲେ ଦାଆଁଙ୍କ ପୋଖରୀ ପାହାଚ ଉପରେ । ଗଜା, ସିମ, ଝିଲପି, ଲଡ଼ୁ ଦୁହେଁ ବସି ଖାଇଲେ । କେତେ ଗେହ୍ଲାରେ, କେତେ ଖୁସି ମନରେ ଧରମା ତା ପାଟିରେ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଉଥାଏ ।

ଦୁଆର ଠକ୍ ଠକ୍ ହେଲା । ବୃନ୍ଦର ଚେତା ଆସିଲା । ଦୁଆରଟା ଖୋଲି ସେ ଥକ୍କା ମାରିଗଲା । ଗୋଟା ସୁଦ୍ଧା ଧରମା ଥରୁଛି । ଦେହରେ ଝିକ୍‌ସାମୁହଁର ପରଦାଟା । ବର୍ଷା କମି ଆସିଲାଣି । ତରତର ହୋଇ ବୃନ୍ଦ ନିଜ ଲୁଗାରୁ ଖଣ୍ଡେ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

ଶୀତ ରାତି । ସେଥିରେ ପୁଣି ବର୍ଷା । ଧରମାର ମଞ୍ଜି ଥରି ଉଠୁଥାଏ । ବୃନ୍ଦ ତାର ଗୋଡ଼ରେ ହାତମାରି ଦେଇ ଦେଇ ପଚାରିଲା—"ତୁମ ଦେହଟା କଣ ତାତିଛି ! ତୁମକୁ ମୁଁ କହୁଛି ଏ ଗାଡ଼ିଟଣା ଛାଡ଼ିଦିଅ, ମୋଟେ ଶୁଣୁନ । କଣ କରିବି ମୁଁ ଏଥିରେ ? ଆଉ କଣ ଦୁନିଆଁରେ ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ବାଟ ନାହିଁ ?"

ଥରିଟାକୁ ଚାପି ରଖି କହିଲା ଧରମା—"ସତରେ ତୋ କଥା ନ ମାନି ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛି ବୃନ୍ଦ ! ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ସୁଆଦ ଲାଗିଲା, ପଇସା ମିଳିଲା ଭଲ । ଚୋରେ ଲୁଚିଇ ଗୁଲି ଖାଇଲି । ଦେହ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପଇସା ଅଣ୍ଟିଲା ନି । ବାପ ରେ ! ସେ ଯେଉଁ ଗୁଲିଟିଙ୍କ ! ତା'ର ବଳରେ ସିନା ମୋତେ ଜଣା ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା ? ସେ ଦିନ ତୁ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିଲୁ, କାନ୍ଦିଲୁ । ମୁଁ ଗୁଲି ଛାଡ଼ିଲି । ଆଉ ଦେହ ଚଳୁନି ସେଇଦିନୁ ଏ କାମକୁ ।

ବୃନ୍ଦ ଶୋଇରହି ଡାହାଣ ହାତରେ ଧରମାର ହାଡ଼ୁଆ ଛାତିଟା ଆଉଁଷି ଆଉଁଷି କହିଲା—"କମଳୀ ନାନି ସାଙ୍ଗରେ କାମକୁ ଯିବା କଥା କଣ କହୁଛ ? ଖାଲି ଘରଟାରେ ବସିଛି ନା— କିଛି ମିଳନ୍ତା ହେଲେ ।"

ଧରମା ପେଟ ଭିତରୁ···ଗୋଟେ ଗରମ ପବନ ଉଠି ଆସିଲା—"ହଁ, ତୋ. ଇଚ୍ଛା । କେତେ ଝାଣ୍ଟେଇ ତୋତେ ଆଣିଥିଲି । ପେଟକୁ ମୁଠେ ଦେଇ ପାରିଲି ନା ! ଶେଷରେ ମୋ ପାଇଁ ପୋଇଲୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ତୋତେ !"

ଦୁଃଖରେ କର ଲେଉଟାଇଲା ଧରମା । ଗୁନ୍ଧ ଅନ୍ତରର ଅତି ନରମ ତନ୍ତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ଏକାଥରେ ବାଜ ଉଠିଲେ ଏକ ଅବ୍ୟକ୍ତ ରାଗିଣୀର ହିଲ୍ଲୋଳରେ । ଟିକ ଟିକ ହୋଇ ଗୁହିଁଲା ମିଶି ଯିବାକୁ ଧରମା ଦେହରେ । ହଜାଇ ଦିଅନ୍ତା ନିଜକୁ ଚିରକାଳ ତା'ର ଭିତରେ । ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ି ଥୋଇଲା ଧରମାର ବାହା ଉପରେ ମୁଣ୍ଡଟା । ଦର ଦର କାନ୍ଦ ଗଳାରେ କହିଲା—"ଛି, କେତେ ଥର ନାହିଁ କଲଣି । ସେମିତି କଥା ଆଉ କହିବ ନା । ତୁମେ ତ ମୋ ପାଖରେ, ମୋର କ ଦୁଃଖ ।"

ସକାଳ ହେଲା । ଗୁନ୍ଧ ଧରମା ଦେହରେ ହାତମାରି ଗୁନିଆଁ ହୋଇଗଲା । ଭରି ତାତି । ଡାକିଲା । ସେ ବ୍ୟସ୍ତରେ ଉଁ ଉଁ ହେଲା । କମଳୀ ଆସିଲା, ଦେଖିଲା, ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା, ଗ୍ଳଲଗଲା କାମକୁ । କିଏ ଅଛି ନିଜର ହୋଇ ଏ ବିପଦବେଳେ ଆସି ଠିଆ ହେବ ? ଧରମାର ଦିଂଠା ବାନ୍ତ ହେଲା—କିଅନ୍ତା ଘାତଗୁଡ଼ା । ଚୁଲି ଅଜଳା । ଗୁନ୍ଧ ବସିଥାଏ ଧରମା ପାଖରେ । ଦିନ ଗଲା, ରାତି ଆସିଲା, ଗୁନ୍ଧର ଆଖି କଷା ପଡ଼ିଲାନି । ପାହାନ୍ତ କା' ଡାକିଲା । ଧରମା ଆଖି ଖୋଲିଲା ଟିକିଏ । ତାତି ଅଳ୍ପ କମିଛି ।

ଧରମା ପାଟି ଖୋଲିଲା—"ଗୁନ୍ଧ, ଖାଇନୁ କଣ୍ଟୁ କାଲି ? ତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ କିଏ ବୁଝାଇବାକୁ ଅଛି କହିଲୁ ? ମୋର ଏମିତି କଣ ହୋଇଛି ଯେ ?"

ମଙ୍ଗଳବାର ସେ ଦିନ । ଖରାବେଳ । ବାଲି ଟିକଏ ପେଟରେ ରହିଲି ନି, ବାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ତାତ ବଢ଼ିଲି । ଧରମା ବଳବଳେଇ ଉଠିଲା—"ବାବୁ, ମୋର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ମାରନି, ବାବୁ ! ଓହୋ, ମୋ କାନମୂଣ୍ଡା ।"

ବୃନ୍ଦ ହଲେଇ ଡାକଲା—"ସିଏ କଣ ? କଣ ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଛ ?"

ଧରମା ଆଖି ଖୋଲି ଚାହିଁଲା—"କଣ ?"

—"ଏମିତି କଣ କହୁଛ ସପନରେ ? ଆଁ କର, ଠାକୁରଙ୍କ ପାଦୁକତୋପେ ପାଟିରେ ଦିଏ ।"

ଧରମା ପଚାରିଲି ଖୁବ ଧୀରେ—"ତୁ କେଉଁଠି ଦିନ ଏକୁଟିଆ ଚଳିପାରିବୁ ନାହିଁ ? ମୁଁ ଯିବି ଗୋଟେଆଡ଼େ ।"

—"କୁଆଡ଼େ ? ଏ ଜରରେ ?"

—"ଜର ଗୁଡ଼ ଯମ ଆସି ଦୁଆରେ ବସିଥିଲେ ବି ମୋତେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

ବୃନ୍ଦ ମନରେ ଗୋଟେ ଅଜଣା ଭୟ । ଯେତେ ପଚାରିଲେ ଆଉ ଉତ୍ତର ପାଇଲାନି ।

ଧରମା ଭାବିଲା—କଣ ଏମିତି ତାର ଦୋଷ ? ଅଣଓସାରିଆ ଗଳି । ଆଗରେ ମୋଟର । କଟାଇ ନେଉ ନେଉ ପାଦରେ ସାମାନ୍ୟ ମାଡ଼ିଗଲା । ଲୁଗାଟା ଖୁଂଚ ଲାଗିଲା । ଟିକଏ ଆଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ କଣ କ୍ଷତି ତାଙ୍କର ହୋଇଯାଉଥିଲି ? ବାବୁଟା କଥାରେ ପୁଲିସିଟା ପୁଣି ଦେଇଗଲା ବିଧା, ଜାବୁଡ଼ା । କାନ ମୋର ଭାଁ ଭାଁ କଲା । ସେତିକରେ ରାଗ ତାର ମଲା ନି, ଥାନାକୁ ନେଲି । କଚେରିକ ଦଉଡ଼େଇଲି କେତେଥର । ଏତିକ ବାହାପିଆ, ମିଛୁଆ

ସେଗୁଡ଼ା ? ମୁଁ କେଉଁଠି ଗାଳି ଦେଲି, ଅମାନ୍ୟ ହେଲି ? ଏଇ ହାକିମଗୁଡ଼ାକ ପୁଣି ଗରିବଙ୍କ ବାପମା' ! ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ଜରିମାନା, ନୋହିଲେ ଆଠ ଦିନ ଜେଲ ।

ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ! !

ଚିହ୍ନାପରିଚୟ କେତେ ବାବୁଙ୍କୁ ହାତ ପତାଇଲି, ସମସ୍ତେ ନାହିଁ କଲେ । କି ବିଶ୍ୱାସରେ ଦେବେ ? ସତ କଥା । ଗୁଲିଖିଆ ରିକ୍‌ସାବାଲାଟାକୁ କାହାର ବିଶ୍ୱାସ ? ଆଉ ଗତି ନାହିଁ । ଜେଲ ! ଶେଷରେ ଆଠଦିନ ଜେଲ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ତାକୁ । ଚନ୍ଦ ଜାଣିଲେ କଣ ଭାବିବ ? ଦୁଃଖ ତାର ବଢ଼ିବ ସିନା ?

ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଧରି ଜର ତାର ହୁ ହୁ ହୋଇ ବଢ଼ିଲା, ଆଖି ଫିଟିଲାନି । ଚନ୍ଦର ହାଁ-କାସି ଉଡ଼ିଲା । ପାଖରେ ଫଟା କଉଡ଼ିଟିଏ ନାହିଁ । କମଳୀ ତ ତା'ଠି ପରି ଦୁଃଖୀ ! ଖାଲି ମୁହଁବାଟରେ ନାହିଁ କରି ପାରୁନି, ଦଉଛି ଟଙ୍କେ ମସେ । ଆଉ ମୁହଁ ଖୋଲୁନି ମାଗିବାକୁ ଚନ୍ଦର । ଖାଲି କାନ୍ଦୁଛି ଦିନରାତି । ଆଖିର ଲୁହରେ ଧରମାର ଜର ହେଲେ ଧୋଇ ହୋଇଯାନ୍ତା ?

ପଞ୍ଚମ ଦିନ ରାତି । ହାତର ପୁରୁଣା ଖଡ଼ୁ ଦି'ପଟ ବିକି ଠିକ୍ କଲା ତିନୋଟି ଟଙ୍କା । କମଳୀ ହାତରେ ସେତିକ ଦେଇ ଡାକ୍ତର-ପାଖକୁ ପଠାଇଲା । ଡାକ୍ତର ଆସିଲେ, କ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପରୀକ୍ଷା କରିଗଲେ । କହିଲେ—"ବହୁତ ଡେରି କଲୁ । ତେବେ ଦଶଟଙ୍କା ଲାଗିବ ଇନ୍‌ଜେକ୍‌ସନ ଖର୍ଚ୍ଚ ।"

ଚନ୍ଦ ଭେଁ' କରି କାନ୍ଦି ପକାଇ କହିଲା—କେଉଁଠୁ ପାଇବି, ବାବୁ ! ତୁମ ଧର୍ମ ।"

ଡାକ୍ତରବାବୁ ସବୁ ବୁଝିଲେ । ସ୍ନେହ 'ହଉ'ଟିଏ ମାରି କହିଲେ—"ଆସ, ଔଷଧ ନେଇ ଆସିବ ।"

ରାତି ବଢ଼ିଲା । କାଳରାତି । ପୁଣି ଝୁ ଝୁ ବର୍ଷା ଶୀତ । ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଡିବିରିଟିର ଦରମଲା ଶିଖା । ଗୋଟିଏ ନାଲି ଔଷଧ ଶିଶି ପାଖରେ । ହେମାଳ ହୋଇ ଉଠିଛୁ ଘରଟା । ରୁନ୍ଦ ଏକୁଟିଆ । ପାଖଘରେ କମଳୀ ନଯୋଡ଼ ନଦରେ । ଯା' ଘରେ ସିଏ ।

ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ରାତି ସେ । ମେଘ ଛାଙ୍କିଥାଏ, କାଇଲା ପବନ ବୋହୁଥାଏ ବେଗରେ । ଅନ୍ଧାର କଟିମିଟି ଭିତରେ ଧରମା ଧାଇଁ ଆସିଲା ତା ପାଖକୁ । ଏତ୍ତେ ଭେଣ୍ଡି ଆଟେ ? ଆଖିରୁ ତା'ର ଲୁହ ଝରି ଯାଉଥାଏ । କହିଲା—"ରୁନ୍ଦ, ମୋତେ କଣ ମାରି ଦେଇ ଅନ୍ୟଠିକୁ ଯିବୁ ? ତୋତେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ମୁଁ ବଞ୍ଚିବ କମିତି ?"

ସେ ବି କାନ୍ଦି ଆସିଲା, ବୁଝାଇଲା—"ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନି । ବାପା ସିନା ଆଗରୁ କଥା ଠିକ୍ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି; ନୋହିଲେ ବୋଉ ତୁମ କଥା କେତେ ଉଠାଇଛୁ । ବାପା ତାକୁ ଚପେଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ପକାଇଲା ଛେପ ତୋକ ଦେବ ନ । ପାଞ୍ଚଜଣ ତାଙ୍କୁ ଠକ ବୋଲି କହିବେ । ବଚନ ହୁଡ଼ିଲେ ମଣିଷପଣିଆ ତାଙ୍କର ହାନି ହେବ ।"

ଧରମା ରାଗିଯାଇ କହିଲା—"ତେବେ ତୋର ମନ ଅଛି ନା ? ତେବେ ଭଲ କରି ଜାଣିଥା, ଯୁ ଦିନ ତୁ ସିଆଡ଼େ ବିଦା ହୋଇଯିବୁ, ମୁଁ ସେଇଦିନ ଯ୍ଯାଡ଼େ ଜହର ଖାଇବ । ତୁ ସେ ଦୋଷରେ ଭଗି ।"

ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଥରିଲା ଧରମା କଥାରେ ସେ । ତା ଛାତି ଉପରେ ଢଳାଇଦେଲା ନିଜକୁ ଶିଶୁଟିଏ ପରି—"କଣ ଏମିତି

କହୁଛ ? ମୁଁ କଣ ତୁମ କଥାରୁ ବାହାର ହେବ ? କଣ କରିବା ଏଇନେ ? ବାପଘର ଯେ ମୋଟେ ପନ୍ଦରଟା ଦିନ ଅଛି ।”

ଧରମା ବାଟ ଦେଖାଇଲା । ଅମାବାସ୍ୟାର ଘନ ଅନ୍ଧକାର ଲାଗିଲା ତାକୁ ଜହ୍ନ ଆଲୁଅ ପରି । ଗହ୍ୱର ଟେକା ଭୂଷା ପାଦକୁ ଲାଗିଲା କେତେ କଅଁଳ । ବାଟ ଅବାଟ ନାହିଁ ସେ ଦିନ । ସବୁ ସମାନ । ଗୁଳିବାଠାରୁ ଧାଇଁବାରେ ଗୋଟେ ଆନନ୍ଦ । କେତେଥର ସେ ଚମକି ପଡ଼ୁଛି ଗଛପତ୍ରର ଖସ୍ ଖସ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି । ଧରମା ତାକୁ ଭିଡ଼ି ନେଇଛି ନିଜଆଡ଼କୁ ।

ସବୁ ମୋହ ତୁଟାଇ ଦେଇ ରାତି ରାତି ଛୁଟିଲା ଧରମା ପଛେ ପଛେ । ଧରମା ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର, ଲୋଭନୀୟ ଶବ୍ଦ ଦେଉଥାଏ ସହରର । ମନଟା ତାର ନାଚୁଥାଏ କେତେ ସୁଖର କଥା ଭାବି । ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ନିରୋଳା, ନିଚ୍ଛଟିଆ ଜୀବନ, ମନଖୋଲା ହସ ଖୁସି, ମନଇଚ୍ଛା ବୁଲିଚଲା । ଲୁଚିଛପି ଚୋରିଟିଆ ଜୀବନଟିଏ; ବଡ଼ ମଧୁର । ଭାଗ ନେବାକୁ କେହି ନାହିଁ,—ଖାଲି ଧରମା ଆଉ ସେ ।

ଧରମା ଚର୍ଚର୍ ହୋଇ ଉଠିଲା । କେଉଁ ଗହ୍ୱରରୁ କଥା ତାର ବାହାରିଲା—“ଯାଉଛି ବାବୁ, ମାରନି । ଟିକିଏ ଦୟା କର ହଜୁର ! ଘରେ ମୋର ସେ, ଏକା । କହି ଦେଇ ଆସେ ତାକୁ ଟିକିଏ । ସେ କାନ୍ଦିବ, ଆଠଦିନ, କେମିତି ବଞ୍ଚିବ ସେ ! ତାର କେହି ନାହିଁ । ଗୁନ୍ଦ, ଗୁନ୍ଦ······।” ପାଟି ତାର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ନଡ଼ା ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଠାଏ ଠାଏ ପାଣି ଝରୁଛି । ଅସୁରିଆ ପାଣି ପବନର ଡାକ । ଯିମିତି କେଉଁ ଅନ୍ଧାରି-ଲୋକର ପ୍ରେତ-ଗୁଡ଼ାକ ଚର୍‌ଚରା, କଳକଳା ରାବ ଦେଉଛନ୍ତି;—ତା ଭିତରେ

ସ୍ମୃତି ଗହ୍ୱର ପଡ଼ୁଛି, ଉଠୁଛି । ଧରମାର ପ୍ରଳାପ କେତେ ପଦ ସେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ, କମଳୀକୁ ଡାକଲା । କମଳୀ କହିଲା—"ନାହିଁ, କିଛି ନାହିଁ, ରାତି ପାହୁ । ଡାକ୍ତର-ଖାନାକୁ ନେଇଯିବା । ଆମେ ତ ଥକଲେ । ତା ସାଙ୍ଗେ ତୁ ପଡ଼ିଲେ କଥା ସରିବ । ନିଦ ବାଉଳାରେ କେତେବେଳେ କଣ କହୁଛି । ତୁ ଟିକଏ ଶୋଇପଡ଼ । ଖିଆ ନାହିଁ, ପିଆ ନାହିଁ, ଶୁଆ ନାହିଁ । ନିଜେ ତ ମରିବୁ, ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇବୁ କଣ ?

ନିଃଶ୍ୱାସଟାମାନ ଧରମାର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ରହି ରହି ଚାଲିଥାଏ । ବାହାର ପିଣ୍ଡାରେ କୁକୁରଟାଏ ଭେ-ଭେ ଡାକ ଛାଡୁଥାଏ । ଅଳସଭରା ଆଖି ଗହ୍ୱର କେତେ ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ମୁଦି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସ୍ମୃତି ତାର ଦୁଲକି ଗଲା । ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ସେଇ ଚମକଟାରେ ତାର । ଡିବିରିଟି ଲିଭି ଯାଇଛି । କୁକୁରଟା ଏକ ବିକଟାଳିଆ ରାବ ଧରିଛି । ଦିଆସିଲି କାଠି ଆଲୁଅର ପ୍ରଥମ ଝଲକରେ ଆଲୁଅ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ସଚେତ ଘରଟାରେ ଛାଇ ଛାଇଆ ଗୁଡ଼େ କଣ ନାଚିଗଲେ ।

ଆଖି ମୁଦି ହୋଇଗଲା ତାର ।

ଧରମାର ଛାତି ଉପରୁ ଛିଣ୍ଡା କନାଟି କାଢ଼ି ଗହ୍ୱ ହାତ ମାଇଲା । କାଲୁଆ ଲାଗିଲା । ମୁହଁ ନାକ କମିତି ଗୋଟେ ବେଢ଼ଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଉଛି । ନାକପାଖେ ହାତ ଦେଲା—ନାହିଁ । ଗୋଡ଼ରେ ହାତ ଦେଲା—ଥଣ୍ଡା । ଆଖି ଦି'ଟା ମେଲା ହୋଇ ଯାଇଛି । ପାଟିଟା ଫିଟାଇଲା—ଫିଟିଲାନି । କଲିଜା ଗହ୍ୱର ପାଣି ହୋଇ ଗଲାଣି କେତେବେଳୁ । ହଲାଇଲା । ନା, ଆଉ କିଛି ନାହିଁ—ସବୁ ସରି ଯାଇଛି ।

ପାଟିକର କାନ୍ଦିବାକୁ ଖନ୍ଦର ଯୁ ନ ଥିଲା । ଅନ୍ତର ତାର କହୁଲା—କେଡ଼େ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ତୁ ? କମିତି ଛାଡ଼ିଗଲୁ ଏକା କରି ? କାହା ପାଇଁ ? ଆଉ କଣ ପାଇଁ ରହିବି ଏ ଦୁନିଆଁରେ ଚୋ ଛଡ଼ା ?

ପିଟିଦେଲା ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଧରମାର ମୁଣ୍ଡପାଖେ ।

ରାତି ଗଲା । ଝିଅର ଖେଳ ବି ସରିଗଲା । ଦୁଆର ଖୋଲି ସମସ୍ତେ ଥକ୍କା ମାରିଗଲେ—"ଆହା, ଦହିଁକ ଦହେଁ !" କମଳୀ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ଯେଝା କାମରେ ଯିଏ ଗଲେ । ମାହାର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଠେଲା ଗାଡ଼ିଟାରେ ଦହିଁଙ୍କି ପକାଇ ତା କାମରେ ସେ ବି ଚାଲିଲା ।

ପୋଲିସ୍‌ଟିଏ ଧରି ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର ବାବୁ ଜଣେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୁହଁ ତାଙ୍କର ଆମ୍ବିଲା ପଡ଼ିଗଲା । କମଳୀ ଶୁଣିଲା । ବାବୁ ଗୃତୁସାରେ କହିଲେ—"ବିଚରା ହାତ-କଡ଼ିଟାକୁ ମନକଷ୍ଟରେ ଫେରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏ ଲୋକଟା ଏକା ଆଇନକୁ ଜିତିଗଲା !"

ଭୁଆସୁଣୀ ବର

—"ହଇଏ, ସନ୍ଧ୍ୟା ପହରଠାରୁ ଶୋଇଛ କଣ ମ ? ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା ଦେଖି ଯିବ ପରା ? ଜଗୁଆ ଡାକି ଯାଇଥିଲା ।"

କିଛି ଉତ୍ତର ପାଇଲା ନି ଧୀରା । ବାହା ଉପରକୁ ଢଳି ପଡ଼ି ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ—"ଓଃ, ସତେକି ନିଦ ଘୋଟିଯାଇଛି ।" ଓଠକୁ ଟିକିଏ ହଲାଇ ଦେଇ—"ଆହା, କୁନି ପିଲାଟିଏ, କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନି ସତେକି ! ଖାଲି ଖଟଠାରେ କେବେ ଶୋଇଥିଲ ନା ଆଜି······ ?"

ଟିକିଏ ପରେ —"ପାନ ନିଅ ମ ।"

ଗୁଞ୍ଜିଦେଲା ଖଣ୍ଡେ ଜୋର କରି ଶାୟିତ ବସନ୍ତଙ୍କ ପାଟିରେ ।

ବସନ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ବିରକ୍ତିମିଶା ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ବ୍ୟସ୍ତ କରନା ମୋତେ । ପୂଜାରେ ମୋର କଣ ଅଛି ? କଣ ମିଳିବ ସେଠୁ ମୋତେ ?"

ଏଇ କେତେ ପଦ କଥାରେ ଧୀରାର ଛାତିକୁ ଗୋଟେ ବ୍ୟଥା ଛୁଇଁଗଲା । ସେ ଚୁପହୋଇ ଚାଲିଗଲା ସେ ଘରୁ ।

ଜଗୁଆର ଛୋଟ କୁଡ଼ିଆଟିରେ ଆଜି ଗୋଟିଏ ଅପୂର୍ବ ଉତ୍ସବ । ନୂଆ ପୁଅଟିର ଏକୋଇଶିଆ । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରେ ମନସ୍ତାପ

ପରେ, କେତେ ମାନସିକ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ । ପିଲାଟିର ଜନ୍ମ ଦିନ ଜଗୁର ବୁଢ଼ୀମା' ଆନନ୍ଦରେ ଗଦ୍ ଗଦ୍ ହୋଇ ମନ କଥାଟା ଖୋଲିଲା—"ପୁଅ ରେ, ଦିଅଁ ତ ଆମ ଡାକ ଶୁଣିଲେ । ତା ଏକୋଇଶିଆକୁ କୁଆଡ଼ୁ କେମିତି ଯୋଗାଡ଼ କରି ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ ପୂଜାଟିଏ କର ।"

ପାଖରେ କିଛି ନ ଥିଲେ ବି ଜଗୁଆ ଧାରଉଧାର କରି ଯୋଗାଡ଼ କଲା ପାଞ୍ଚଟି ଟଙ୍କା । ଗାଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲା । ଏଇ ଆନନ୍ଦ ଟିକକ ପାଇଁ ତ ମଣିଷ ଦୁନିଆଁରେ ବଞ୍ଚିଛି, ସେ କେମିତି ଜାଣୁ ଜାଣୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବ ନିଜକୁ ?

ତିଆଡ଼ୀଙ୍କ ଜଳଦ୍‌ଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠର ଦୀର୍ଘ ତାନ ଜଗୁଆର ଅପ୍ରଶସ୍ତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣଟିକୁ ଝଙ୍କୃତ କରି ତୋଳୁଛି । କଣ୍ଠ ତାଙ୍କର ଥରି ଥରିଯାଉଛି ଲହରରେ । ପାଖରେ ନିଦ୍ରାଜଡ଼ିତ କେତୋଟି ଶିଶୁ । ବେଳେ ବେଳେ ମୁଣ୍ଡ ତାଙ୍କର ଢଳି ଢଳି ପଡ଼ୁଛି । କିଏ କେମିତି ମା-ମାନଙ୍କ କୋଳରେ ଶୋଇ ଗଲେଣି । କେହି ବା କୌତୂହଳ-ବଶତଃ ଗୁହିଁ ରହିଛନ୍ତି ପୂଜା ଆସ୍ଥାନଟିକୁ । ବୃଦ୍ଧା କେତେ ଜଣ, —କିଏ ବୋହୂଙ୍କୁ, କିଏ ବା ନବଜାତ ନାତି ନାତୁଣୀଟିମାନ ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ମଉନ ହୋଇ ବସି ରହିଛି ଧୀରୁ । ଗୀତ ସେ ଶୁଣି, ଶୁଣି ପାରୁନି ଆଜି । ଆଖି ତାର ଟାଣି ହୋଇଯାଉଛି ଥରେ ଥରେ ବାରଣ୍ଡାରେ ଉପବିଷ୍ଟ ବସନ୍ତଙ୍କ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ମୁହଁଟି ଆଡ଼େ ଗୁହିଁ ।

ପୂଜା ବଢ଼ିଲା । କୁମୁଦ କଳି ସଦୃଶ କୁଆଁ ପିଲାଟି କୋଳରେ ଧରି ଜଗୁର ସ୍ତ୍ରୀ ଜଗୁପାଖେ ଆସି ବସିଲା । ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାନ୍ଧ ଉପରେ ଅରୁଆ ଗୁଡ଼ଉଳ ପକାଇ ତିଆଡ଼ୀଏ ଆଶୀର୍ବାଦ ଆରମ୍ଭ କଲେ—"ଓଁ ଆୟୁଦେହି, ଯଶୋଦେହି........ ।"

ହଠାତ୍ ମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଲା ଜାଗାଟି । ଶୁଣାଗଲା—"ଆରେ ଧଡ଼ି, ମୁଣ୍ଡ ଲଗା ଦିଅଁଙ୍କ ପାଖରେ । କହ, ଠାକୁରେ ମୋ ଦେହ ନିରୋଗ କରି ଦିଅ । ଆହେ ଠାକୁରେ, ମୋ ଧଡ଼ିଆକୁ ଭଲ ବୁଦ୍ଧି ଦିଅ । ଗୋପୀଆକୁ ଭଲରେ ଭଲରେ ବିଦେଶରୁ ଆଣ । ପୂଜାଟିଏ ଦେବି । ଆଲୋ ବୋହୂ, ଭୋଗ ପା । ନନା ମ, ମୋ ବୋହୂକୁ ମୁକାମଟିଏ ଦିଅ, କଇଲାଣ କର, ସେ କେମିତି ଏ କଷ୍ଟରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଉ । ପୁଅଟିଏ ଠାକୁରେ ଦିଅନ୍ତୁ ତାକୁ । ଯାହା ହେଲେ ତୁମର ହାତରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ କହୁ····। ନିଅ ଏଇ ପଇସାଟି ରଖ ।"

—"ଆହେ ଗୋସେଇଁ, ମୋ ପିଲାମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୋଳି ଦିଅ । ଆଜକୁ ଆଠ ଦିନ ହେଲା ତାତି ତବତି ଏକାକାର । ଠେଙ୍କ ଧରୁ ଧରୁ ଗଳି ପଡ଼ୁଛି । ହଜାର ରୋଗ ବଇରାଗ ଯୁ'ଙ୍କରି ପାଇଁ ।"

ଏମିତି କାହାର କେତେ ନିବେଦନ, ଠାକୁରେ ଶୁଣନ୍ତୁ ନ ଶୁଣନ୍ତୁ, ତାଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିନିଧି ତିଆଡ଼ୀଏ ଶୁଣିଗଲେ । ଠାକୁରେ କହିଲା ପରି ସେ ଯାହାକୁ ଯେପରି କଥାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିଗଲେ । ବହନ୍ତ କେତେତବେଳୁ ଉଠି ଗଲେଣି । ଧୀରି ଚୁପ ହୋଇ ବସିଛି । ଏଇ ତିଆଡ଼ୀଙ୍କଠୁ କେତେ ଥର ସେ ମୁକାମ ନେଲାଣି । କେତେ ସିଧା ଦେଇଛି, କଲ୍ୟାଣର ସ୍ରୋତ ଭସି ଚାଲିଛି ତା ଉପରେ । କାହିଁ ? ପ୍ରାଣର ତାର ଆକୁଳ କାକୁତି ପହଞ୍ଚି ପାରୁନି ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ।

ତିଆଡ଼ୀଙ୍କୁ କେହି ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲା । ପାଖକୁ ଆସି ମୁକାମଟିଏ ଦେଇ କହିଲେ—"ମା' ସତ୍ୟପୀର ତୁମ ଇଚ୍ଛା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖିବେନି, ଭରସା ରଖ ।"

ପୁଣି ସେଇ ନିତିଦିନିଆଁ କଲ୍ୟାଣ—"ପୁତ୍ରବନ୍ତ, ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ହୁଅ, ଧନ ଜନ ଗୋପଲକ୍ଷ୍ମୀ...... ।"

ବସନ୍ତ ଆଖିମୁଦି ଶୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଧୀରା କଡ଼ ଲେଉଟେଇ ଆସିଲା । ଅନ୍ତରରେ ତାର ଦୁଃଖମିଶା ଅଭିମାନ, ଚୂପ ହୋଇ ସେ ଶୋଇଗଲା । ନୀରବ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କେତୋଟି ପରେ ବସନ୍ତ ଧୀରା ବାହାରେ ହାତ ରଖି କହିଲେ—"ମୋ ଉପରେ ରାଗିଛ ? କଣ ମୁଁ କହିଲି ତୁମକୁ ? ବଡ଼ ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି ଭାବୁଛ ମୋତେ । ବୁଝି ପାରେନି, ମୋଠାରୁ ତୁମ ପ୍ରାଣରେ ଯେ ତୃଷ୍ଣାଟି କି ଦାରୁଣ ବେଦନା ଦେଉଛି ? ତୁମର ଶୂନ୍ୟକୋଳ ଯେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନର ଆକୁଳ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ !"

ଧୀରା କଇଁ କଇଁ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ବସନ୍ତ ଭିଡ଼ିନେଲେ ତାର ଦୁଃଖ-ସନ୍ତପ୍ତ ଶରୀରଟିକୁ ନିଜ କୋଳକୁ ।

ବସନ୍ତଙ୍କର ଅଜସ୍ର ସମ୍ପତ୍ତି । ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ଥିଲେ ସେ । ଗେଲବସରରେ ବଢ଼ି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ମୋଟେ ଏକୋଇଶ ବର୍ଷ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମା'ଙ୍କର ବ୍ୟସ୍ତତା ତାଙ୍କୁ ଏକ ଜଟିଳ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ଭିତରେ ପକାଇ ଦେଇଛି । ଦୀର୍ଘ ଦଶ ବର୍ଷ ସେ ଗୃହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ନାତିନାତୁଣୀ ଦେଖିବା ତାଙ୍କ ପୋଡ଼ା ଭାଗ୍ୟରେ ଯୁଟିଲାନି । ଦିଅଁ-ଦେବତା ସେବା କରିବାରେ ଏବେ ଆଉ ତାଙ୍କର ମନ ନାହିଁ । ବେଳେବେଳେ ପୁଅଆଗରେ ଲୁହଭସା କାନ୍ଦ, ବାହୁନା । ତାଙ୍କର ଜିଦ୍ ସେ ନାତିନାତୁଣୀ ଦେଖିଲେ ଯାଇ ମରିବେ ।

କୁଳଗୁରୁ ତିଆଡ଼ୀ ପଣ୍ଡିତେ, ଜ୍ୟୋତିଷେ, ଏଥର ସଫା ନିରାଶ ବାଣୀ ଶୁଣାଇ ସାରିଲେଣି । ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀ ଔରସରେ ସନ୍ତାନ-

ସନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ଗୋଟିଏ କଥା ସେମାନେ ସାହସ କରି ଉଠାଇ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ବସନ୍ତ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଏବେ ହସନ୍ତି । ଏଇମାନେ ତ ପୁଣି କେତେ ଖଡ଼ି ପକେଇ, କୋଷ୍ଠୀ ଦେଖି ଦେଇଯାଉଥିଲେ ପୁଅ ଝିଅର ଆଶୁ ସୂଚନା ? ଏଇନେ କଣ ହେଲା କି ?

ତିଆଡ଼ୀଏ ସେ ଦିନ ସକାଳୁ ତରତର ହୋଇ ବାହାରିଥାନ୍ତି । କପାଳରେ ବଡ଼ ଚନ୍ଦନ ଟୋପି । ପାଚିଆ ମଳୁଠା ଖଣ୍ଡେ କାନ୍ଧରେ । ଯାଗଡ଼ା ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳ ବେକରେ ଲମ୍ବିଛି । ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ତାଳପତ୍ର ଛତି । ବସନ୍ତ-ବୋଉଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା, ଡାକିଲେ—"ଗୋସେଇଁ ମହାପ୍ରଭୂ, ଟିକିଏ ଏ ଆଡ଼େ ଆସିବନି ।"

ପିଢ଼ା ଖଣ୍ଡେ ଦେଲେ । ବୋହୂକୁ ବରାଦ ଦେଲେ ପିଁଧାଟିଏ ସଜାଡ଼ି ଦେବାକୁ । ଚୁପ ଚୁପ କଥା କେତେ ପଦ କହିଲେ । ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ତିଆଡ଼ୀଏ ସମ୍ମତି ଜ୍ଞାପନ କଲେ । ଶେଷରେ ବୁଢ଼ୀ ବଡ଼ କରୁଣ ଗଳାରେ କହିଲେ—"ତୁମେ ତ ଗୋସେଇଁ, ଏ କୁଳର ହିତକାରୀ । ଯିମିତି ଏ ସବୁ ରକ୍ଷାରକ୍ଷଣ ହୁଏ । ପର ଟାକି ବସିଛନ୍ତି । ସବୁ ଖିନଖରାପ କରି ବୁଡ଼େଇ ଦେବେ । ମୋ ଦୁଃଖ ତ ଦେଖୁଛ ! କେଉଁ ଜନ୍ମରେ କଣ କରିଥିଲି ? ଆଉ ବା କେତେ ଦିନ ମୋର ? ବସନ୍ତ କଣ ବୁଢ଼ାଅଡ଼ା ହୋଇଛି ? ଆଉ, ମୋ ଘରକୁ ଝିଅ ଦେବାକୁ କିଏ ନ ମଙ୍ଗିବ ? ବାହାରୁ ଦଶ ପାଞ୍ଚଟା ପଡ଼ି ଖାଉଛନ୍ତି । ଆପଣ ନିଧିପୁର ବରାଳଙ୍କୁ ଟିକିଏ ପଚାରନ୍ତୁ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଥିଲା । ଆଜି ମୁଁ ବୁଝିବିନି; ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦଶବର୍ଷ ଆସି ଗଡ଼ିଗଲା । ବସନ୍ତକୁ ବୁଝାଇବ ।"

ତିଆଡ଼ୀଏ ତରତର ହେଉଥିଲେ ଯିବାକୁ, କହିଲେ—"ମୁଁ ମା' ଭାବୁଥିଲି ସେଇ କଥା । ମୁହଁ ଖୋଲୁ ନ ଥିଲି । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଘରଟା ଭାଙ୍ଗିଯିବ ? ପିତୃପୁରୁଷମାନେ ଟୋପେ ପାଣି ପାଇବେ ନି ? ମୋ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରିବି, କିନ୍ତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନି । ବସନ୍ତ ମଙ୍ଗିଲେ ହେଲା ।" ଧୀରି ସିଧାଡାଲାଟି ନେଇ ଆସୁ ଆସୁ କାନରେ ତାର ବାଜିଗଲା ତିଆଡ଼ୀଙ୍କ ଏଇ କଥା କେତେ ପଦ । —ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଘରଟା କଣ ଭାଙ୍ଗିଯିବ ? ବସନ୍ତ ମଙ୍ଗିଲେ ହେଲା ! ମୁଣ୍ଡଟା ତାର ଅଡୁଆ ହୋଇଗଲା । ସ୍ୱତଃ ତା ଅନ୍ତରରେ ଖେଳିଗଲା ଗୋଟେ କାତରତା । ତିଆଡ଼ୀଏ ଚଟ୍‌କିନି କଥା ବନ୍ଦ କରି ଉଠି ପଡ଼ିଲେ ସିଧା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।

ସେ ଦିନ ଦି'ପହର । ବସନ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଛନ୍ତି । ଧୀରି ତଳ ଖଞ୍ଜାରେ ଥାଏ । ବୋଉ ପାଖରେ ବସି ଘର ବାହାର କେତେ ଆଡ଼୍ କେତେ କଥା ପରେ ଅସଲ ମନର କଥାଟା ବଡ଼ ସାବଧାନରେ ଖୋଲିଲେ ।

—"ବସୁ, ତୁ କାହିଁକି ନାହିଁ କରୁଛୁ ? କଣ ଅଭାବ ? ଧୀରିଟାର ଯିନା କପାଳ ଫଟା, ନୋହିଲେ ସେ ତ ଆଉଟା ସୁନା । ସେ ନାହିଁ କରିବନି । ଭଉଣୀ ପରି ଚଳାଇନବ । ପରିପିଲା, ଜାଣୁ ଜାଣୁ ନାଗ ସାପଟେ ଆଣି ଘରେ ପୋଷିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନା । ତା ବଂଶଟାଯାକ ଆସି ଏଠି ମାଲିକ ହେବେ । ଧୀରି କଥା ତୁ ଭାବନା । ମୁଁ ମନେଇନେବି ତାକୁ ।"

ବସନ୍ତ କହିଲେ—"କମିତି କହୁଛୁ ବୋଉ ଏ କଥା ? ଜାଣୁ ଜାଣୁ ମୁଁ ଅଶାନ୍ତିର ବୀଜ ପୋତି ପାରିବିନି ଏ ଘରେ । ମୋତେ ଆଉ ବଳାନା । ଭଗବାନଙ୍କ ଯାହା ଇଚ୍ଛା, ତା ହେବ ।

ବୁଢ଼ୀଙ୍କର କଥାଟେ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । କହିଲେ—"ଆରେ ବସୁ, ମୁଁ ତ କାଲି ରାତିରେ ସପନ ଦେଖିଛି ରେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀପରି ଝିଅଟିଏ ଆସିଛି ମୋ ଘରକୁ । ଦାଣ୍ଡରେ ହୁମୁଡ଼ିଆ ହୋଇଛି, ବାଜା ବାଜୁଛି । ସତ ପରି ଲାଗୁଛି । ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣଟିଏ ଆସି ବୋହୂକୁ ଦେଖି କହୁଛି—ଦେଖିବ, ବରଷ ଗୋଟେ ଭିତରେ ତୁମେ ନାତିମୁହଁ ଦେଖିବ ।"

ବସନ୍ତ ହସି ଉଠିଲେ ।

ପଶାଖେଳ ସାରି ବସନ୍ତ ଦିନେ ଫେରୁଥିଲେ । ତିଆଡ଼ୀଏ ଡାକିଲେ ନିଜ ଚଉପାଢ଼ୀ ଉପରକୁ । କେତୋଟା ମାମୁଲି କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ସେ ଆରମ୍ଭ କଲେ—"ମୁଁ କଣ କହୁଥିଲି କି ବସନ୍ତବାବୁ ! ତୁମ ବୁଢ଼ୀ ବଡ଼ ବିକଳ ହେଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଆଶାଟି ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯାଉଛି । ଏଇଟା ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରସଙ୍ଗତ । ପୁତ୍ରଲାଭ କାମନାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦାରପରିଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରେ, ଯଦି ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ନ ହୁଅନ୍ତି । ପରଂପରା ଏ ନୀତି ଆମ ସମାଜରେ ଚଳି ଆସୁଛି । ପିତୃପିତାମହଙ୍କୁ କଣ ନିରାଶ କରିବ ? ନିଜ କୁଳର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ତ ତୁମର ରଖିବା କଥା ! ଯେତେ ତୁମେ ଅନ୍ୟଠୁ ଗୋଟିଏ ଆଣି ତୁମ ପିଠିରେ ବସେଇବ; ହେଲେ ରକ୍ତର ସଂପର୍କ ରହିଲା କେଉଁଠୁ ? ଭାବିଚିନ୍ତି ଦେଖ । ତୁମେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଅକଲ ଦେଉଛ । ମୁଁ ଆଉ କଣ ବୁଝାଇବି । ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର ଦେଖି ମୋତେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଲାଗିଲା ସେ ଦିନ ।"

ବସନ୍ତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଏକ ଘୂର୍ଣ୍ଣି ଝଡ଼ର ସୃଷ୍ଟି । ଯେଉଁଠି କି ଗଲେ ସେଇ କଥା, ମୁଖିଆ ମୁଖିଆ ସମସ୍ତଙ୍କର ସେଇ ଉପଦେଶ ।

ବୋଉର ଅଶ୍ରୁଳ ନିବେଦନ,—କୁଳର ଭବିଷ୍ୟତ । ଅନ୍ୟ ପଟେ କେବଳ ଏକାକିନୀ ଧୀରା । ତାର ସହଜ ମଧୁର ସ୍ନେହ, ହସ ହସ ମୁହଁ । ତାର ଅକପଟ ହୃଦୟ । ଏକ ଗମ୍ଭୀର ଉଦାସୀନତା ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରି ବସିଲା । ଧୀରାମୁହଁରେ ସାମାନ୍ୟ ଦୁଃଖର ଛାୟାପାତ ଯେ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସହ୍ୟ । ତା ପ୍ରାଣରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ନିର୍ମମ ଆଘାତ ଦେବା କି କୃତଘ୍ନତା ! ଏହା ସେ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଦୈବ-ଶକ୍ତିର ଇସାରା । ଭାଗ୍ୟର ବିଡ଼ମ୍ବନା । ମଣିଷର ସାଧ୍ୟାତୀତ ସେ ଶକ୍ତିର ପ୍ରତିକୂଳରେ ଯିବା । ଭାଗ୍ୟର କ୍ରୀଡ଼ନକ ସେ । ଅଦୃଶ୍ୟରେ ସେ ତାକୁ ଖେଳାଏ । ମଣିଷ ଖେଳି ଖେଳି ଯାଏ ।

ଶାରଦ-ଧୌତ ଗଗନ । ତୁଷାରଶୁଭ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ବନ୍ୟା ଛୁଟିଛି ପଲ୍ଲୀ ରାଇଜ ଉପରେ ଏକ ସ୍ୱପ୍ନିଳ କୁହୁକ ଲଗାଇ । ବସନ୍ତଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଡ଼ାଖଣ୍ଡି ନିସ୍ପନ୍ଦ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି ନିଜକୁ ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଭୋର କରି । ଅନନ୍ତ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭିତରେ ନିଜର ଆତ୍ମସତ୍ତା ଯେପରି ସେ ହରାଇ ଦେଇଛି । କାନେ କାନେ ତାର ପତର୍ନିସ୍ୱନ ଢାଳି ଦେଉଛି ବେଳେ ବେଳେ କେଉଁ ସୁପ୍ତ ପୁରୀର ସଞ୍ଜୀବନୀ ମନ୍ତ୍ର । ଦଶମୀର ଶୁଭ୍ର ଧୂସର ବଉଦ ତଳେ ତଳେ ସଦର୍ପେ ଚାଲିଛି ତାରାଲୋକରେ ଅଭିସାର । ବାଦଲ ଫାଙ୍କେ ଫାଙ୍କେ ତାର ଉକୁଟି ଉଠୁଛି ରୂପେଲି ହସର ଧାରା । ଝିଂକାରୀର ଝିଂ ଝିଂ ସ୍ୱନେ ରଜନୀ-ରାଣୀ ବିପଞ୍ଚୀର ପ୍ରତି ତନ୍ତ୍ରେ ତନ୍ତ୍ରେ ଖେଳାଉଛି ଏକ ଅବିରାମ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା । ସେହି ବିମୋହନ ସ୍ୱନେ ବସନ୍ତଙ୍କ ମନ ହଜି ଯାଇଛି । ଏକାକୀ ସେ ବସିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଗଣାରେ ଖଟଣ୍ଡେ ଆରାମ ଚେୟାର ଉପରେ ।

ଧୀରା ଆସି ପଛପଟେ ଠିଆ ହୋଇ ଭାବୁଛି—ବାବୁ ଶୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାର କରସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ରେ ବସନ୍ତ ବୁଲିପଡ଼ି ଚାହିଁଲେ । ପଚାରିଲା—"କଣ ଭାବୁଛ ବସି ? ରାତି ଅଧ ହେଲାଣି ! କେତେବେଳୁ ଆସି ଏଠି ଏମିତି ବସିଛ ମୋତେ ଏକାଛାଡ଼ି ତେଣେ ! ବାଃ ।"

ଧୀରାର ଗୋଟିଏ ପାପୁଲି ଆଣି ବସନ୍ତ ନିଜ ମୁଠାଭିତରେ ଚାପି ଧରିଲେ । ଧୀରା ବସି ପଡ଼ିଲା ତାଙ୍କ ପାଦତଳକୁ । ବସନ୍ତ ଏକ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ଭଗ୍ନଗଳାରେ କହିଲେ—"ରାଣି ! ତୁମେ କିଛି ଶୁଣି ନ ?"

—"ହଁ ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଛି । ସେଥିପାଇଁ ତୁମର ଏତେ ଚିନ୍ତା ? ତୁମର ଯେତିକି ମୋର ମଧ୍ୟ ସେତିକି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି ଏ ଘର ପ୍ରତି । ବୋଉଙ୍କର ଆଶା, ଦୁନିଆଁ ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛା; ମୁଁ ବାଧା ଦେଇ ପାରିବିନି । ହସି ହସି ମୁଁ ତୁମକୁ କହୁଛି ସେଥିରେ ତୁମେ ରାଜି ହୋଇଯାଅ ।"

ବସନ୍ତ କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଚାହିଁଲେ ଧୀରାର ମୁହଁକୁ; ପଚାରିଲେ —"ଅନ୍ତର ତୁମର କହୁଛି ଏ କଥା ?"

—"ନିଜ ଅନ୍ତରକୁ ପଚାରି ବୁଝି ନିଅ । ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନୁରୋଧରେ ଭାଗ୍ୟକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ମଣିଷର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ତୁମେ ତାହା କର । ତୁମର ଆନନ୍ଦରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ । ତୁମର ସନ୍ତାନ କଣ ମୋର ସନ୍ତାନ ନୁହେଁ ?"

ବସନ୍ତଙ୍କ ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧନ ଭିତରେ ବି ଧୀରାର ହୃତଟା କି ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ବେଦନାର ଆଘାତରେ ଦମ୍-ଦମ୍ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଉଭୟେ ନୀରବ ।

ବିଭାଘର ସରିଗଲା । କିନ୍ତୁ ବସନ୍ତଙ୍କୁ ଭାବିବାକୁ ବା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲାନି । ଧୀରା ବାହାରକୁ ଖସି ଥିଲା । ବିବାହ ଘଡ଼ି ଆଗେଇବା ସାଙ୍ଗେ ତା' ଅନ୍ତରରେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ କମ୍ପନ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଯାଉଥିଲା । ହୃଦୟର ସବୁ ଦୁଃଖ ଶୋକ, ଆନନ୍ଦ, ନିରାନନ୍ଦ ଗୋଳ ହୋଇ ଜମାଟ ବାନ୍ଧି ଆସିଲା ।

ବିବାହ ପରଦିନ । ମାଇପିଗାଧୁଆ ବେଳ । ଗାଁମୁଣ୍ଡ ପୋଖରୀକୂଳ । ବୁଢ଼ୀ ଭୁଆସୁଣୀ କେତୋଟି । ମଲ୍ଲୀମା' କୁମ୍ଭାରୁଣୀ ହାତର ପିତଳ ବାହୁକ ଉପରେ ବାଲି ପକାଇ ମାଜୁ ମାଜୁ କହିଲା—"ହଇଏ, ବସନ୍ତ ବାବୁ ଇଏ କାହିଁକି କଲେ ? ଧୀରା ସାନ୍ତାଣୀଙ୍କ ମନ କଣ ହେଉଥିବ ଏଥିରେ ! ସୁନ୍ଦର ପଣରେ କି ଗୁଣରେ ତାଙ୍କଠୁଁ ବଳି ଆଉ ପୁଣି ଗୋଟାଏ କିଏ ! କାହିଁକି ସାଆନ୍ତେ ଆଉ ଗୋଟାକରେ ମନ ବଳାଇଲେ ?"

ଚନ୍ଦ୍ରାମା' ଗୃହିଣୀ ନାକର ଗୁଣାଠା ଉପରେ ଦାନ୍ତକାଠି ମାରୁ ମାରୁ ମୁହଁ ଟେକି ଉତ୍ତର ଦେଲା—"ମଲା, ସାତଖଣ୍ଡ ରାମାୟଣ ସରିଲାଣି, ସୀତା ମାଇ କି ଅଣିରା ଜଣାନାହିଁ ଯାକୁ । ଇଲେ, ସେ ପରା ଆମ ପଡ଼ଶା । ବଶୁବାବୁ ମୋ'ଟେ ମଙ୍ଗୁ ନ ଥିଲେ । ଖାଲି ଜୋରଜବରଦସ୍ତିରେ ସେ ବୁଢ଼ୀ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଛନ୍ଦି ଦେଲା । ହେଲେ, ଏବେ କଣ ହୋଇଗଲା ତାର ? ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚଟା ବା' ହେଲେ ତାର କଣ ପରୁଆ ! ଧନ ତ ତାର ମାଡ଼ିଛି । ତମ ଆମ ପରି ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ? ସୁନ୍ଦର, ଗୁଣର ହେଲେ ଆଲୁଅ ହେବ । ଏତେ କାଳ ହୋଇଗଲା, ପିଲାଝିଲାଟେ ହେଲାନି, ମାଇପି-ଜନମ ପାଇ ବୃଥା ।

ଦୁଃଖୀ-ମା' ପଞ୍ଚଷଠି ବର୍ଷର ବୁଢ଼ୀ । ଅଣ୍ଟା ତାର ନଇଁ ଆସିଲାଣି । ସେ ପାଟି ଖୋଲିଲା —"ଆଲୋ ଚନ୍ଦ୍ରାବୋଉ ! ତୁ ତ

କାଲିକାର ପିଲା ।...ଏଇ ଆଖିରେ କେତେ ଦେଖିଛୁ, ଶୁଣିଛୁ । ପିଲାଟିଏ କଥା କହିଲେ ଯେ, ସେ'ତ ଭାଗ୍ୟ ନେଇ, ବାଆଁଙ୍କ ହାତରେ । ଧୀରାର ଦୋଷ କଣ ? ଯେଉଁଠି ହ'ଉଳକୁ ଦାନା ନାହିଁ, ସେଠି ଛଅଟା ନ'ଟା ଗଡ଼ଗଡ଼ଉଛନ୍ତି । ଯେଉଁଠି ଧନ ଉବୁକା ମାରୁଛି, ସେଠି ଗୋଟେ ନାହିଁ । ଏକା ବଶୁବାବୁଙ୍କ ଘରକଥା ନୁହଁ, ଏମିତି ସବୁଠି । ହେଲେ ଘରଟାର ସୁଖ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କଥାରେ ଅଛି— 'ଭାତ ନ ସରିଲେ ଦୋଘରା ଘର କର, କଳି ନ ଲାଗିଲେ ଯୋଡ଼ା ମାଇପ କର ।' ମିଛ ନୁହଁ । ଦେଖିବ, ସେଇ ଘର ଥିଲା କଣ— ହେବ ପୁଣି କଣ ?"

ଆଉ ଯିଏ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ କହିଲେ—"ହଁ, ବୁଢ଼ୀଙ୍କ କଥା ଠିକ୍ ।"

ଦିନ ଗଡ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ବସନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି ଦିନକୁ ଦିନ ଶରତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଜୋଛନା ଜହ୍ନପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଧୀରାର ମୁହଁଟି ପ୍ରାଚୀ ଗଗନର ସିନ୍ଦୂରା ଫାଟିବା ଜାଣି ଯେପରି ଫିକା ଧରି ଆସୁଛି । ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ସେ ନୀରବ । କୌଣସି କଥାରେ ପ୍ରତିବାଦ କି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । କୃତ୍ରିମ ହସ କେବେ ତା ମୁହଁରେ ଦେଖାଦିଏ । କମଳାକୁ ଦେଖେ ଠିକ୍ ସାନ ଭଉଣୀ ପରି । ତାଙ୍କଠାରୁ ନିଜକୁ ଦୂରେଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ବସନ୍ତ ଦେଖନ୍ତି । ପ୍ରାଣରେ ଗଭୀର ବେଦନା ଅନୁଭବ କଲେ ବି ଉପାୟ ଖୋଜି ପାଆନ୍ତି ନି —କପରି ଧୀରାକୁ ଖୁସି କରିବାକୁ ହେବ । ନିଜକୁ ଏକବାର ଅକ୍ଷମ ମନେ କରନ୍ତି । ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁର ଆକର୍ଷଣ ମଝିରେ ନିଜକୁ ଯେତେ ଅବିଚଳିତ ରଖିଲେ ବି ରଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମନ ତାଙ୍କର ଘୁଣ ଖାଏ ।

ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ କମଳାର ପୁଅଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା । ବଦ୍‌ଗୁଣ ଯେତେକ ତାର ବାହାରକୁ ଆପେ ଆପେ ଫୁଟି ବାହାରିଲା । ଗର୍ବସ୍ଫୀତ ତାର ମନ । ଟିକିଏ କଥାରେ ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ ବସନ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ । ନୂଆ ରକମର ଗହଣାଗାଣ୍ଠିର ବରାଦ । ପୁଅଟି ତା'ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକାଧିପତ୍ୟ । ଧୀରା ଝିଅ ଏଣିକ ତାକୁ ଅସହ୍ୟ ଲାଗେ । ଖେଳୁଖେଇବାସରେ ସାମାନ୍ୟ ଭୁଲ ହେଲେ କି ଡେରି ହେଲେ ଧୀରା ପ୍ରତି ତାର କଟୂକ୍ତି—ମୁହଁ ଛାଂଛଡ଼ା; ଗାଣ୍ଠୁ ଗାଣ୍ଠୁ, ସାଣ୍ଠୁ ସାଣ୍ଠୁ କଥା ।

ଧୀରା ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତାକୁ ହସ ଲାଗୁଥିଲା । ଏବେ ସେ ସବୁ ତା ଦେହରେ ଛୁରୀ ଚଳିଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ରକ୍ତମାଂସର ଦେହ ! କେତେ ସହିବ ? ବସନ୍ତ ଏ ସବୁ ପ୍ରାୟ ଦେଖନ୍ତି ନ । କେଉଁ ଝାଣରେ ଧୀରା ଏ ସବୁର ଅଭିଯୋଗ କରିବ ତାଙ୍କ ଆଗେ ! ତା ଯୋଗୁ ଯେ ଏ କୁଳଟା ବୁଡ଼ିଯାଉଥିଲା ! କମଳା ଆସି ତା ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଇଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ସେଇ ଧାରଣା । ତାଙ୍କ ମନରେ ବା ଏକଥା ନ ଆସିଥିବ କାହିଁକି ? ଅପମାନ-ଜର୍ଜରିତ ମୁହଁ ସେ କାହା ଆଗରେ ଦେଖାଇବାକୁ ଚାହେଁନି । ନିଜ ପ୍ରତି ଆସେ ଈର୍ଷା ଓ ଘୃଣା । ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପଶିଲା ଏକ ବିକାର । ସେହି ବିକାର ତଳେ ତା ମହତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣସବୁ ଲୁଚି ରହିଲା ।

କମଳାର ଉଦ୍ଧତ ବ୍ୟବହାରକୁ ବାଧାଦେବାକୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା । କମଳାକୁ ମିଳିଗଲା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ । ବସନ୍ତଙ୍କ କାନ ବଡ଼େଇଲା ତା ମୁହଁରୁ ଅହରହ ଛୋଟ ଛୋଟ ଘଟଣାର ପ୍ରତିବାଦ ଶୁଣି । ଧୀରାକୁ ପଚାରିଲେ ସେ ଚୁପରହେ । ସେ ବୁଝାନ୍ତି

—"ବଡ଼ ଭଉଣୀ ସ୍ୱଭାବରେ ସବୁ ସହି ନ ଗଲେ ଘରର ଅଶାନ୍ତି ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବ ।"

ସେ ଜାଣନ୍ତି କମଳାକୁ ବୁଝାଇବା ବୃଥା । ଧୀରର ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ ।

ଦି'ପହରେ । କମଳା ଯାଇଥାଏ ସାଇବୁଲି । ଧୀରା ରାମାୟଣ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି । ପୁଅ ରାବ ଦେଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ବସନ୍ତଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରୁ । ପଡ଼ିଶା ଘରୁ କମଳା ପାଟି କରି କରି ଆସିଲା—"ମଣିଷଟେ ଘରେ ଅଛି । ପିଲାଟା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗଳା ଫଟାଉଛି !"

ଶାଶୁବୁଢ଼ୀ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଏତିକିବେଳେ । ଧୀରାର ବି ଭାଙ୍ଗିଗଲାଣି ନିଦ । ତା କାନରେ ବାଜିଲା, କମଳା ପିଲାକୁ ଭୁଲା କରୁ କରୁ ଶାଶୁଙ୍କୁ କହୁଛି—"ଦେଖିଲଟି ଶାଶୁଏ, କମିତି ବାଦ ! ଆଉ ଘରେ ମଣିଷଟା ଅଛି । ଏମିତି କଣ କାନରେ ପଥର ପଡ଼ିଛି ? ଜନମ ତ କରନି, ପିଲାଟା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମରି ଯାଉ··· "

ଶାଶୁଏ ଶୁଣେଇ କରି କହିଲେ—"କେଉଁଥି ପାଇଁ ଏତେ ଗର୍ବ କେଜାଣି ? ମୋ ବୁଢ଼ା ତ କରି ନ ଥିଲେ ଏ କୁଳରେ ପାଣି ଦେବାକୁ କେହି ନ ଥାନ୍ତେ । ଏଇ ଦିନରୁ ଏମିତି, ଆଉ ତ ଅଛି । କୁଳର ଚନ୍ଦ୍ରମା ମୋର ସେ । ତାକୁ ପୁଣି ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଏମିତି ହତାଦର ? ଆସୁ ଆଜି ବଶୁ··········"

ଶୋଇ ରହି ଧୀରା ଭାବିଲା । ଦି'ପଦ କଡ଼ା କରି ବତେଇ ଦେବ ଶାଶୁଙ୍କୁ । ରହିଗଲା—ନା । କେବେ ସେ ତାଙ୍କମୁହଁରେ ଜବାବ ଦେଇନି । ଏଇ ଶାଶୁ ତାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବସାଇଥିଲେ,

ଆଦର ସ୍ନେହରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିଥିଲେ, ସାଇପଡ଼ିଶାରେ ରୂପ ଗୁଣର ପ୍ରଶଂସା ଗାଉଥିଲେ । ଏବେ ତାଙ୍କର ଏ କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ! ସେ ତାଙ୍କୁ ଜହର ପରି ଲାଗୁଛି । କମଳା ତାଙ୍କର ଏଇନେ ସବୁ ତାର ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା, ଖାଇବା, ଲୁଗାପଟା, ଗହଣାଗାଣ୍ଠି—ନିଜେ ସବୁର ଖବର ନିଅନ୍ତି । ବସନ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ତାର ରାଗ ଆସିଲା—କାହିଁକି ସେ ତାକୁ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରଖି ଅପମାନ ଦିଆଉଛନ୍ତି ? ସେ କଣ କିଛି ଜାଣୁ ନାହାନ୍ତି ? କେତେ ଥର ବାହାରିଲଣି ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମୁଁ । ମୋର ବା କଣ ଅଛି ଏ ଘରେ ! ଏ ଜନ୍ମଟାର ତ ସବୁ ସୁଖ ମୋର ଜାଳପୋଡ଼ି ଦେଲ । ଆଉ ଅଧିକା କଣ କରିବାକୁ ମନ !"

ବେଦନାକ୍ଷୁବ୍ଧ ଅନ୍ତରରୁ ତାର ଲୁହ ବୋହିଆସି ମୁଣ୍ଡ ତଳର ମାଣ୍ଡିଟାକୁ ତିନ୍ତାଇ ଦେଇଗଲା ।

ରାତିରେ ଖାଇବାକୁ କମଳା ବାଢ଼ିଦେଲା ବେଳେ ବସନ୍ତ ପଚାରିଲେ—"ସେ କଣ କରୁଛନ୍ତି କି ?"

କମଳା ମୁହଁ ବୁଲାଇ ବ୍ୟଙ୍ଗ ସ୍ୱରରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା— "ଆମ ରନ୍ଧାବଢ଼ା ଗନ୍ଧାଏ, ନୁହଁ ? ତା ହାତର ପରଷାରେ ଅମୃତ, ଓଲଟେ ନ ଦେଲେ ଚଳୁନ । ଏମିତି ଗୋଟିଏ ସବସୁଲକ୍ଷଣୀ ଆଉ ଆଉ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାହିଁକି...... ।"

ବସନ୍ତଙ୍କୁ ଏ ପରିହାସ ଶିରେ ଶିରେ ଦଂଶନ କଲା । ସେ କେବଳ ହୁଁ ଟିଏ ମାତ୍ର ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

(ଦୁଇ)

ନିପଟ ସତ କଥାଟିଏ—ଯେ ଯାହାକୁ ଯେତେ ଭଲ ପାଏ, ତା ଉପରେ ସେଇ ଅନୁପାତରେ ତାର ଅଧିକାର ବୋଲି ବୁଝେ ।

ସେତିକି ତାର ଭଲ ପାଇବାର ଗର୍ବ, ବା ଆତ୍ମ-ପ୍ରସାଦ । ଅନ୍ତରର ଗଭୀର ଅନୁରାଗକୁ ବାହାରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଫୁଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ବି ପାରେ ନି; ପାରୁଥିଲେ ପ୍ରେମର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ରହନ୍ତା ବା କପରି ? ତାର ଦାବୀ, ସେ ଯାହାକୁ ଭଲପାଏ ସେ ତାର ଅନ୍ତରକୁ ଚିହ୍ନେ । ବାହାରେ ଯଦିଓ କେବେ କୌଣସି କଥାରେ ଦୋଷ ଦିଏ, ରାଗ ହୁଏ, କି ମୃଦୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରେ ତା ଉପରେ; ଏହା ଦ୍ୱାରା ତା ଅନ୍ତରର ସେ କୋମଳ ଜାଗାଟି ତିଳେ ମାତ୍ର ନଷ୍ଟ ହୁଏନି । ବରଂ ସେଠୁ ପରେ ପରେ ଏକ କରୁଣ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଉଠେ ସେ ଜାଗାଟିକୁ ଆହୁରି ନରମ କରି ଦେବାକୁ ।

ଧୀରି ବୁଝି ବୁଝିଲାନି ଏ କଥା । ଆବେଷ୍ଟନୀର ଅତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ନିଜକୁ ସେ ହରାଇ ବସିଲା । ସେ ହେଲା ଗୋଟିଏ ବହିର୍ମୁଖୀ ପାଗଳୀ । ତାକୁ ଆଘାତ କଲା ଗୋଟିଏ ଚିନ୍ତା—ସେ ଭାବି ଠିକ କଲା, ବସନ୍ତ ଏଣିକି ମୁହଁରେ ଭଲ ପାଇବାର ଛଳନା କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନୁରକ୍ତି ବିମଳାକୁ ତା ପ୍ରତି ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇଛି । ବିମଳାକୁ ଦୋଷ ଦେବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ଖଟେ ନି । ପ୍ରତି କଥାରେ ଦୋଷଯାକ ଯେପରି ତାର । ବିମଳା ଆଗରେ ବି ତା ଉପରେ ଚିଡ଼ି ଉଠନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଅପମାନ ସେ ଆଉ କଣ ଦିଅନ୍ତେ ? ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସେ ତାର ଗର୍ବକୁ ତେଜ ଦେଇଛନ୍ତି । ଭୁଲାଣିଆ କଥା କେଇ ପଦ କହି ମୋତେ ଯାହା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ।

ଯାହାର ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ସ୍ନେହ ଆଦର ପାଇ ଜୀବନକୁ ସାର୍ଥକ ମଣୁଥିଲା, ସେ ଯଦି ଏପରି ତାକୁ ଶୁଖିଲା ଫୁଲ ପରି ଗୋଡ଼ରେ ଆଡ଼େଇ ଦେଲେ, ତେବେ କଣ ନେଇ ଏ ଦୁନିଆରେ ବଞ୍ଚିବ ।

ଆଉ ସେ ଦିନ ତାର ଫେରିଆସିବ ନ । ସେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସ୍ନେହର ଏହି ହୀନ ପରିଣତି ! ଏ ଘାତକ ଦୁନିଆର ଏଇ ବିଗ୍ରହ ! ମୂକ ଜନ୍ତୁଟିଏ ପରି ପେଟକୁ ମୁଠାଏ ମୁଠାଏ ପାଇ ସେ ପଡ଼ି ରହିବ କେତେ ଦିନ ? ଅନ୍ତରର କ୍ଷୁଧା ଯେ ତାର ଦୁର୍ନିବାର । ଭୂତ ପଥର ପରି ସମସ୍ତେ ତା ଉପରେ ମନଇଚ୍ଛା ଅତ୍ୟାଚାର କରି ଚାଲିଥିବେ । ସେ ନିର୍ବାକ ଚିତ୍ତରେ ସହି ଯାଉଥିବ କାହିଁକି ବା ?

ଦୁଃଖ-ଅପମାନ-ବୋଳା ତିକ୍ତ ଅନ୍ତରଟା ତାର ଛଟପଟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଅସରନ୍ତି ଭାବନାରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଇ ଧୀରା ବସିଛି ନଳାମୁହଁ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ । ସକାଳ ପହର । ଶାଶୁଏ ଥାନ୍ତି ଗୁହାଳ ଘରେ । ଦେହଟା ତାର ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଗଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ରାତିଟା ତାର କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କଟିଛି । ସେଥିରେ ପୁଣି ଖାଡ଼ା ଉପାସ । କେହି ବୁଝି ନାହାନ୍ତି ତା କଥା । ଶାଶୁଏ ଦୋଷ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଦୁଆରମୁହଁରେ ଥରଟିଏ ଡାକିଥିଲେ 'କି ଲୋ ଧୀରା, ଆସୁନୁ ଖାଇବୁ ?' ଉତ୍ତର ପାଇଥିଲେ 'ନା' । ସେତିକରେ ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସରିଥିଲା । ସେଇ ଶାଶୁ, ଯେ ବୋହୂକୁ ପାଟିରେ ଗୁଞ୍ଜି ପେଟ ପୂରାଇ ନ ଖୋଇ ଛାଡ଼ୁ ନ ଥିଲେ । ଖାଇବା ଟିକିଏ ଡେରି ହେଲେ ବେଜାର ହେଉଥିଲେ ।

— ବାବୁ, କି ସତେ ବଦଳି ଗଲେ ! ଗେହ୍ଲାରେ ନାଁ ଦେଇଥିଲେ ରାଣୀ । ଘରେ ପଶିଲେ ଆଗ ରାଣୀ ବୋଲି ଡାକି ଛାଡ଼ୁଥିଲେ । ଆଖି ଆଗରୁ ତିଳେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଯେ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନ ଥିଲେ, ଆଜି ସେ ଟିକିଏ ଖବର ନେଲେ ନ କଣ କରୁଛି ରାଣୀ ? ଖାଇଛି କି ନାହିଁ ? ସେ ପୁଣି ସାଙ୍ଗରେ ବସାଇ ହାତରେ ଖୋଇ ଦେଉଥିଲେ । ଗୁମାନ କଲେ ଉପାସ ରହି ଯାଉଥିଲେ ଦିନେ ଦିନେ । ହାୟ, କି ଓଲଟ ପାଲଟ ରୀତି ଏ ଦୁନିଆର !

ଫଁ କରି ନିଃଶ୍ୱାସଟାଏ ତା'ର ବାହାରିଗଲା । ବସନ୍ତଙ୍କ ଦୁଆର ଖୋଲିବା ଶବ୍ଦଟା ତା ଗୁଡିକୁ ଦୁଲକାଇ ଦେଲା । ବିମଳା ତରତରରେ ଚାଲିଗଲା ବାରିପଟକୁ । ତାଙ୍କର ଧୀରା ଉପରେ ନଜର ନାହିଁ । ବସନ୍ତ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସି ଠିଆହେଲେ ତାରି ପାଖେ । ଧୀରା ଜାଣିଲେ ବି ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ସେ ଆଣ୍ଠୁ ଭିତରେ ମୁହଁ ଗୁଞ୍ଜି ବସିଲା । ବସନ୍ତ ପଚାରିଲେ—"କାଲି ତୁମେ ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲ, କଣ ହେଲା ତୁମର ? କବାଟ ବି ଦେଇ ଦେଇଥିଲ ? ଖାଇ ନ ଥିଲ ବୋଧେ…… ?"

କିଛି ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ବସନ୍ତ ନଇଁପଡ଼ି ଧୀରାପିଠିରେ ହାତ ମାଇଲେ—"କଣ ହୋଇଛି ତୁମର ? କଥା କହୁନ ଯେ……?"

ବସନ୍ତଙ୍କ ହାତର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ଧୀରାର ଆଖିରେ ଲୁହ ଛଳ ଛଳ ହେଲା । ତାର ବୁକୁତଳୁ ଉଠି ଆସୁଥିଲା କ୍ରନ୍ଦନର ଏକ ତରଳ ପ୍ରବାହ । ମୁହଁକୁ ଚାପି ରଖିଲା ଆଣ୍ଠୁ ଉପରେ କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ, ଅତି ଗୋପନରେ ଓଦାଳ ଦିଟାକୁ ପୋଛି ନେଇ ଚାହିଁଲା ମୁହଁ ଟେକି ।

ବସନ୍ତଙ୍କ ହୃତପିଣ୍ଡଟାକୁ କେହି ଏକ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଛୁରିକାରେ କେଞ୍ଚି ଦେଲାପରି ଲାଗିଲା । ଏମିତି ମୁହଁ ଧୀରାର ସେ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲେ, ଏତେ ଶୁଷ୍କ ମଳିନ ! ସମୁଦାୟ ମୁହଁଟି ବାଷ୍ପାକୁଳ । ନୟନ ଯୁଗଳ ଫୁଲି ନାଲି ହୋଇ ଉଠିଛି । ଅଳିଆ କେଶଗୁଡ଼ାକ କପାଳ ଉପରେ ଲେଟିଯାଉଛି ।

ବସନ୍ତ ବସିପାଇ ଧୀରାର କପାଳରେ ହାତ ମାରି ଆସ୍ତି କହିଲେ ଆର୍ଦ୍ର ଗଳାରେ—"ତୁମ ଦେହ କଣ ହଉଛି ?"

ଧୀରା ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲା—"ନା ।"

—"ଆଉ ତେବେ କାଲି ତୁମଙ୍କୁ କିଏ କଣ କହିଥିଲି ? ମୁଁ ଜାଣେ ଗଣି, ବିମଳାର ବ୍ୟବହାର ତୁମ ପ୍ରତି ଏକବାର କଦର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି । ତୁମେ ଭାବୁଥିବ, ମୁଁ ତୁମପ୍ରତି ଅନାଦର ଦେଖାଉଛି ଏବେ; କିନ୍ତୁ ତୁମେଇ କୁହ, ମୁଁ କଣ କରିବି, କାହାକୁ କଣ କହିବି ? ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ତାର ପ୍ରକୃତି ବଦଳୁ ନାହିଁ । ବରଂ ତାର ଓଲଟା ଫଳ ଦେଖୁଛି । ମୁଁ ତ ଏସବୁ ପୂର୍ବରୁ ଭାବି ଭୟ କରୁଥିଲି । ତୁମେ ଶେଷରେ ମୋତେ ବାଧ୍ୟ କଲ, ନୋହିଲେ ଏ କୁଳଟା ମୋର ବୁଡ଼ିଯାଇଥିଲେ ବି ·····।

ଧୀରାମୁହଁର ରଙ୍ଗ ବଦଳି ଆସିଲା । ନ ହସି ସେ ହସିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଭାବିଲା, ସେ ବାବୁଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରି ଭୁଲ କରିଛି । ସେ ବି ତ ତାରି ପରି ସବୁଥିରୁ ଖାପଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସଦା ପିଲାଳିଆ ମନଟି ତାଙ୍କର ଝାଉଁଳି ଯାଇଛି । ନିଜର ଜନ୍ମକଲା ମା', ମା'ଙ୍କର ଅତି ଆଦରର ବିମଳା । କାହାକୁ କଣ କହିବେ ? ବୃଥା ଖାଲି ଦୋଷ ଦେଉଛି ତାଙ୍କୁ । ରୂପ-ଗର୍ବିଣୀ ବିମଳା । ସେ ତ ତା ହେବାର କଥା । ତାର ବି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଆଉ ତେବେ କାହାର ଏ ଦୋଷ ? କିଏ କଲା ଏ ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ? ଅବୋଧ ମାୟାମୟୀ ନିୟତିର ଗତି !

ବିମଳା ତେଣୁ ପାଣି ଡାଳେ ଧରି ଆସୁ ଆସୁ ଧୀରା ଓ ବସନ୍ତଙ୍କୁ ଏତେ ପାଖାପାଖି ଦେଖି ମୁହଁଟାକୁ କିପରି ଆମ୍ବିଳା କରିଦେଲା । ଧୀରା ଦେଖିଲା ତା କାନରେ ଦୁଇଟି ନୂଆ 'ଦୁଲ' । ବସନ୍ତ କହିଲେ—"ତୁମର ଦୁଲ ଦ'ଟା ବଣିଆ ତିଆରି କରି ପାରି ନ ଥିଲା, ଆଜି ଦେଇଯିବ ।"

ଧୀରା ମୁହଁ ଖୋଲିଲା—"ମୋର ଦୁଲ ପିନ୍ଧିବା ବେଳ ଯାଇଛି, ଆଉ ସେଗୁଡ଼ାକ ମୋତେ ମାନିବ ନି ।"

ବସନ୍ତ ଏପରି ଆଶାତୀତ ଉତ୍ତର ପାଇ ଧୀର ପଦକ୍ଷେପରେ ଚାଲିଗଲେ । ଧୀରା ଚାହିଁରହିଲା ତାଙ୍କଆଡ଼େ ।

ବସନ୍ତ 'ଦୁଲ୍' ଯୋଡ଼ିକ ଆଣିଦେଲେ । ଅତି ବାଧ୍ୟରେ ଧୀରା ଦିନଟିଏ ପିନ୍ଧିଲା । ଦର୍ପଣରେ ଥରେ ଦି ଥର ଚାହିଁ ଦେଖିଲା, ଯେପରି ସୁନାର ଦୁଲ ଦି'ଟା ବି ତା ଆଡ଼େ ପରିହାସ କରୁଛନ୍ତି । ଓହ୍ଲାଇ ଥୋଇଦେଲା ।

ବିମଳା ଶାଶୁଙ୍କ କାନରେ କି ମନ୍ତ୍ର ଫୁଙ୍କିଲା, ଶାଶୁ ବୁଢ଼ୀ ସେଥିରୁ କି ଅର୍ଥ କାଢ଼ିଲେ, କେବଳ ସେଇ ଦୁଇ ଜଣ ଜାଣନ୍ତି । ଧୀରା ଗାଧୋଇ ଆସି ମୁକୁଳା କେଶ ଘଷୁଛି । ବୁଢ଼ୀ ନରମ ଗଳାରେ ପ୍ରଥମେ ପଚାରିଲେ—"କି ଲୋ ଧୀରା, ତୁ ସେ ଦୁଲ ଦି'ଟା ପିନ୍ଧିଲୁ ନି ? ରଖିଦେଲୁ କାହିଁକି ? ଦୁହିଁଙ୍କ ପାଇଁ ତ ଏକା ମଗୁରେ ତିଆରି ହୋଇଛି । କମିତି ହୋଇଥିଲେ ଏବେ ତୋ ମନକୁ ପାଇଥାନ୍ତା କହିଲୁ ନି ? ସାନ ସଙ୍ଗେ କଣ ବଡ଼ ବାଦ କରନ୍ତି ?"

—"ତୁମେ ଭୁଲ ବୁଝୁଛ ବୋଉ ! ମୁଁ ଏଡ଼େ ଛୋଟ ନୁହେଁ ଯେ, ତା ସଙ୍ଗେ ବାଦ କରିବି !

ଏତିକି ତା ପାଟିରୁ ବାହାରି ଆସିଛି, ବୁଢ଼ୀର ତାନ ପଞ୍ଚମରେ ଉଠିଲା—"କଣ କହିଲୁ, ମୁଁ ବୁଝିଲି ଖରାପ ? ତୋତେ ତ ବୋଧେ କରି ଆଣିଥିଲି ଯେ, ତୁ ଯାହା ମୋ ବଂଶକୁ ସ୍ୱର୍ଗରେ ବସାଇ ଦେଲୁ । ମୁଁ ବୁଝି ବୁଝି ଆସି ମୁଣ୍ଡରେ ବାଳ ପାଚିଲାଣି । ତୁ ପୁଣି ମୋତେ ବୁଝାଇବୁ ? ତୋ ବାପର ଏବେ ଥିଲା, ତୋତେ ଘରି ଥାନ ଦେଇଥିଲା । ତା ବାପର ନାହିଁ—ନାକରେ ଚୂନକାଠି ଦେଇ ଛାଡ଼ି ଦେଲା, ହେଲା କଣ ? ତୋର ସେଇଥିପାଇଁ ଏଡ଼େ ଫୁଲଣ । ସେ ତ ଆସୁ ଆସୁ ମୋ ଘର ହସି ଉଠିଲା ।"

ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ପାଟିରୁ ତାନ ଛୁଣ୍ଡି ଆସିଲାବେଳକୁ ଡମ୍ଫ ସାପ ପରି ଫଁ ଫଁ ହୋଇ ଘରୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲା ବିମଳା । ନାସିକା କୁଞ୍ଚିତ କରି ଆରମ୍ଭ କଲା—"ଆମେ ଏଡ଼େ ଶ୍ରେଷ୍ଠଲୋକ, ଏ ପୁଣି ଏଡ଼େ ବଡ଼ଲୋକ । ବଡ଼ଘରର ଝିଅ, ମା' ଲୋ, କି ଗରବ !" କେଉଁଠି ଶୁଣିଥିବା ଢଗଟାଏ ବି ମେଲି ଦେଲା—"ଭୁଷୁକୁ ଏତେ, ମୁଦି ନାହିଁ ଗୋଡ଼ କୁରୁଡ଼ୁ କେତେ !"

ବସନ୍ତ ଆସି ଠିକ ଏତିକି ବେଳେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ବୁଢ଼ୀ ଡାକ କହିଲେ—"ଆରେ ବସୁ, ମୁଁ ତାକୁ ଭଲରେ ପଚାରୁଛି, 'କିଲୋ ତୁ କାହିଁକି ଦୁଲ ପିନ୍ଧିଲୁ ନି ?' ମୋର ଦୋଷ ହେଲା ଏତିକିରେ । ଯା' ନାହିଁ ତା କହୁଛି । ଏବେ ଘରି ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇଗଲାଣି ସେ ।"

ଅଗଣା ମଝିରେ ଠିଆହୋଇ ପଥର ପାଲଟି ଯାଇଥାଏ ଧୀରା । ସେ ତ ପଦକୁ ଦି ପଦ କହି ନାହିଁ । କପରି ବୋଉ ଏତେ କଥା କହି ଯାଉଛନ୍ତି । କଣ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ତେବେ ? କ୍ରୋଧରେ ତାର ଅନ୍ତର ଜଳିଯାଉଥିଲା । ସେ ପାଟି ଖୋଲିପାରିଲା ନାହିଁ, କଟମଟ ଆଖିରେ କେବଳ ଚାହିଁ ରହିଲା ।

ବସନ୍ତ ବିରକ୍ତିମିଶା ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଦେଖୁଛି, ତୁମେ ଆଜି ରଖେଇ ଦେବନି ମଣିଷକୁ ଏ ଘରେ ? ସଦାବେଳେ ଏଇ ପାଲା । କଣ ତୁମର ହୋଇଛି ? ସେ ଦି'ଟା ପିନ୍ଧିଥିଲେ କଣ ତୁମର ମାନହାନି ହୋଇଯାଉଥିଲା ? ତୁମ ମନରେ କିଛି ନ ଥିଲେ............"

ହଠାତ୍ କଥା ବନ୍ଦ କରି ଗୋଟାଏ କିଛି ଆଘାତ ପାଇଲା ପରି ଜୋରରେ ଦାଣ୍ଡପଟକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଧୀର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚୟ କରି ଛୁଟି ଆସୁଥିବା ଅଶ୍ରୁର ବନ୍ୟାକୁ ଚାପିନେଲା ନିଜ ଅନ୍ତର ଭିତରେ । ତା ମନଃଚକ୍ଷୁରେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା ଯେପରି ଏକ ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ ଦୃଶ୍ୟ । ସେ ଦୃଶ୍ୟରେ ଥିଲା ଏକ ମଣିମୟ ସରଣୀ । ଯେଉଁ ସରଣୀ ଉପରେ ଉଠେନି ଏ ଭଙ୍ଗୁର ଦୁନିଆଁର ନୈରାଶ୍ୟଜର୍ଜରିତ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ବିଳାପର ବାତାବର୍ତ୍ତ । ଯାହାର ଆଦ୍ୟପ୍ରାନ୍ତ ଗୋଧୂଳିର ରକ୍ତ କିରଣରେ ରଞ୍ଜିତ । ସୀମାନ୍ତେ ପାରିଜାତର ଅମିୟ ସୁବାସ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପକ୍ଷୀର କଳନାଦ । ଯାହାର ଧ୍ୱାନ୍ତଭୂମେ ଅକ୍ଷୟ ଶାନ୍ତିର କଲ୍ଲୋଳ ପ୍ରବାହ । ଯେପରି ତାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହେଲେ ଶୂନ୍ୟ ନୀଳିମାଲୋକେ ଲକ୍ଷ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ ତାରକା । ଜଣାଗଲା ଯେପରି ସେହି ଜ୍ୟୋତି ପାରାବାରେ କାହିଁ ଲୟ ଭଜ ଯାଉଛି ଜୀବନର ଆଲୋକ ଶିଖାଟି ତାର ।

ଆଖି ଖୋଲି ଦେଖିଲା ପାଖରେ କେହି ନାହାନ୍ତି ।

ଗୁଡ଼ାଏ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଚିନ୍ତାର ତାଡ଼ନାରେ ବସନ୍ତ ଏପଟ ସେ ପଟ ହୋଇ ଶେଷରେ ତନ୍ଦ୍ରାଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଗୋଟେ ଭୟଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ତାଙ୍କର ନିଦ୍ରା ଛିନ୍ନକଲା । ଗବାକ୍ଷ ପଥରେ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ, ପୂର୍ବାଶାର ଘନୀଭୂତ ଅନ୍ଧକାର ଛିଣ୍ଡି ଛିଣ୍ଡି ଆସିଲାଣି । ଉଷାର ଶୀତଳ ପବନ ବହି ଆସୁଛି ଦୂର ବନାନ୍ତର ଶ୍ୟାମଚ୍ଛାୟା ତଳୁ । ମୁଣ୍ଡତଳୁ ଟର୍ଚ୍ଚଟି ଧରି ନିଜର ବ୍ୟଥାଗ୍ରସ୍ତ ଶରୀରଟାକୁ ଟାଣି ନେଲେ ବାହାରକୁ ।

ହାତମାରି ଦେଖିଲେ ଧୀରର ଦୁଆରଟା ଖୋଲା । ଟର୍ଚ୍ଚ ମାରି ଦେଖିଲେ ଧୀର ନାହିଁ । ଟର୍ଚ୍ଚ ଆଲୁଅରେ ତାଙ୍କର ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ଧଳା କାଗଜ ଖଣ୍ଡେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ । ପଢ଼ିଗଲେ—

ବାବୁ,

ଅଭାଗିନୀ ତୁମ ପାଖେ ଅନେକ ଦୋଷ କରିଛି । କ୍ଷମା ମାଗି ନେଉଛି । ନିଜେ ମୁଁ ତୁମକୁ ସେଥିପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲି, ତେଣୁ ତାର ସମାଧାନ ଥିଲା ମୋ ହାତରେ । ବିମଳା ଓ ତୁମ ମଧ୍ୟରେ ବୃଥାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ତୁମ ଜୀବନକୁ ଅସୁଖମୟ କରିବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେ । ଯେତେ ଦିନ ଥିଲି, କେବଳ ଗୋଟାଏ ଆଶାରେ । ତାକୁ ମୋର ପରି ଭଲ ପାଇବ । ଏଇଟକ ଜୀବନର ଶେଷ ଅନୁରୋଧ । ତୁମର ଅକାତ ସ୍ନେହଭିତରେ ମୁଁ କଣ ନ ପାଇଛି ? ଦୁଃଖ କରିବ ନି ବହୁତ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲି ବୋଲି । ଆଶା କରିଥିଲି ତୁମର କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଚିର ନିଦ୍ରାର ଅଖଣ୍ଡ ସୁଖରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । ହେଲା ନି, ଦାସୀ ସେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅଯୋଗ୍ୟା । ଚାଲିଲି ବାବୁ, ଥାଅ—ପୁଣି କେଉଁ ଜନ୍ମରେ—। ଇତି ।

ତୁମର ଅଲକ୍ଷଣୀ

ରାଣୀ

ବସନ୍ତଙ୍କ ଛାତିଟା ଫାଟିଗଲା ସତେ ! ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ସେ ମୁଣ୍ଡଟା ପିଟିଦେଲେ । କମ୍ପିତ କଣ୍ଠରୁ ତାଙ୍କର ବାହାରିଗଲା ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘ ସ୍ୱର—ରାଣୀ !

ପ୍ରଭାତର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆଲୋକରେ ଘରବାଡ଼ି ଗୁରିଆଡ଼େ ଖୋଜୁଥିଲାବେଳେ ଜଣକର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ପଶ୍ଚିମ ପଟର ବରଗଛ ତଳେ ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ । ପାଟି କରି ଉଠିଲା ସେ ! ବସନ୍ତ ଧାଇଁ ଗଲେ; କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ଧୀରା ଆଉ ନ ଥିଲା । ତାର ଜଡ଼ ପିଣ୍ଡଟା ମାତ୍ର ଝୁଲୁଥିଲା ଗୋଟିଏ ଶାଖାରେ । ଧୀରାର

ମୃତ ଦେହ ପାଖେ ବସନ୍ତା କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ବସନ୍ତ ଲୋତକଭରା ଡୋଳା ଦୁଇଟିକୁ ଘୂରାଇ ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ—“ରାକ୍ଷସୀ, ତୋର ତ ହସିବାର କଥା । ଦେଖେଇବାକୁ କାନ୍ଦୁଛ କଣ ? ତୁଇ ତାକୁ ଖାଇଲୁ । ଏବେ ଏସବୁ ଶାଗୁନବାହୁ ନିଷ୍କଣ୍ଟକରୂପେ ଭୋଗ କରୁଥାଅ ।”

ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ଜନରବ ଉଠିଲା, ବିଶୁବାବୁ ପାଗଲ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ମଉନ ହୋଇ ବସୁଛନ୍ତି—ଘଡ଼ିକ ଘଡ଼ି ବେହୋସ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କେହି ପାଖକୁ ଗଲେ ବକୁଛନ୍ତି ।

ତା ପର ଦିନ ହଠାତ୍ ଶୁଣାଗଲା, ବିଶୁବାବୁଙ୍କ ଦେଖା ମିଳୁନି, କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ—ଆହା, କଣ ହେଲା ? କାହିଁକି କୁଆଡ଼େ ପଳେଇଲେ ? ଦୁନିଆରେ କଣ କାହାର ମାଇପ ମରୁନି ?

ତେବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ବେହେରା ଟୋକା ଗୋପାଳଆ କଥା ଶୁଣି । କାଲି ରାତରେ ସେ ନିଶବାଳରେ ଗୋଠ ପକେଇ ଥିଲା । ଛତାମାଡ଼ି ଶୋଇଛି, ଅଧରାତକୁ ବଳିଲାଣି । କିଏ ଗୋଟେ କାନ୍ଦିଲା ପରି ଶୁଭିଲା ମଶାଣି ଉପରେ । ସେ ରହିଁ ଦେଖିଲା, ଠିକ ସେହି ବିଶୁବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜୁଇଗାଡ଼ ପାଖରେ କିଏ ଗୋଟେ ବସି ଅଣ୍ଡାକୁଛି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ବାଦ ସେଠା କୁଆଡ଼େ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲା ।

ସେଇ ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ବଂଶରେ ପୁରୁଷ ଉପରେ ପୁରୁଷ ବୋହିଯାଇଛି; କିନ୍ତୁ ବସନ୍ତ ଆଉ ଫେରି ନାହାନ୍ତି । ଆଜି ସେହି ବିଶାଳ ବଟବୃକ୍ଷଟି ଏଇ କରୁଣ କାହାଣୀକୁ ଅମର କରି ରଖିଛି । ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ସେଠା ଭୂଆସୁଣୀ ବର । ବୁଢ଼ାମାନେ କହନ୍ତି,

ସାମନ୍ତରାୟ ଘରର ଭୂଆସୁଣୀଟେ ଦୌଡ଼ ଦେଇଥିଲା ତା ଦେହରେ । ରାତିରେ ବା ଦିନରେ କେହି ତା ମୂଳକୁ ଯିବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେବେଳେ ତାର ଡାଳରେ ଛିଣ୍ଡାକନା ଖଣ୍ଡେ, କେବେ ତା ଗଣ୍ଡିରେ ସିନ୍ଦୂର ମେଞ୍ଚେ ବୋଳା ହୋଇଥାଏ । ଭଙ୍ଗା ଆଟିକା ହାଣ୍ଡି, ନୋହିଲେ ଛିଣ୍ଡା କନ୍ଥା କ ମସିଣା ଖଣ୍ଡେ ତା ତଳେ ଗଡ଼ୁଥାଏ । କେହି ଜାଣନ୍ତି ନ, କିଏ ଏ ସବୁ କେତେବେଳେ କରେ ! ଦିନରେ ତାର ପତ ଗହଳରୁ ଚଢ଼େଇଙ୍କର ରାବ ଶୁଭେ । ରାତିରେ ପେଚାଟାଏ ରହି ରହି କରୁଣ ରାବ ଦିଏ, ଯେପରି ଶତଯୁଗର ବ୍ୟଥାଭରା ସେ ସ୍ୱର !

ପ୍ରତିଛବି

ନଇଁଆସେ କୃଷ୍ଣ ଘନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୂର ତୋଟାମାଳ ଉହାଡ଼ୁ । ମୁଣ୍ଡରେ ଟିକ ଓଢ଼ଣାଟି ଟାଣି ଟିକ ବୋହୂଟିଏ ଲୁସୁରପୁସୁର ଧାଇଁଛି । ନଈଧାରରେ ଚଲାବାଟଟିଏ । ସକାଳ ପହରୁ ମନଟା ତାର ଆଜ ବଡ଼ ଅମାନିଆ । ଚଞ୍ଚଳ ଚପଳ ମନଟା ସଙ୍ଗେ ଟିକ ପାଦ ଦୁଇଟି ତାର ତାଳ ରଖି ନ ପାରି ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଦେହଟା ଓଦା ସୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ । କାଖରେ ଭରା କଳସୀଟି ଚହଲ ଚହଲ ତାର ବକ୍ଷ ସିକ୍ତ କରୁଛି । ପିଟିପଡ଼ ପିଠିରେ ଲୋଟୁଛି ଗହଳ କେଶପାଶ । ଆର୍ଦ୍ର ବସନ ତଳୁ ଢଳ ଢଳ ଯୌବନର ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରୂପସମ୍ଭାର ଫୁଟି ପଡ଼ୁଛି । ତାର କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । ତାର ଉଠିଲା ପଡ଼ିଲା ଗ୍ରୀବତଳେ ଭୁହାଇ ଭୁହାଇ ଉଠୁଛି ସେଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ—ସତରେ ସେ ଆସିବେ ?

ବାଡ଼ ଦୁଆରେ ପାଦ ଦୁଇଟି ରହିଗଲା ତାର । କାଳେ, ସେ ଆସି ଯାଇଥିବେ ! ଛି, ଏମିତ ବେଶରେ ମୋତେ ଦେଖିଲେ ବହେ ହଇରାଣ କରିବେ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ଭିତରକୁ ଗଲା । କେହି ନାହାନ୍ତି । ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସଟିଏ ତାର ବାହାରି ଆସିଲା ।

ବହୁ ଦିନ ପରେ ଆଜ ତାର ସେ କଳା ମଚମଚ ବାଳ ପେଣ୍ଡାକ ସଜାଡ଼ ବସିଲା । ବାଛି ବାଛି ଦି'ପହରଟା ଲାଗି ସେ

କାଢ଼ିଥିଲା ପେଡ଼ସାଇଡା ନୀଳ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡେ । କପାଳରେ ସିନ୍ଦୂର ବିନ୍ଦୁଟିଏ ଦେଇ ଦେଇ ଦର୍ପଣରେ ଘଡ଼ିଏ ନିଜକୁ ଦେଖିଲା । କାନରେ ଷ୍ଟୋନ୍ ଫୁଲବସା ଝୁମୁକା ଦୁଇଟି । ବର୍ତ୍ତୁଳ ବକ୍ଷଦେଶ ପୂରି ରହିଛି ପ୍ରଜାପତି ହାରଟିଏ । ସ୍ମିତ ହସ ଟିକିଏ ମୁହଁରେ ତାର ନାଚିଗଲା ! ନୀଳ ଘନ ଫୁଲଶାଢ଼ୀଟିର ଓଢ଼ଣି ତଳେ ତାର କନକଗୌର ଅଙ୍ଗଲତାଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଠିଥିଲା । 'ଧୀରେନ୍ଦ୍ର'ର ଫଟୋଟି ହାତରେ ଧରି ପଚାରିଲା—'କିଓ ବାବୁ, ଏତେ ଡେରି କାହିଁକି ? ଠିକ୍ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ 'ପହଞ୍ଚିବି ବୋଲି ଲେଖିଥିଲ, କାହିଁ ? ଗାଡ଼ିକି ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଆଖିରୁ ମୋ ପାଣି ମଲାଣି । ଦୁଇମାସକୁ କହି ଛ ମାସ ରହିଛ । ଆଜି କଣ ସତରେ ତୁମ 'ସୁଷମା'କୁ ଭେଟିବ ?'

ପାଟି ତାର ଥରି ଆସିଲା । ଅଶ୍ରୁ ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ଆଖି ଦୁଇଟି । ଡାଣ୍ଡିଘରୁ ବାପାଙ୍କ ପାଟି ଶୁଭିଲା—"ବୋହୂ, ଗୌରୀଙ୍କର ଏତେବେଳଯାଏଁ ବୁଲା ସରିନି ? ଧୀରେନ୍ଦ୍ର କାହିଁ ମୋର ଏତେବେଳ ଯାଏ ପହଞ୍ଚିଲାନି ! ମୁଁ ଟିକେ ପଧାନସାଇରୁ ଆସେ ।"

ତିନି ଘଡ଼ି ଅନ୍ଧାର ବିତିଲା । ହସିଲା ଆକାଶରେ ଭଙ୍ଗା ଜହ୍ନଟି । ଖଲାବାଡ଼ିରେ ରୂପେଲି କିରଣର ଢେଉ ଛୁଟିଲା । ଝାମ୍ପୁଲୁ ଚମ୍ପା ଗଛଟିର ଚଟାଣ ଉପରେ ଆଲୋକ ଛାଇର ଖେଳରଡ କୋଳାକୋଳି ଚାଲିଥାଏ, ତା'ରି ଉପରେ ବସି ସୁଷମା ଦୂର ଆକାଶର ତୋଫା ଚାନ୍ଦଟି ଆଡେ଼ ଚାହିଁ ମନେ ପକାଏ । ତାର ବାସର ଜହ୍ନରାତି, ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଛାତିରେ ସେ ମୁହଁ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇଥାଏ ଲାଜରେ । ମୁହଁଟି ତାର ଟେକି ସେ ନରମ ଗଳାରେ କହିଥିଲେ —

'ସୁଷମା, ଈଶ୍ବର ତୁମକୁ ମୋତେ ଦେଇ ମୋ ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଣିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ମୋ' ପରି ଧନ ଦରିଦ୍ରର ଆଉ କିଛି ଦାବୀ ବାଢ଼ିବାର ନାହିଁ । ତୁମେଇଁ ମୋତେ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ସନ୍ତୋଷ, ଶାନ୍ତି ଦେଇପାରିବ । ତୁମ ହୃଦୟରେ ଯେପରି ଏଇ ଭଲ ପାଇବା ଚିର ଅମ୍ଳାନ ରହେ ।' ଅଣ୍ଟା କରି ମୁହଁଟି ମୋର ଝୁଲାଇ କହିଲେ—'ତୁମର ଏ କୁନ୍‌ମୁନ ବନ୍ଧୂଲି ଅଧରକୋଣର ଟିକିଏ ହସ ମୋର ସାରା କ୍ଳାନ୍ତି ଅବସାଦ ଧୋଇଦିଏ, ଏଇ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟି ପାଖେ ମୁଁ ଚିର ବନ୍ଧ ।'

ସୁଷମା ଅନ୍ତରର ସ୍ୱଚ୍ଛୋସବୁ ଭାଷା ଦେଇପାରି ନ ଥିଲା । ଖାଲି ସେ ଭାବୁଥିଲା କିପରି ନିଜକୁ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଭିତରେ ହଜାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତା କି ! ନିଜର ହୃଦୟଟା ଚିରି ଯଦି ତା ଦେବତାର ଅବିଶ୍ୱାସ ଦୂର କରି ପାରନ୍ତା !! ଧୀରେନ୍ଦ୍ରର ହସଧାରା ମୁହଁଟିକୁ ଚାହିଁ ସେ ପଚାରିଥିଲା—'ତୁମେ କଣ ମୋତେ ଅବିଶ୍ୱାସ କର ?'

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ଗୁଣ୍ଡରେ ଭିଡ଼ିଧରି କହିଥିଲା— 'ନା ।'

ସୁଷମାର ହଠାତ ଚେତନା ଆସିଲା କେହି ଯେମିତି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ଡାକୁଛି । ତାଙ୍କରି କଣ୍ଠସ୍ୱର ! ନିମିଷକେ ସେ ଛୁଟିଗଲା । ଦୁଆର ଖୋଲିବାମାତ୍ରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ପଶିଆସିଲା । ସୁଷମା ତାଙ୍କ ପାଦ ସ୍ପର୍ଶକଲା । ସେ ଟାଣିନେଲା ନିଜଆଡ଼କୁ ତାକୁ । ଦୁଇଟି ଆଶାଯ୍ୱୀ ପ୍ରାଣର ମିଳନ । ଦୁହିଁଙ୍କର କଣ୍ଠ ବାଷ୍ପରୁଦ୍ଧ ।

ଦାଣ୍ଡରୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ଗୌରୀ—"ଭାଇ, ତୁମକୁ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖେ ମୁଁ ମାଗୁଁଛି । ତୁମେ କେଉଁ ବାଟେ ଲୁଚି ଚାଲି ଆସିଲ ? ମୋ ପାଇଁ କଣ ଆଣିଛ, ଦିଅ ଆଗ ।"

ହସ ଆନନ୍ଦର ଆଲୋଡ଼ନ ଭିତରେ ଉଇଁଆସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଆସେ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଦିନ ପରେ ରାତି, ଆସେ—ଯାଏ । ପୁଣି ଅନ୍ଧକାର ଚିରି ପ୍ରାଚୀକୋଳରୁ ଉଙ୍କିମାରେ ନାଲି ଟହ ଟହ ସୂର୍ଯ୍ୟ । ଏମିତି ପନ୍ଦରଟି ଦିନ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆସି କୁଆଡ଼େ ଲୁଚିଗଲେ । ସେ ଦିନ ଯେପରି ଏ ଛୋଟ ପରିବାରଟିର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ ହୋଇ ଆସିଲା । ସତେକି ତାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ଛିନ୍ନ । କି ଏକ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ବେସୁରା ରାଗିଣୀରେ ତାର କଳେବରଟି ଥରି ଉଠିଲା । ସୁଷମା ବୁଝୁଛି—ରାତି ପାହିଲେ ସେ ଚାଲିଯିବେ । କାହିଁ କେତେ ଦୂର, ଆଖି ପାଏନା । ମୁଁ ପଡ଼ି ରହିବି ଏଇଠି ସବୁ ବ୍ୟଥାକୁ ଚାପିରଖି ଛାତିରେ ।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଚାଲିଲା ତାର କର୍ମଭୂମିକୁ । ସୁଷମା ଅଶ୍ରୁଦୃଷ୍ଟି ନୟନରେ ତାର ପ୍ରଣତି ଜଣାଇଲା । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଜାଣେ, ସୁଷମାର ଅଶ୍ରୁ ଝରଣା ଥରେ ଛୁଟିଲେ ତାହା କୌଣସି ସାନ୍ତ୍ୱନା ମାନେ ନା । ଅନ୍ତରର ଅବିରାମ କମ୍ପନକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ସେ କହିଲା—"ପାଗଲି; ମୁଁ ଆଜ ଚାରିଟା ମାସପରେ ଆସିବି । ସେ ଥର ତୁମକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବି ।"

ଏଇ କେତୋଟି ପ୍ରାଣୀ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରର ଛୋଟ ସଂସାରଟି କୋଳରେ ଧରିଛି । ବୃଦ୍ଧ ପିତା ଓ ଦଶବର୍ଷର ସାନ ଭଉଣୀ ଗୌରୀ । ଗୌରୀକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇ ଗୃହର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମା' ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ଏ ଛୋଟ ସଂସାରଟିର ବକ୍ଷରେ ଆନନ୍ଦର ଯେଉଁ ଫଲ୍‌ଗୁଧାରାଟି ଛୁଟିଥିଲା, ତାହା ହଠାତ୍ ଶୁଷ୍କ ପାଲଟିଗଲା । ପିଲା ଦୁଇଟିଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ଭଗ୍ନମନରେ ବୃଦ୍ଧ ଚାଲିଥିଲେ । ଏବେ ସେ ମନେ କରନ୍ତି, ସୁଷମା ଭିତରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାଙ୍କର ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ସତେ ଅବା ତାଙ୍କର ସେଇ ମୁମୂର୍ଷୁ ସ୍ମୃତିଟିର ଅପୁରନ୍ତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଆଜି ଥରେ ସୁସୁପ୍ତିର ତନ୍ଦ୍ରା ଫେଡ଼ି ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସୁଷମା ଆଧୁନିକ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନା ହେଲେ ବି କାହା ପ୍ରତି ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି ନ ଥାଏ । ତା ହୃଦୟରେ ଖୋଲିଥାଏ ସ୍ନେହ ଭକ୍ତିର ଅବାରିତ ଉତ୍ସ ।

ବି. ଏ. ରେ କୃତିତ୍ୱସହ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇଟିମାତ୍ର ନମ୍ବର ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନର୍ସଟାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତି ମନ ତାର ବିଷେଇ ଉଠିଲା । ହେଲେ କଣ ହେବ ? ସେଠି ତ ଧର୍ମର ନିକିତି ଝୁଲୁଛି । ଟିକିଏ ହାଲିଗଲେ ସ୍ୱର୍ଗ, ନୋହିଲେ ରସାତଳ । ଏମ୍. ଏ. ଖଣ୍ଡିକ ପଢ଼ି ଗୋଟାଏ ପ୍ରଫେସର ହେବାକୁ ମନ-ଗହ୍ୱରରେ ଆଶାଟିଏ ତାର ଲୁଚି ରହିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲା ଆଉ କେତେଦିନ ସେ ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଷଣ ଚଳାଇବ ? ପିତା ତାର ଜୀବନର ଗତ ସମସ୍ତ ଉପାର୍ଜିତ ପୁଞ୍ଜିକୁ ତା ଉପରେ ଖଟାଇ ଦେଇ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଜୀବନର ଗତି ତାର ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ତାର ବାହୁ ଛାୟାତଳେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଆସି ସାରିଥିଲା ସୁଷମା । ସୁଷମାର ପିତାମାତା ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ହାତରେ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ବେଶ୍ ସ୍ୱସ୍ତିର ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରୁଥିଲେ । ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସୁଷମା ତଥା ଧୀରେନ୍ଦ୍ରର ଭବିଷ୍ୟତ ନେଇ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉ ନ ଥିଲେ । କେତେ କଷ୍ଟରେ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ଭରି ବୋଝ ମୁଣ୍ଡରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପୁଣି କାହିଁକି ମୁଣ୍ଡକୁ ନିଅନ୍ତେ ? ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ହତାଶ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଦିନରାତି ଧ୍ୟାନ କେବଳ ସେଇ ତିନିବର୍ଣ୍ଣ ଠାକୁର—ଓ-କେ-ସି । ଅନେକ ଦିନ ଧରି ସେ ତା ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ନି । ଶେଷରେ ବହୁତ ଧାଁ-ଧପଡ଼

କରି ସେକ୍ରେଟାରିଏଟ୍‌ରେ ଖଣ୍ଡେ କିରାଣି ଚୌକି ଦଖଲ ପାଇଲା । ପ୍ରଥମେ କେତେଦିନ ମନଟା ଆନନ୍ଦରେ ଦୋଳାୟିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ବର୍ଷଟା ମାସ ଯାଇନି, ଆତ୍ମା ତାର ଭିତରୁ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା । କଣ ଦେଖିଲା ସେ ? ଖାଲି ଗଦା ଗଦା ଫାଇଲ, ଚୌକି ଟେବୁଲ, ହ୍ୱାଟନଟ୍ । ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ ପଙ୍ଖାର ଅହର୍ନିଶ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ତଳେ ଧୀମାରିତ ଫାଇଲତଳେ ଜୀବଗୁଡ଼ିଏ । ଜୀବନର କୌଣସି ସତ୍ତା ଖୋଜି ପାଇଲାନି ସେଠି । ପାଇଲା କେବଳ ଏ ଦୁର୍ବୋଧ ଜୀବନର ଏକ ଉଲଙ୍ଗ ଅଟ୍ଟହାସ । କଣ କରିବ ସେ ? ପରିବାରଟି ତାକୁ ସତୃଷ୍ଣ ନୟନରେ ଚାହିଁ ରହିଛି । ତାକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦେବ । ନିଜେ ବଞ୍ଚିବ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପେଟକୁ ଦି'ଟା ଦାନା ଯୋଗାଇବାରେ ସାରା ଜୀବନଟା ଖଟାଇଦେବ ସେ ? ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ କଣ ଏଇଆ ? ତେବେ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଭେଦ ତାର କେଉଁଠି ?

ବହୁତ ଆତ୍ମ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ଆଣି ଶେଷରେ ସେ ହେଲା ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ । ସୁଦୂର ଏକ ଗଡ଼ଜାତର ଗୋଟିଏ ବକୁଳ-ସହକାର ବନ । ତାରି କୋଳରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରର ଆଶ୍ରମ ସ୍କୁଲ ଓ ଛାତ୍ରାବାସ । ତାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚରିତ୍ର, ଉଚ୍ଚକୋଟୀ ଆଦର୍ଶରେ ଛାତ୍ର ଓ ସହକର୍ମୀ-ବୃନ୍ଦ ଅନୁପ୍ରାଣିତ । ସ୍କୁଲର ଘରବାଡ଼ି, ଉଦ୍ୟାନ, କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି ସବୁ କିଛି ତା'ରି ଉଦ୍ୟମରେ ନୂତନ ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳାଯାଇଛି । ସେ ଜାଣିଛି, ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ ଖାଲି ବଞ୍ଚିରହିବାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନୁହଁ । ତାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ନିୟୋଜନରେ ଆସେ ବହୁମୁଖୀ ବିକାଶ । ସେଇ ବିକାଶରେ ହିଁ ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରକାଶ ନିହିତ । ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧୁର ହସଖେଳ, ଅଶ୍ରୁ-ଆନନ୍ଦ ଭିତରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଇ ପ୍ରାଣରେ ଅସୀମ ସନ୍ତୋଷ ପାଏ । ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ

ଭୁଲେ । ଅଳ୍ପ ଦରମା ପାଏ ବୋଲି ଦୁଃଖ, କି ବେଶି ପାଇବାର ଲୋଭ ନ ଥାଏ ।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଯାଗବାହୀ ବସ୍‌ଟିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ପ୍ରଥମେ ମିସ୍ ପ୍ରମିଳାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରମିଳା ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବଳଦଗାଡ଼ି ନେଇ ଆସିଛି । ସ୍କୁଲର ବୁଢ଼ା ପିଅନ ନଟବର ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥାଏ । ପ୍ରମିଳା ଆଗେଇ ଆସି କରଯୋଡ଼ି ଦୁଇଟି ଟେକି ନମସ୍କାର ହେଲା । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ସହାସ ମୁଖରେ ପ୍ରତି ନମସ୍କାର ଜଣାଇ କହିଲା—"ମିସ୍ ପ୍ରମିଳା, ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କଲେ କାହିଁକି ? ଅଳ୍ପ ବାଟ ତ । ମୁଁ ଚାଲିଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତି ।"

ଲାଜ ଲାଜ ହୋଇ ପ୍ରମିଳା କହିଲା—"ଏଥିରେ ମୋର ବିଶେଷ କଣ କଷ୍ଟସ୍ୱୀକାର ଅଛି ଯେ ? ନଟବର ଗାଡ଼ି ଯୋଗାଡ଼ କଲା । ମୁଁ ମାତ୍ର ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଛି । ଜଣେ ସହକର୍ମୀ ହିସାବରେ ଏତିକି କଣ ମୋର କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ ?"

ଗାଡ଼ିରେ ଦୁହିଁଙ୍କି ଏକାଠି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରମିଳାଙ୍କର ସାନିଧ୍ୟ ପାଇ କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସେ ସୁଷମାର କଥା ଭୁଲିଗଲା । ସେ ଭାବିପାରେ ନି, ପ୍ରମିଳା କଣପାଇଁ ତା ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁବାକୁ ଚାହେଁ ? ଜଣେ ଅଧୀନସ୍ଥ କର୍ମୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ କଣ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ସମ୍ମାନ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଏ ? ତାର ଗୋରି ମୁହଁଟିରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ରର ବହୁତ କିଛି ଅବୁଝା ରହିଯାଏ । ତାର ଉଦାସ ଆଖିପତା ତଳେ ଯେପରି ଭରି ରହିଥାଏ ଯୁଗ ଯୁଗ ବ୍ୟଥାର କୁହେଳି ।

ପାଖ ଗାଁରେ ପ୍ରମିଳାର ଘର । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବହୁବାର ତାର ଅନୁରୋଧ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ସେ ଦିନ ଯାଇଥିଲା ତା ଘରକୁ ।

ଘରେ ତାର ବୃଦ୍ଧା ମା’ ଓ ସାନ ଭାଇଟିଏ । କେଉଁ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ମୂର୍ଖତା ଫଳରୁ ସେମାନେ ଆଜ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ । ପ୍ରମିଳା ନିଜ ହାତରେ ତାର ସତ୍କାର କଲା । ଯୁବକ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ହୃଦୟର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱବେଗକୁ ରୋକି ନ ପାରି ପଚାରିଥିଲା—“ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁଟି କାହିଁକି ସଦାବେଳେ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଦେଖାଯାଏ ? କେତେବେଳେ ସଜାଗ ନ ଥାଏ !”

ପ୍ରଶ୍ନଟି କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ତାକୁ ବିଚଳିତ କରିଥିଲା । ଆଖିରୁ ତାର ତଳି ଆସିଲା ଲୁହ । କହିଲା—“ସଜାଗ ଯେ ଦିନେ ମୋତେ ଦେଇଥିଲା, ସେଇ ତାକୁ ଲୁଟି ନେଇ ଚାଲି ଯାଇଛି—ସେ ପାରିକୁ । ଠିକ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଚେହେରା । ଆପଣ ହସିଲେ ସେ ହସିଲା ପରି ଦିଶେ । ଆମର କିନ୍ତୁ ବିବାହ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।”

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଚମକି ଉଠିଥିଲା ତା କଥାରେ ।

ପ୍ରମିଳାର ମାର୍ଜିତ ବ୍ୟବହାର, ଶୁଦ୍ଧ ଚରିତକୁ ସେ ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ବି କାହିଁକି କେଜାଣି ତାର ଉପସ୍ଥିତିରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳ ତନ୍ତ୍ରୀ ଥରିଉଠେ । ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ମନ ତାର ନଇଁଯାଏ ।

ଆଠଟି ମାସ ଯାଇଥିଲା ଆଶା, ଆଶଙ୍କାର ସଂଘର୍ଷ ଦେଇ । ସୁଷମା ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା । କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁରୁଭାର ଭିତରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ସୁଷମା ପାଖରେ କଥା ରଖିପାରି ନାହିଁ ।

ସେ ଦିନ ଊଷାର ଧୂସର ଆଲୋକରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବୁଲୁଛି । ଭୋରର ମଳୟର ସୁଲ୍‌ସୁଲିଆ ପରଶ । ନବ ବକୁଳର ମଦମୀୟ ସୁବାସ । ରାତିର ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଭାବୁଛି । ପେଚାଟାର ଘନ ଘନ ରାବ ତାକୁ ଶାନ୍ତରେ ଶୁଆଇ ଦେଇନ । ବୁଲୁ ବୁଲୁ ତାର

ଆଖି ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଟ୍ୟଚ ବଲ୍ଲମଣ୍ଡିତ ସହକାର କୁଞ୍ଜରେ ଏକ କପୋତ-କପୋତୀ ଯୁଗଳ, ଚଞ୍ଚୁ ଦୁଇଟି ଯୋଡ଼ି କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଛନ୍ତି । ଘଡ଼ିଏ ଦୃଷ୍ଟି ତାର ଅଟକିଗଲା । ହଠାତ୍ କପୋତୀଟି ଡାଳରୁ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଭୂଇଁରେ ଲୋଟିଗଲା ତାର ଛଟପଟ ଦେହଟା । କପୋତଟି ଉଡ଼ିଯାଇ କରୁଣ ବିଳାପ ଧ୍ୱନି ତୋଳିଲା ଉଦ୍ୟାନଟିର ଏ ଗଛେ ସେ ଗଛେ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଠିକ ହୋଇଛି ଜାଣି ପଛରୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା 'ରହିମ' । ହାତରେ ତାର ଛଟିକଣି ।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର କପୋତୀଟିର ସ୍ଥିର ଶରୀରଟିକୁ ଚାହିଁ ରୁଦ୍ଧଗଳାରେ କହିଲା—"ରହିମ, ମୋ ଶିକ୍ଷାଦାନର କଣ ଏଇ ଉପଯୁକ୍ତ ନିଦର୍ଶନ ? ଜାଣିପାରୁଛୁ, ଏ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପକ୍ଷୀଟିକୁ ମାରି ତୁ କାହାର କଣ କ୍ଷତି କଲୁ ?"

ରହିମ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଦେଲା ।

ସେ ଦିନ ଏକ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ସୁଷମାର ଭାଇ । ମୃତ୍ୟୁ-ଶଯ୍ୟାରେ ସୁଷମା । ଧୀରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସେ ଆକୁଳ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଧରି ଧାଇଁଥିଲା । ସୁଷମାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନ-ତରୀଟି ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । କ୍ଷଣକେ ସଲ୍ଲିଳ ସମାଧି ଭଙ୍ଗିଲା । କେବଳ ତାର ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଓଷ୍ଠାଧର ଚହଲିଗଲା ଟିକିଏ— "ମୋ ପିଲା" । ପାଖରେ ଶୋଇଥିଲା ସୁଷମାର ରୂପଲାବଣ୍ୟର ଅପରୂପ ପ୍ରତିଛବି ସୁକୁମାର ଶିଶୁଟିଏ । ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇ ଢଳି ପଡ଼ିଲା ସେଇଠି । ସଂଜ୍ଞା ତାର ଫେରିଲା; କିନ୍ତୁ ଫେରିଲା ନି ସୁଷମା । କେଉଁ ଏକ ସ୍ୱପ୍ନର ଅତନ୍ଦ୍ରପୁରୀ ଚିକାଶରୁ ସେ ଜନ୍ମିଥିଲା, ସେଇଥିରେ ହିଁ ଜଡିରହିଲା—ଚିରଦିନ ।